

ІНЖ. МИКОЛА СЦБОРСЬКИЙ

НАЦІОКРАТІЯ

ПАРИЖ

1935 рік

ІНЖ. МИКОЛА СЦВОРСЬКИЙ

НАЦІОКРАТІЯ

ПАРИЖ
1935 рік

ПЕРЕДМОВА

Основною темою цієї нашої розвідки є націократія, себто концепція державно-політичного й соціально-економічного устрою, що її заступає сучасний організований український націоналізм.

Для кращого в'яснення ідеологічно-програмових засад націократії та її відмінностей від інших політичних концепцій, уважали ми за вказане спинитися також над коротким переглядом питань демократії, соціалізму, комунізму, фашизму й диктатури, що попереджають у цьому збірникові основну тему про націократію.

Працю свою рекомендуємо насамперед увазі провідних націоналістичних кадрів. Обмежений розмір цієї книжки при-неволив нас надати розвідці схематичний характер, проте сподіємося, що й у такій обробітці вона дає відповідь на ряд актуальних для українського націоналізму питань.

АВТОР.

I. ДЕМОКРАТІЯ

Останні десятиліття перед світовою війною характеризувалися найвищим розвитком тих ідей і теорій, що їх видвигнула велика французька революція, з її гаслами — рівності, свободи й братерства. Переможно опановуючи духове, культурне, політичне і господарське життя, ці ідеї вплинули на створення відповідних державно-устроєвих форм і змінили пануючі погляди на людину та її відносини з державою.

Попередні устрої февдалізму і станової монархії ставили людину в положення предмету панування над нею державної влади. Вона не мала власних, впливаючих з визнання її внутрішньої вартості прав. Ті права являлися для неї лише привілеями, набутими з волі і за згодою володаря держави — монарха, короля, князя і т. д. Цей володар-суверен був єдиним джерелом всіх прав і від него залежало уділяти якусь їх частину окремим особам, чи цілим суспільним станам (звідси походить: «монарша ласка», «царський дарунок», «привілея від короля» і т. д.).

Натомість проголошена французькою революцією «деклярація прав людини» виходила з признання за людською особистістю власних, абсолютних, ні від кого незалежних цінностей, що обумовлялися самим фактом її народження (свобода). Продовженням цієї ідеї було признання людини не за об'єкт (предмет), а за суб'єкта (підмета) права, що повинно виходити з однакових для всіх засад (рівність). Устійнення засад особистої свободи і рівних громадянських прав людей, об-

межуваних лише для унормовання суспільного співжиття (братерство) привело до перегляду теорій і понять про право суверенності (зверхності) в державі, приналежне раніше її володареві-монархові.

Нові теорії переносили поняття суверенності на цілий нарід, як той суспільно-політичний збір, що складається з певної кількості наділених всіма правами громадян. Окремий громадянин ставав таким чином ніби частинним носієм суверенного права цілого народу. Впродовж ХІХ. ст. ці ідеї особистої і громадянської свободи набирали все більшого признання, оформлюючись в потужний рух лібералізму. Під його впливом відбулася перебудова державних устроїв майже всіх культурних народів світу, оперта на засадах демократії (народоправства). Під діянням складних процесів суспільно-господарського життя, нових соціальних класів і політичних партій, демократичні форми державних устроїв вже перед світовою війною дійшли свого завершення у вигляді режимів політичної, або інакше кажучи, парламентарної демократії.

Устрій сучасної політичної демократії виходить з таких основ:

— 1. Признання самоцінності людини та її рівності з іншими людьми.

— 2. Наділення її усією повнотою особистої свободи і громадянських прав, обмежуваних лише для загальних суспільних інтересів.

— 3. Визнання цілого народу, як єдиного носія суверенності, якому належить виключне право порядкувати своїм державним, суспільним і господарським життям та означувати своє відношення до інших народів.

— 4. Організації державного керування на підставі основних законів (так зв. конституція) та при допомозі органів, обраних народом на основі загального, рівного, безпосереднього і таємного виборчого права.

Теоретичні цінності демократії давали надії, що вона прислужиться до всебічного розвитку суспільства і витворить

найбільш наближені до ідеальної досконалости устроево-політичні форми. Такі погляди на творчу ролю демократії ще донедавна були майже загальними. Признання демократичних теорій в суспільстві було так велике, що навіть самий критичний погляд на них уважано в опінії за ознаку некультурности, або зверненої проти інтересів народу — реакційности. Та на ділі ці надії не виправдалися. Після світової війни політична демократія опинилася в дуже важкому стані. Кожний новий рік завдає їй все нові потрясення. Ми є свідками не зростання її сил і впливів, лише їх занепаду. На кін життя за-явилися нові, раніше незнані, політичні ідеї і устрої (кому-нізм, фашизм, націонал-соціалізм), загальною ознакою яких є їх непримирима ворожість до ідей і системи демократії. Під впливом невдач демократії, значна частина світової опінії, яка ще так недавно вірила в непомильність її теорій і рецептів, за-чинає як раз в них добачувати причини сучасного критичного стану людства.

Наша повоєнна епоха позначається великими катаклізмами в житті культурних народів. Людство, ніби втративши попередні означені шляхи своїх прямувань, силкується їх від-найти в хуртовині боротьби, соціяльних антагонізмів і завору-шень. Йде переоцінка всіх тих вартостей, що донедавна вва-жалися незрушимими... Всі ці процеси вдаряють в демократію, все більш розхитуючи її основи. Якій цьому причини?

Щоб зрозуміти сучасну кризу політичної демократії тре-ба розглянути ті умови, в яких вона розвивалася. Ми вже зга-дували, що колискою її була велика французька революція. Остання викликана була не лише помилками керівництва то-дішньої абсолютистичної монархії, але й органічними змінами суспільної структури і господарських відносин. В ті часи вже оформилися нові суспільні версти, що набираючи все більшої політичної і господарської ваги, не могли погодитися з існу-ванням перестарілого режиму, з його безправністю і панован-ням — повільно втрачаючої всяке конструктивне значіння —

родової аристократії. Ускладнення попередніх господарських відносин також вимагало ґрунтовних змін продукційних умов, що вже не уклалися у форми февдально-кріпацького устрою.

Всі ці обставини, після ряду катаклізмів і революційних вибухів впродовж ХІХ. ст., створили в площині політично-устроєвій — демократію, а господарській — економічний лібералізм, необхідний для розвитку нових форм капіталістичного виробництва. На політичній демократії і економічному лібералізмі сперлася ціла устроєва система нової доби.

В ділянці суспільно-політичній, демократія своєю молодю енергією і творчим патосом швидко полонила життя, збагативши його величезними вкладами культурного і цивілізаційного поступу. В ділянці господарській, капіталізм створив блискучу еру технічно-матеріального прогресу. Опертий на повні життєвої ініціативи нові суспільні стани, використовуючи винаходи і удосконалення, капіталізм все більш поширював свою експанзію, будуючи нові форми матеріального життя. Це дійсно була «щаслива весна» розвитку демократично-капіталістичної системи!

Проте вже в другій половині м. ст., демократія зазнала перших перешкод на безжурному шляхові свого розвитку. Насамперед викрилися внутрішні суперечності між її ідейними засадами (свобода, рівність, братерство) і реальним розвитком суспільно-господарських відносин, які вона витворювала своїм устроєм.

Ми вже згадували, що поступ політичної демократії йшов в парі з поширенням нової форми господарського виробництва — капіталізму. В цьому сполученні демократії і капіталізму не було нічого випадкового, бо обі ці форми політичного і господарського устрою були між собою зв'язані і себе доповнювати. Капіталізм, що передумовляє свободу господарської діяльності (економічний лібералізм), не міг проявлятися в часи попереднього февдального устрою, з його зв'язаним характером господарства, привілеями, замкненими в

собі цехами, закріпаченими селянами і т. д. Демократія, скасувавши формальну нерівноправність людини перед законом, знищивши станові та інші привілеї, побудувавши цілу економічну систему на вільній конкуруючій грі суспільних сил — розкрила перед капіталізмом безмежне поле діяльності.

Отже існування капіталізму не було б можливим без демократії. З другого боку і сама демократія джерело своїх розвоєвих сил находила в капіталістичній системі виробництва. Розвиток її був би утруднений без росту культурного рівня мас, загального поступу і технічної цивілізації, а проголошені нею засади правної, особистої і суспільної свободи та рівності вимагали створення такої господарської бази, на якій вони могли б реалізуватися і матеріяльно. Цим вимогам—як здавалося, в цілості відповідав капіталістичний устрій. Це органічне сполучення з бігом часу фатально відбилося на самій демократії і стало джерелом її суперечностей і кризи.

В невпинному і переможному розвитку капіталізму, вже в 50 р. р. мин. ст. зачали проявлятися зловіщі симптоми. Масове використання робочої сили в підприємствах купчило в містах величезну кількість робітників, що втягаючись в темпо великоміського життя, швидко втрачали початковий сільський консерватизм і малорухомість. Цей пролетаріят, позбавлений всякої приватної власности, існував лише з праці своїх рук, продаючи її на формально «вільному», а фактично вповні монополізованому капіталістами ринку праці. В ту еру, коли засади економічного лібералізму вважалися священними і непорушними, суспільству і державі було унеможливлене якебудь втручення в господарське виробництво, не існувало законів про охорону праці, регуляції зарібної платні і соціального забезпечення.

Цю обставину зручно вмiла використати новороджена кляса капіталістичної буржуазії, що швидко перетворилася в чинник соціального поневолення робітництва і жорстокого визиску його праці. Визиск праці капіталом безперечно не обумовлявся самим хижацтвом чи аморальністю капіталістів,

як в цьому стараються переконувати нас дешеві, демагогічні брошурки соціалістів... Експлуатаційна роль капіталу впливала з самої його внутрішньої істоти, являючи з себе один з факторів капіталонакопичення, без якого не могла б існувати сама капіталістична система в її класичній формі.

Економічна еволюція викликала все зростаючу диференціацію (розподіл) суспільства, оперту на протилежності господарських інтересів і боротьбі. Народи, що раніше ділилися на окремі стани після родових засад, розкладалися у своїй середині появою нових соціальних клас. Ознакою і побудником приналежності до тої чи іншої класи стали вже не умови народження, лише спільність чи протилежність матеріального інтересу.

Трудові маси — набуваючи все більшої політичної сили і суспільного значіння, підносячись у своєму культурному рівні — не могли скоро не усвідомити різких контрастів між високими ідеями демократії і способами їх реального здійснення в умовах капіталістичного устрою. Бо пропагуючи в теорії гасла свободи людини і здійснивши їх в площині формальноправній, демократія не спромоглася цю свободу здобути в основній і важливій для існування суспільства соціально-економічній ділянці. Противно — як раз з розвитком політичної демократії і капіталізму, в його класично-лібералістичних формах, господарська і соціальна залежність маєтково слабшого від сильнішого, проявилася з нечуваною до тепер силою... Формально вільний громадянин обернувся в раба нової — соціально-економічної системи!

Ідея рівності, що штовхала до боротьби маси «санкюлотів» і являлася для них приваблюючим вогником перемоги, на ділі обернулася лише... в мертві літери писаних законів. В той час, як життя — ігноруючи ці закони — виразно прямувало до фактичної соціальної, політичної і матеріальної нерівності. Нарешті заповідь братерства, що викликала духові емоції та мрії найкращих умів революції — в реальній дій-

сності стала затріпаною, сантиментально-порожною формулою, без всякого внутрішнього змісту. Події ніби глузували над тою заповіддю, виказуючи жорстокі закони безнастанної боротьби і права сильного...

Політична демократія, сподіючись найти в капіталізмі союзника, що мав створити матеріяльний підклад для її ідей — права, свободи, рівності і поступу — ґрунтовно на цьому завелася. Бо капіталістична система шкереберть опрокидувала і уневажила ці ідеї, запроваджуючи в житті нерівність, безправність і антагонізми.

**
*

Розгляд історичних процесів наочно доводить, що політичні права і впливи даної суспільної групи майже завжди стоять в прѣстій пропорції до її господарської сили. Цього «неписаного» закону, мимо його антисоціяльного значіння, не зуміла скасувати і демократія. З розвитком її політичної і економічної системи, проголошені нею громадські і політичні права все більш втрачали на своїй практичній вартості, обертаючись у замаскований середник узалежнення більшости від меншости.

Капіталізм зродив, як реакцію, потужну робітничу класу і її професійні організації. На порядок дня прийшли політичні партії, як виразники певних класових інтересів. В 50, 60 і 70 р. р. м. ст. вибухають вже нові соціяльно-революційні рухи і робітничі штрайки. Зав'язується пристрасне гостре змагання між нетрудовими і трудовими верствами за право і можливість існування на землі... В цій боротьбі демократичні держави і їх уряди не займали означеного становища, яке моглоб привести до направи труднощей і урегулювання соціяльних порушень.

Обмежуючись лише на пасивному голошенні своїх старіючих ідей, лишаючись вірною принципам «вільної гри» соціяльних сил, в якій — після існуючого хибного переконання — добро «само» повинно неминучо перемогти зло для даль-

шого «поступу», провідна політична демократія не спромоглася вхопити в сильні руки керми подіями і втратила відповідний мент для свого власного скріплення в перспективах історії. І хоч побідний поступ її ідей і системи продовжувався в ряді всіх послідуючих десятиліть, то це вже був лише поступ інерції.

Реальна дійсність все більш розхитувала віру широких мас в універсальність демократії і в її спроможности з успіхом розрішити нові складні проблеми. Внутрішньо мінялася і сама демократія. Її початковий зміст, означуваний духовістю, що забезпечувала творчість, виповнювався примітивним матеріалізмом, єдність початкової мети — заміняли антагонізми, а перестаріла енергія оберталася у силу безвладности. Патос і віра зникли, уступаючи місце пожевклим теоріям і мертвим традиціям без змісту.

Народженню демократії на початку присвічували ідеї, що уважалися за «вічні правди». Одначе, на основі їх вона не спромоглася створити закінченого і абсолютного світогляду. Це і не дивно, бо сама, надміру аналітична, наскрізь раціоналістична і скептична, природа демократії була здібна лише на створення «умовних», релятивних ідейних вартостей. Так повільно віру, мораль і дух минулого заступала зроджена нею матеріалістична рахунковість нової доби.

Розчарованість в реформаторській і ідейній місії демократії найбільш яскраво проявилася у вигляді нової ідеї, нової концепції політичної і суспільно - виробничої організації — в соціалізмі. Коли капіталізм для демократії був свого роду «внутрішнім шкідником», що непомітно підточував її силу, то соціалізм — відкидаючи устроєві і ідеологічні підвалини демократії — проголошував їй війну і чатував на її знищення. Так опинилася вона між двох сил, з яких кожна розхитувала її по свому...

В звичці своїй до «толеранції», демократія своєчасно не добачила цієї небезпеки. Зрештою погамувати відосередне діяння капіталізму і соціалізму вона могла лише при умові

створення власної плянової системи, що здібна була б дати ви-
черпуючі вказівки для всіх складних проблем нового життя.
На це демократія не спромоглася.

Причини цього лежать насамперед в певних дефектах її
державно-політичного устрою. Як відомо, приймаючи нарід
за суверена держави, демократія свій устрій побудувала на за-
садах виборного представництва, себто парламентаризму. Ко-
ли парламентарна система давала певні користи раніше, то
тепер позначається вона цілою низкою органічних хиб. Зроста-
юча боротьба політичних — класових і господарських інте-
ресів привела до створення чисельних партій, груп і фракцій.
Використовуючи політичну свободу демократії і часто зяв-
ляючись відображенням егоїстичних інтересів різних, іноді
виразно антисоціяльних, груп, всі вони намагаються вплива-
ти через парламенти на державне керування, часом дуже ма-
ло оглядаючись на загальні національні інтереси.

В стремлінню здобути виборчі голоси, партійні чинники
послугуються різного роду груповими бльокуваннями, за-
кулісовими інтригами, неморальними компромісами, підкуп-
ством і корупцією, як також і штучними засобами впливання
на суспільну опінію в бажаному для них напрямі. Ці методи
профанують і викривлюють значіння самого виборчого прин-
ципу, і перетворюють проголошену демократією за «святе
святих» свободу слова й думки в спекулятивний середник
збаламучення, засліплення, обдурення і провокування народ-
ніх мас з одною метою: «вибити» з них побільше голосів за
кандидата даної партії...

Сучасний парламентаризм витворює свого роду «спеція-
лістів» від політики, цілком відірваних від народного ґрунту.
Партійні комітети стають «торгівельними бюроами», де можна
купити-продати суспільний інтерес по в подобі. Це давно вже
привело до скупчення в проводі партій різних неморальних
суспільних покидьків, а самій політичній діяльності надало в
народній опінії характеру несумлінного і своєкорисного «ге-

шефтмахерства». В наслідок —найкращі, здібні, творчі елементи суспільства з відразою відвертаються від політики.

Ці всі обставини унеможлиблюють для демократії творення авторитетної влади, спричинюються до постійних урядових криз і виключають конструктивну, розраховану на довгий час, державну політику. Водночас приводять вони до своєманітного парадоксу демократії, коли формальне народоправство, замість служити інтересам народу, отже, більшості, — обертається в середник його використання в руках меншості. Вся ця профанація народоправства відбувається при лицемірному голошенню «високих» ідей, ще більш понижуючи в суспільній opinio їх авторитет і вартість.

При таких умовах демократія не могла протиставитися розкладаючим її силам. Її політична слабкість і світоглядова розгубленість особливо виразно позначилася після світової війни, коли на підставі нею-ж толерованих законів, до участі в державному керуванню прийшли такі політичні течії, — мета яких полягає в зруйнуванні і держави, і самої демократії. Тут ми маємо до діла вже з виразною «артеріосклерозою» демократії, з цілковитим занепадом її самоохоронного інстинкту, і з безнадійно-маняцьким доведенням її засад «політичної свободи», до повного абсурду!

Повоєнна ситуація, виповнена міжнародними конфліктами, загостреною політично-соціальною боротьбою і господарською кризою, кинула народи світу у розпучливе положення. Невдоволення з існуючого стану річей обертається у потужні підривні революційні рухи. Сучасність вимагає рішучого перегляду усієї системи суспільного існування. Але — як показують події — годі чекати від демократії сміливого і чинного втручання в труднощі епохи. Ще як ніколи роздерта внутрішніми чварами, катаклізмами і суперечностями, вона безрадно протиставляє розбиваючим її силам самі нікчемні, затріпані слова: «свобода, рівність, братерство»...

Так витворився стан, відомий, під назвою кризи демократії. Як бачимо, процес розхитання і деградації її початкової

внутрішньої сили започаткувався вже давно. Механічно поступаючи наперед і поширюючись кількісно, демократія водночас розкладалася внутрішньо. Складна повоєнна доба унагляднила цей розклад у всій його неприхованій правді. Цього і досі не годні зрозуміти провідники демократії, коли сучасний її стан вони з ображеним виглядом приписують лише «сліпим, реакційним і розкладовим силам...»

Фатальність її долі виявляється насамперед в неспівмірності її кличів з практичним вмінням пристосувати їх до життя. Викидуючи одною рукою перед народами прапори своїх ідейних постулятів — демократія другою рукою штовхає ці народи на «вістря ножа» твердого життя, що ніяк не хоче укладатися в уроєні нею форми. І це не тому, що здійснення певної частини цих постулятів засадничо неможливе, лише тому, що демократія не виказала відповідного до розмаху своїх початкових ідей організаторського і реформаторського генія, інстинкту.

Марнуючи початковий патос, втрачаючи віру у свою місію, вона чим далі, тим все виразніше стає «човном», що йде самоплавом. Контрасти між обіцяним і здійсненим стають все більш гострішими і нестерпимими. Не виказуючи потрібної активності для погамовання відосередніх сил, що підточують її власний організм, демократія своїм перестарілим внутрішнім змістом демобілізує духову відпорність і творчість суспільства. Загалом слід признати, що устрій політичної демократії може існувати лише в умовах спокою, стабільності і рівноваги. Лише тоді в стані так-сяк ділати його складна, повільна, обтяжена зайвими атрибутами і суперечностями, машина.

З ментом порушення цієї рівноваги, коли вимагане найбільше напруження ідейних, духових і творчих зусиль, — цей устрій виказує свої органічні хиби. Криза демократії в значній мірі викликається і посилюється труднощами сучасної доби.

Нові ідейні і політичні рухи, це насамперед реакція на витворений демократією безнадійний стан. Одні з них (комунізм) — це реакція ще глибшого падіння, в якій проявля-

ються сили стихійних, руїницьких інстинктів, загрожуючи цілковитою катастрофою. Другі (авторитарно-націоналістичні) — це здорові відрухи омоложених, оновлених і скріплених індивідуальних і громадських первнів, що змагають до упорядкування і заміни перегнивших основ суспільного життя. Не в примір космополітичному розгонові демократії, ці націоналістичні рухи не відриваються від того джерела, що їх зродило: від нації. Тут черпають вони свої сили і можливости.

Чи слід чекати повного зникну демократії і всіх тих засад, які вона створила?.. Гадаємо, що мимо своєї органічної хвороби, вона ще певний час задержиться серед тих народів, традиції і характер яких вже підпали асиміляції її форм і впливів. Її перспективи залежатимуть там від того, в якій мірі вона зуміє свій внутрішній і устроєвий зміст піддати ревізії вимог нової доби. З другого боку очевидно, що в ряді інших країн демократія вже втратила свій вплив і втрачатиме його далі. Певні, створені нею, конструктивні принципи (бо і такі мають-ся) найдуть собі примінення і в нових формах суспільно-політичного життя. Але свою «коронну» ролю політична демократія вже зіграла. Вона без будучности.

II. СОЦІЯЛІЗМ

Розчарованість із устрою капіталістичної демократії найбільш виразно проявилася у вигляді нової ідеї й політичної концепції суспільно - виробничої організації людства — в соціалізмі. Останній — перейшовши початковий етап ріжних утопійних теорій — уже в другій половині минулого століття проявляється в житті у вигляді так зв. наукового, чи марксівського соціалізму.

Об'єктивно розглядаючи історичні обставини творення й діяння соціалістичної концепції, що з'явилася якраз у добі розвитку політичної демократії, треба признати, що причиною її появи була не лише практична неспроможність демократії задовольняючо розрішити ряд суперечних проблем життя, але й ті духово-психологічні умови, що їх виплекала була сама демократія.

Історія культури вчить, що людство від віків безнастанно шукало великих, імпонуючих ідей, що могли б полонити його душу, свідомість і почування. Раніше тими ідеями були релігії (Будди, Христа, Магомета і т. д.); в нові часи — політичні та філософічні теорії. Кожного разу прихильники таких ідей схильні були уважати їх як щось незрушиме й непомильне, за вічні правди (для прикладу можна взяти хоч би сучасний московський комунізм, що чим далі, тим більш прибирає характеру єдиної, нетерпимо виключаючої всі інші, релігії серед його визнаців).

Демократичні й лібералістичні теорії в боротьбі з полі-

тичним укладом старої станової монархії, поквапилися зруйнувати й її духово-культурні основи, що базувалися на авторитеті влади, черпали свою мораль із приписів релігії, а мету життя добачували у вірності християнізмові та монархові. Абстрагуючи від оцінок внутрішніх і суспільних вартостей культури часів старої монархії, треба ствердити, що для неї скріплюючим цементам була її духовість. Хоч впливи й здобутки цієї культури охоплювали безпосередньо лише обмежені, упорядковані версти (аристократію, духовенство), то всеж, спираючись на єдиному принципі, вони у відповідному переломленні поширювалися посередньо й на народні маси, формуючи світогляд останніх на якійсь вищій, абсолютній ідеї, що становила основну підвалину цілої державної й суспільної організації.

Народженню демократії також присвічували ідеї, що їх уважали за «вічні правди». Проте на основі їх вона — сама наскрізь релятивістична й раціоналістична — не спромоглася створити свого закінченого й абсолютного світогляду. У відношенні до всіх проблем життя й духа, що на них стара культура вмiла відповідати або означенням «так», або категоричним «ні» — демократичні теорії давали невиразні, спірні відповіді. Руйнуючи попередні (хоч кількісно обмежені, але якісно виповнені) духово-моральні основи культури, демократія розбудовувала власну цивілізаційну систему, оперту на засаді кількісного поширення, при одночасовій деградації її внутрішньої суті. Віру, абсолют, дух і мораль минулого заступили — скептичність, умовність і матеріялістична розрахованість нової доби.

Від цих світоглядових тенденцій демократії не важко було вже перекинути місток і до соціалістичних теорій, що — використовуючи її психологічне тло — послідовно приходили до засадничого заперечення всякого ідеалізму й усякої духовості, переносючи весь зміст і таємницю світобудови в площину своєї матеріялістичної діалектики, що визнає лише єдиний «закон» шлунка...

Не створивши ясного, сугеруючого своєю суцільністю й величністю суспільного ідеалу, демократія не зуміла також викресати в свідомості мас ясного образу людського співжиття в перспективному пляні. Її гасла були лише обривками, відірваними фрагментами цього пляну, а політична чинність, уза-лежнена від хибних надій у «непомильність» волі більшості, органічно була непридатною для якоїбудь плянкової творчості.

Використовуючи всі відемі сторони політичної демократії, особливо зневіру суспільних мас в її спроможність стати арбітром зростаючих соціальних конфліктів — соціалізм протиставив їй свою власну концепцію, що скоро зискала багатьох прихильників. Необхідно підкреслити, що розхитуючи до решток, зрушену впливами демократії, духову основу життя, та поглиблюючи матеріалістичний світогляд суспільства до вульгарного рівня «тваринної» ідеології — соціалізм тим не менше спромігся надати цій ідеології ім-полуючих форм.

Ліберальній факультативності ідей демократії, він протиставив свою власну ідею у формі виключного, безкомпромісового та зобов'язуючого всіх наказу. Супроти демократичної невизначеності й пасивності до проблем організації співжиття суспільства — соціалізм видвигнув плян-схему унор-мовання політичних, соціальних і господарчо-продукційних відносин будучого життя. Непримиримий у своєму світогляді, він і свій реконструктивний соціальний плян наказував приймати за непомильну, неминучу в здійсненні догму, що опирається на складній, часто псевдо-науковій, аргументації.

Створена Марксом, доктрина соціалізму полягає в наступному. Капіталістичний устрій є джерелом економічної експлоатації працюючих (так зв. теорія «додаткової вартости»), соціальної нерівності, періодичних господарських криз, що час-від-часу стрясають економічною системою цілого світу, та імперіялістичних війн, спричинюваних експлоатаційними інтересами капіталу, війн, що руйнують і унемож-

ливлюють людський поступ. Дальший розвиток капіталізму неминучо приведе до скупчення всіх продукційних і споживчих багатств у руках правлячої меншости, себто капіталістів-власників продукційних засобів (так зв. теорія «концентрації капіталу»), в той час, як широкі народні маси позбавлятимуться власности на середники виробництва та попадатимуть у все більше матеріяльне убожество (так зв. теорія «пролетаризації мас»). В наслідок цих «закономірних», — як твердять соціялісти, — процесів створиться в світовому масштабі лише дві основні соціяльні кляси — капіталістів і пролетарів. Проміжні групи селянства, ремісництва, дрібних продуцентів, крамарів, тощо, після довгих хитань також приєднаються до пролетарської кляси під тиском цієї господарської закономірности. Відносини між капіталістами й пролетаріатом буде визначати жорстока соціяльно-клясова боротьба. В тій боротьбі зростаюча в своїй свідомості й зорганізованості пролетарська кляса набуватиме все більшої сили, в той час, як капіталістично-буржуазна кляса опинюватиметься в усе більш ізольованому й загрозливому положенні. Цей переходовий період позначатиметься революціями, штрайками та іншими виявами соціяльної боротьби пролетаріату. Нарешті наступить момент соціяльної революції, коли об'єднаний в інтернаціональному масштабі пролетаріат знищить капіталістичну меншість, експропріює (вивласнить) всі її багатства й продукційні середники та створить безклясове інтернаціональне суспільство (власне, одноклясове суспільство, що складатиметься лише з працюючих), з соціялістичною (себто не приватно-власницькою, а усупільненою) організацією господарського виробництва і розподілу. В цей спосіб зникнуть — приватна власність, клясовий поділ, соціяльні конфлікти, визиск, матеріяльна нерівність, окремі національні держави й війни. Наступить нова, щаслива ера суспільного життя, незнана ще в історії...

До критичного розгляду соціялістичної концепції в її суспільному та ідеологічному пляні ми прийдемо нище.

Тепер хочемо підчеркнути, що соціалізм, звертаючи своє вістря проти капіталізму, неминучо мусів стати на шлях заперечення ідеологічної й устросевої бази, що на ній розвинувся самий капіталізм, себто — політичної демократії.

Конфлікт між демократією а соціалізмом позначився насамперед у сфері їх ідейних кличів. Видвигаючи принципи рівності й братерства, демократія сподівалася їх здійснення від самої «досконалої природи» людини, що, в процесах свого суспільного існування, сама, мовляв, своїм «розумом» збудує ідеальний устрій життя на основі миру, згоди й поступу. Ця фаталістична віра демократії у «безгрішність» людини (так суперечна зо скептичною, аналізуючою істотою самої демократії) в дійсності не виправдалася.

Інакше підійшов до цієї проблеми соціалізм. Згідно з його теоріями — сліпа віра в досконалість людини безпідставна. Життя — це не приємний «вишневий садок», де все мирно співжиє й благоденствує... Це арена безнастанних змагань і сплетений вузол антагоністичних відносин! Суспільне зрівнання й братерське співжиття прийдуть не «самі собою», лише, як наслідок довшої трансформації (перероблення) людської натури й її суспільних інстинктів через усунення капіталістичної системи. Цюж капіталістичну систему можна буде знищити лише шляхом клясової боротьби та її завершення — соціальної революції.

Самий постулат рівності й братерства соціалізм звужує, приймаючи його, як умовний (коли буде здійснений бажаний для нього суспільний устрій) і застосовуючи його не до всіх людей «взагалі», лише до одної їх категорії — пролетаріату. Також особисту й громадську свободу, що її демократія виводить із засадничого признання абсолютних цінностей і вроджених прав людини, соціалізм трактує, як умовні вартости, що вимірюються в залежності від клясових ознак. Та частина суспільства, що не належить до пролетаріату, виключається з приналежних пролетаріатові норм права і свободи;

їй лишається або самій перетворитися в пролетаріят, або згинути!

Ідейні розбіжності перейшли й у площину державно-устроєву. Уважаючи саму державну організацію народів лише за переходову фазу до здійснення уроєного ідеалу інтернаціонального, бездержавного суспільства — соціалізм, в протилежність до демократичного режиму, проголошує політичну диктатуру пролетаріату, з одночасним обезправненням усіх інших верств суспільства. І хоч цю — заперечуючу засади демократії — диктатуру соціалістичні теорії вважають лише за тимчасовий етап у творенні соціалістичного, безкласового суспільства, то всеж її принцип, що нищить свободу ділання, поглядів, почувань і життя людини — є основним, краєкутним каменем цілої соціалістичної концепції.

Це підтверджує й сучасна політична практика далекоїдучого вияву соціалістичної доктрини — московського комунізму, що творить так зв. III Інтернаціонал. Але і II Інтернаціонал, що складається із соціалістично-демократичних, меншовицьких партій різних народів, хоч і відрізняється у своїй тактиці від комуністів — також стоїть на засадничому признанню пролетарської диктатури. Той факт, що приналежні до II Інтернаціоналу соціалісти працюють у рамках демократичних устроїв, пояснюється з одного боку їх бажанням використувати для своїх інтересів свободу цих режимів, а з другого — угодовством декого з них супроти капіталістичної буржуазії.

Цікаво зазначити, що використовуючи обездуховлене, зматеріялізоване тло демократії, соціалізм всеж спромігся надати власним теоріям характеру абсолюту, як це в свій час робила станова монархія. Змінилася лише сама орієнтація ідей і надій у той «еквівалент», що чекає вірних. Давніше суспільний, культурний і моральний уклад базувався на вірі в Бога й обовязку всіх служити Його ставленикам на землі: церкві та владі; за це вірні діставали нагороду на небі. Соціалізм свою систему опер на вірі в «богоносну» місію пролетаріату й со-

ціяльної революції. За це його прихильники можуть чекати винагороди в «соціалістичному раю на землі».

Людська природа в її відвічних шуканнях абсолюту лишилася незмінною...

**
*

Суспільно-реконструктивний плян соціалізму є надбудовою його філософічної концепції, що має назву історичного чи економічного матеріалізму.

Економічний матеріалізм — це філософічна доктрина, що в основу історичної еволюції суспільства кладе господарсько-виробничі відносини. Ці останні скермовують ціле людство лише в одному напрямі розвитку, що його вислідом є перманентна (безпереривна) класова боротьба. Згідно з цією доктриною, життям кермують не ідеї — створювані силою людського генія, духа й волі — лише обездуховлені, механічні господарські процеси, що мають характер якоїсь фатальної, незалежної від втручання людей, закономірності.

Щоправда, ідеї та воля людей грають певну ролю в житті, проте вони самі, після переконання соціалістів, є лише вислідом діяння цих механічних закономірностей і носять на собі їх тавро. Цю залежність людського творчого духа від мертвої матерії, основоположник наукового соціалізму, Маркс, окреслив у своїй класичній формулі: «Побут означає свідомість».

Як бачимо, філософія соціалізму є наскрізь матеріалістична й раціоналістична; вона відкидає ідеалізм, зневажливо вважаючи його за «неуцтво» (в сучасній практиці побратима соціалізму, московського комунізму, ідеалізм — це вже просто «контр-революція» зо всіма впливаючими з того наслідками...). Мимо цього, як вже згадували, марксівська соприхильників характеру догми-релігії.

Пояснювати це явище треба не лише прикметами самої незмінної людської природи (навіть і обтяженої надмірно всіма атрибутами самопевного марксівського «всезнайства»...), але й внутрішніми суперечностями філософії марксизму. Ці суперечности виявляються вже з побічного розгляду так зв. діалектичного матеріалізму (діалектики), на якому базується світогляд соціалізму й комунізму. З одного боку діалектика відкидає ідеалізм і засади абсолюту, претендуючи на ролю точної, раціоналістичної науки. Вона сприймає життя, як неупинний рух, основою якого є протиріччя, що визначають само буття. Розвиток усіх історичних явищ лежить на так зв. «законі трьох фаз», із яких остання незмінно приводить до вищого щабля поступу...

Встановлюючи ці «закономірні» протиріччя, що стають якимсь «началом усіх начал» — діалектика, сама того не помічаючи, повільно перетворювалася в містику, а спроби «наукового» обосновання згаданих «трьох фаз» суспільного розвитку завели її в глухий кут ортодоксальної схоластики. Визнавцям соціалізму нічого не лишалося, як прийняти її за містичну догму, «увірувати» в неї — отже допуститися того, що заперечує сама раціоналістична природа діалектики...

Штучні, нарочито ускладнені претенсійною науковістю теорії марксизму створили секту фанатиків-інтелектуалів, що своїми коментарями остаточно перетворили їх у недоступний для пересічної людини праліс словесної еквілібристики. Маса, що йшла за соціалізмом, не вглиблялися в його світогляд і філософічну суть. Вони сліпо, з вірою, сприймали лише його вдаряючі, ефектовні гасла класової боротьби, соціальної революції та обіцянки чудасійного перерозподілу матеріальних багатств після принципу: «хто був нічим, той стане всім». Так сама по собі спрощена, вульгарна концепція соціалізму при дотику з масами ще більш примітивізувалася, часто стаючи середником їх деморалізації.

Та швидко, побіч протиріч світоглядних, зачала хитатися й сама — така струнка, та логічна на перший погляд —

соціально-економічна програма марксизму. Нанесли їй перший удар самі ж такі соціялісти. Зачався рух за перегляд марксістських теорій, знаний під назвою берштайнізму, що розколов єдиний раніше соціялістичний табор, на ревізіоністів (прихильників перегляду) і ортодоксів (що стояли на старих засадах марксизму).

Перші сумніви запали відносно «безгрішности» схеми Маркса про концентрацію капіталу та закономірну пролетаризацію сукупних мас. Обсервуючи початкові стадії творення капіталізму, коли він пробував у хоробливо-напруженому періоді зміни старих продукційних відносин і промислових революцій — Маркс дійсно мав підстави ствердити процес гаячкового нагромадження капіталу й пролетаризацію мас. Він спромігся також прозорливо відгадати де в чому й перспективи розвитку капіталізму, даючи їм наукове обосновання. Але від правильно відчутих симптомів до встановлення непогрішених закономірностей була ще величезна дистанція!.. Цієї обставини не врахував Маркс, надаючи своїм спостереженням характеру фатального закону, що спирався на натягнену мотивацію діалектики.

Міжтим ревізіоністи запримітили, що хоч концентрація капіталу дійсно відбувається, проте далеко не тими темпами й шляхами, що їх заповідав Маркс. Незнані ще йому, нові форми капіталових інвестицій і виробничих процесів приводили до того, що концентруючись і консолідууючись у світовому масштабі, капітал водночас виказував тенденцію до диференціації, себто розпорошення між все зростаючим числом власників. «Закон» про неминучу ізоляцію кількісно зникаючої класи капіталістів в обличчі безмежно зростаючих сполетаризованих мас — не виправдувався.

Те саме сталося й з «законом» пролетаризації суспільства. Маркс мав рацію, коли заповів урбанізацію суспільства, в значній своїй частині позбавленого власних середників господарської діяльності та існуючого лише з продажі своєї праці — фізичної чи розумової. Проте й ця еволюція не дала

в своєму висліді заповідженого Марксом ефекту — матеріяльного зубоження мас. Ми є свідками, що під впливом багатьох факторів (боротьба організованої робітничої кляси з капіталістичним визиском, модерне соціяльне законодавство та забезпечення, державна контроля господарського виробництва і т. д.) матеріяльний і культурний рівень життя робітничої кляси зростає, а умови праці поліпшуються.

Поруч із пролетаризованням певних прошарків середних кляс, відбувається також зворотний процес переходу пролетарів до середних кляс (дрібні власники, рантьє, тощо), причому це явище найбільш виразно проявляється в індустріялізованих країнах, отже із нагромадженням капіталом, де, після Маркса, самі середні кляси мали б підпасти неминучій пролетаризації.

З бігом часу виявилися й інші хиби теорії марксизму, над якими тут не спиняємося; вони цікаві лише для спеціалістів. Тут важно підкреслити, що ревізія основних положень наукового соціалізму вплинула й на практичну політику об'єднаних в II Інтернаціоналі соціал-демократичних і радикал-соціалістичних партій. Після ортодоксального марксизму якраз закономірна концентрація капіталу й пролетаризація мас мусіла витворити реальні передпосилки клясової боротьби та соціальної революції, що мала ґрунтовно змінити створений капіталістичною демократією суспільний і господарський лад. Коли ж ці засадничі «закономірности» виказалися проблематичними, то ще більш сумнівним ставав їх очікуваний фінал — соціяльна революція. Загнаний в сліпий кут суперечностей, соціалістичний табор зачав міняти свою політичну тактику.

Ця зміна відбувалася важкою для нього ціною внутрішніх конфліктів, вагань і потрясень. Прийшов врешті час, коли революційність соціалізму, що поривала за собою маси, заступила тактика опортунізму; початкові непримиримі догми станули об'єктом пристосовання до обставин... «стабілізації

капіталізму». Шукати сьогодні однодумности та ясних відповідей у соціалістичних програмах — марна річ! Їдучи по лінії найслабшого спротиву, вони — устами таких своїх авторитетів, як Каутський — вже проголошують, що «успіхи соціалізму й капіталізму йдуть в однаковому напрямі(!). Соціалізм зацікавлений у розквіті капіталістичної системи(?). Чим успішніше розвивається капіталістичне виробництво, тим більше шансів на запровадження соціалістичного устрою... Якнайменше віри в об'єктивізм історичного розвитку!» і т. д.

Як бачимо, тут шкеребердь вивертаються не лише програмові основи соціалізму, але й його історично-матеріалістична та діалектична суть. Важко вгадати, щоб сказав Маркс, коли б міг пізнати ці несподівані, викликані вимушеною спекуляцією, теорії людей, що продовжують себе уважати його учнями та спадкоємцями!..

Подібно до політичної демократії, соціалізм вже втратив свій початковий боєвий патос, перетворившись в еволюційну та угодовську супроти капіталізму течію. Революційними в нім лишилися самі святочні фрази... Тут пімстилися на ньому не лише суперечности його доктрини, але й те, що обставинами свого політичного розвитку він засуджений був на положення не кермуючого й будуєчого конструктивні вартости, лише деструктивного та опозиційного супроти існуючого ладу чинника. Для конструктивної, провідної ролі соціалізм не був підготований ані програмово, ані психологічно. Мимо претенсій на «універсальність», сама його програма, при глибшому її розгляді, виявляє свою однобічність і недовершеність; це насамперед концепція розподілу вже існуючих матеріальних багатств, а не конкретний плян їх творення.

Не дивно, що найбільшої поразки марксизм зазнав як раз тоді, коли після світової війни, в ряді головних країн Європи, обставини так легко передали йому до рук керму й владу. В цих нових для нього умовах, соціалізм не лише не спромігся здійснити свою соціальну революцію; йому забракло сил, здібности та мужності навіть пляново зрушити саму капіталі-

стичну систему, що опинилася в його руках... Крім примітивної «експропріяції» й анархії справа не пішла! Заскочений несподіваними можливостями, не в міру галасливий, а водночас безчинний і розгублений — II Інтернаціонал здавав позицію за позицією.

Розчаровані у своїй вірі та надіях маси відверталися від нього... Страшного удару завдав соціалізові й його рідний брат — комунізм, що з'явився в той час на Сході. Між тим в Європі на кін життя приходили нові сили, нові реформаторські рухи, зроджені стихією націоналізму... І під їх наступом, соціалізм послідовно падає в Італії, на Балканах, в Малярщині, Німеччині, Польщі, Австрії, Іспанії і т. д. Сьогодні, ще так недавно могучий і впливовий, II Інтернаціонал являє з себе жалюгідне видовище руїни й катастрофи.

Оздоровлені свіжим ідеалістичним поривом і жагою творення нового життя, народи — виповіли війну марксизмові. Боротьба йде не так із цілою соціально-господарською концепцією соціалізму, як насамперед із його обездуховленим, механістичним і матеріалістичним світоглядом, з його — суперечною з законами життя — інтернаціоналістичною та космополітичною природою. Слід признати, що соціалізм, як політична течія, відограв у свій час і позитивну роль в ділі боротьби робітництва з капіталістичним визиском, за здобуття своїх прав на культурний, правовий і матеріальний розвиток. Певні корисні елементи соціалістичної концепції пристосовуються та пристосовуватимуться до життя й новими реформаторськими рухами. Натомість справжнім історичним злом марксизму є його світоглядіві заложення. Війна з ними — це війна живих будуючих ідей із отруйною мертвеччиною діалектичної схолястики, що примитивізує й вульгаризує духовне єство людини та суспільства.

Соціалізм в упадку! Самопевний у своїй «гльобальній» місії, він що-права спромігся зрушити й надщербити гнилі основи політичної демократії, але далі самий розгубив свої шляхи... Рештки, колись потужних, соціалістичних кадрів шу-

кають рятунку. Частина їх знаходить його в ще більшому угодовському симбіозі з капіталістичною дійсністю, інші знова бачать вихід у поєднанні... з комунізмом. Сучасні безвладні спроби II Інтернаціоналу творити «єдиний фронт» з III (московсько-комуністичним) Інтернаціоналом — це ніщо інше, як вияв розкладу соціалістичного табору. Очевидно, що як дальший опортуністичний симбіоз із капіталізмом, так і поєднання з комунізмом нічого доброго не віщують соціалістичному рухові.

Скинений із шахівниці перспектив, він послідовно ко-титься на похилій площині, щоб зазнати остаточного краху та втратити самостійну політичну роль.

III. КОМУНІЗМ

В площині світоглядів і теоретичній — комунізм і соціалізм між собою тотожні. Їх обох зродила спільна доктрина марксизму, з її матеріялістичним розумінням історії, діалектикою, класовою боротьбою, соціальною революцією та пляном створення бездержавно-інтернаціонального соціалістичного суспільства. Хоч наразі комунізм і соціалізм перебувають у незгоді, то мимо цього вони нерозривні в самій своїй природі. Кажучи теоретично, комунізм не лише не є запереченням соціалізму; але його логічним продовженням і практичним завершенням. Таке власне розуміння комунізму виявив і самий творець класичного соціалізму — Маркс, у своєму знаному «Комуністичному Маніфесті».

Автім і організаційно комунізм виріс із соціалістичного руху, з рядів соціал-демократичної партії, що офіційно представляла марксизм. Розбиття раніше єдиного соціалістичного руху зачалось перед кілька десятиліттями, і особливої гостроти набрало в кругах московської соціал-демократії. Але й після того комуністичні елементи довгий час не поривали зв'язків із соціал-демократичною партією, творячи в ній скорше внутрішню опозицію та навіть маючи однакову партійну назву; лише з означенням своєї фракційности. Ця комуністична фракція дістала назву «соціал-демократів більшовиків» (під проводом Леніна) у відмінність до решти соціал-демократичної партії, що її відтоді називано «меншовицькою».

Щойно після жовтневої революції 1917 року в Росії, ко-

муністичний рух — вже оформлений у самостійну партію (ВКП-б) — остаточно пориває всі звязки з об'єднаною в II Інтернаціоналі соціал-демократією та іншими соціалістичними групами та створює III Інтернаціонал, або інакше кажучи — Комінтерн (Комуністичний Інтернаціонал). Під кермою Комінтерну, починає комуністичний рух ширитися й з інших країнах світу, оформлюючись в окремі, але підпорядковані йому, крайові компартії.

Початковою причиною розбиття соціал-демократії на «большевицьку» і «меншовицьку» були не так теоретично - світоглядіві, як насамперед програмово-тактичні розходження. Соціалістичний рух набирав тоді вже значної світової ваги й зо стадії абстрактного теоритизування перетворювався в чинник практичної політичної дії. Та якраз ця — ніби сприятлива для нього обставина — викликала найбільші ускладнення.

Ревізіоністичний перегляд «законів» Маркса привів до того, що його — хай безпідставна в претенсіях на «безгрішність», а проте пориваюча своєю суворою суцільністю й імперативністю — доктрина розгубилася в лябіринті нових, часто угодовсько-спекулятивних, теорій і теорійок... Розслаблена цими внутрішніми суперечностями, соціал-демократія не могла оформити й свого чину на якомусь конкретному пляні. Її максимальна програма ставала порожньою фразою без змісту, ба навіть без віри в її реальність, а мінімальна — оберталася в середник замаскованого вростання соціалістичного руху в умовини, творені його ворогом: капіталізмом. Соціал-демократія все більш опортунізувалася, втрачаючи попередню революційність; її тактика вела самий соціалізм до капітуляції.

Це викликало реакцію в колах тих фанатиків марксизму, що не схильні були навіть під впливом «реальних обставин» розмінювати його бойові постуляти. Серед тих непримиримих був Ленін... Добачуючи можливість створення соціалістичного ладу не в самих «об'єктивних» закономірностях соціаль-

но-економічного розвитку, лише насамперед у соціальної революції, Ленін викинув, призабуте вже соціал-демократією, гасло прямої революційної дії. Отже коли репрезентований II Інтернаціоналом офіційний соціалізм фактично вrostав у капіталізм і в своїй політичній тактиці послуговувався угодовською мінімальною програмою еволюції, то Ленін проголошував капіталізові негайну війну, ведену на основі непримиримої максимальної програми революції. Ця революція мала здобути соціалізові перемогу та привести його до логічного завершення — комуністичного устрою світового суспільства.

Як бачимо, в єдиному таборі соціал-демократії станули проти себе дві опозиційні, а згодом і ворожі групи: революційні максималісти та еволюційні мінімалісти. Звідсіля вийшли й назви: «большевиків», себто тих, що заступали непримиримому максимальну програму марксизму, і «меншовиків», що схилилися до угодовської мінімальної програми.

Ленінові годі було відмовити в прозорливості й у правильному відчутті моторичних двигунів життя... Коли західньо-європейські, а під їх впливом і московсько-меншовицькі провідники соціалізму потопали в хаосі мертвої, безчинної й бездушної матеріялістичної схолястики, він відчував, що перемога комуно-соціалізму залежить і від духо-волевого напруження його акції. Фанатик марксизму, Ленін волночас у самій своїй істоті парадоксально сполучав історичний матеріалізм із... волонтаризмом, діалектику — з певними психологічними проявами... ідеалізму.

Такими внутрішніми прикметами визначалася зрештою більшість московських соціалістів, відріжняючись цим від західньо-європейських, хоч і виходила з однакової з ними доктрини. На це склалися особливі причини. В Європі соціалістичний рух викликався реальними соціально-економічними умовами, що їх тут створював уже розвинений промисловий і фінансовий капітал. Це надавало європейському соціалістичному рухові не чуттєвих, але цілком практичних, матеріялістичних

познак. Тут боротьба відбувалася на базі конкретно існуючих соціально-економічних відносин, втягаючи в рух, крім робітничих мас, подвійну категорію лідерів: відірваних від життя кабінетних теоретиків марксизму та ріжких партійних практиків. Серед останніх було чимало «дельцов» (по нашому, «реальних політиків»...) що в лідерстві соціалізму бачили певні, часом дуже далекі від яких-будь «ідеалів», користи. Цим пояснюється й тепер існуючий в Європі парадокс, що на чолі соціалістичних партій перебувають «пролетарі», маючі в банках... міліонові власні конта!

Інші обставини були в Росії. Її примітивна соціально-економічна система та режим абсолютистичної монархії не творили органічної бази для розвитку соціалізму. Робітничі маси не були дозрілими до прийняття його кличів. Натомість його ідеї полонили ту частину московського суспільства, що властиво до соціалізму й пролетарської революції не мала ніякого реального відношення, це інтелектуальну сліту — інтелігенцію, ба навіть буржуазію (цей факт доволі дивно виглядає на тлі безапеляційного твердження Маркса про те, що «побут означає свідомість»!..). Не маючи ніякої змоги застосувати соціалістичні теорії до практичного життя, ця інтелігенція перетворила їх у романтику, де реалізм заступлено чуттям, мріями, серцем і ідеалістичними емоціями, отже виявами, доволі далекими від марксівського матеріалізму...

У витворенню цих прикмет московського соціалізму певну роль відіграли й особливості московського духа й психології. В них глибоко закорінені первні містики, що надають їм то характеру пасивної «стоячої води», то знов раптового стихійного шалу... Ціла культурна і політична історія Московії визначається цими вибуховими шуканнями якоїсь абсолютної «правди всіх правд», що лежить десь поза межами реального існування. При всій своїй глибині, ці містичні шукання мають незмінні в часі риси якоїсь духової паталогії, що вульгарно спрощує ріжноманітний світ ідей і явищ, заступа-

ючи їх внутрішній зміст і якість зовнішніми формами божеського фетишу.

Так було раніше, коли московські маси добровільно йшли на кострища в спорі між собою — трьома чи двома «перстами» хреститися; має чи не має бути якась літера в церковних книгах? Пізніше ці характерні психологічні риси виявилися в примітивному «народолюбстві» московської інтелігенції, в хоробливому душевному «самоковиряннію» достоевщини, в цареславному ідолопоклонстві, а, нарешті, в московському комунізмі. Духове напруження москаля ніколи не буває радісне й творче; його незмінно супроводить аскетизм, якась азійська фатальність, пов'язані з нездоровою екзальтацією (в тому, що большевизм послуговується в своїй сучасній практиці методою так зв. «ентузіязму», не має нічого випадкового...).

Будучи продуктом московського духа й культури, Ленін ці прикмети переніс на свій комунізм. Останній уявляв із себе непримиримому секту фанатиків, що жили й ділали силами свого духоволевого напруження. Ленінську «стару гвардію» визначав гарячковий ідейний порив, скермований до здобуття поставлених цілей; це були аскети-містики, що ціль свого існування бачили в боротьбі за свої теорії. Як бачимо, комуністичний рух, змагаючись за панування матеріялістично-марксівської концепції у світі, водночас самий живився й міцнішав у боротьбі силами волюнтаризму і своєманітного ідеалізму.

Це означило його перспективи! Бо коли прийшла рішуча година, він — нівелюючий усі якості, усуваючий усі сумніви, вульгарно-примітивний у своїй суспільно-ідейній концепції, але водночас непримиримий, волевий і рушійний — лише він міг опанувати московські й духово-змосковлені маси Росії. Що могла розгублена, канцелярійно-академічна, засохла в своєму бездушному доктринерстві (з яким щасливо йшла в парі угодівська капітуляція в практиці...) світова соціал-демократія протиставити своєму «побратимові» — комунізові в боротьбі за маси? Його прямолінійним і вражаючим свідомість

гаслам: «Грабуї награвлене!..», «Війна палацам, мир хатам!»?! Не диво, що комунізм опанував маси.

Вожди комунізму люблять багато писати й говорити про перемогу марксизму в ССРСР. Між тим ніщо інше, як власне жовтнева революція та всі її сучасні наслідки заперечують теорії Маркса про механічну «об'єктивність» історичного розвитку та його закони соціальної революції. Ніде правди діти... Коли б Ленін (подібно до деяких соціал-демократичних теоретиків) покладався на самі «закони» марксизму, то певно не довелося б йому дочекатися перемоги компартії! Історія ніби для глузування над Марксом створила парадокс російської революції, з її жовтнем 1917 року...

Згідно з Марксом, соціальна революція мала насамперед назрівати в країнах посиленої концентрації капіталу й пролетаризації мас. Отже економічний, головню промисловий, розвиток даної країни обумовляв її «зрілість» для революції. В періоді 1917 року Росія з її малорозвиненою соціально-економічною системою, що в ній слідна була ще спадщина недавнього кріпацько-февдального устрою, ніяк не могла творити органічного, підпорядкованого марксівським об'єктивним «закономірностям», підложжя для соціалізму й комунізму. Після льогіки соціалістичної доктрини, революційні зриви стояли на порядку дня в західних індустріялізованих державах... Сталося навпаки! В розвинених економічно країнах соціалізм не втримає своїх позицій; натомісць відстала від них на кілька десятиліть Росія, зовсім неочікувано, перша станула тереном комуністичного експерименту.

До питання, які це створило наслідки для самого комунізму, ми ще повернемо. Тут важно ствердити, що самий цей експеримент проречисто заперечує твердження марксизму про рішаюче значіння механістично-матеріялістичних факторів у подіях історії. Він доказує, що її процесами кермує людський дух і рушійна воля, виявлювані в активному чині. Цю «контрреволюційну метафізику» сучасні володарі Кремля висміюють і переслідують терором... Міжтим під її фактичним

впливом переходила й їх діяльність у періоді підготовки та переведення жовтневої революції. Коли б не це — не існував би сьогодні Свіцький Союз!

Захопивши владу в Росії, комунізм (більшевизм) одразу перечеркнув існуючий політичний і господарський устрій та його правні норми. Мало того — у свому гарячковому революційному пориві він одним махом хотів знищити старі форми суспільного існування, і ввесь духовно-психологічний уклад життя та зломати дотеперішню уяву про людину, мораль, дійсність і будучність... Він змагав не лише до усупільнення всіх продукційних засобів і знищення приватної власності й визиску людини людиною, але й до цілковитого зрівнання всіх людей у життєвому побуті й потребах.

Як бачимо, комунізм ставив перед собою величезні завдання! Зо становища послідовної логіки самої соціалістичної доктрини — він, безперечно, мав рацію. Проте в практиці такий ідеальний суспільний устрій міг бути здійснений не лише через встановлення відповідної устроєвої системи, але й при умові цілковитого переродження душі та психології людей, при умові повного зану в них почувань егоїзму, злих інстинктів і перетворення їх в якихось над-людей, що склалися б із самих елементів добра, високої етичності та альтруїстичної здібності поступатися кожночасно власним інтересом для других.

Просякнений містичною вірою в свою місію, опанілий успіхами перших перемог — московський комунізм не розважав над труднощами. Він цілий творив тоді з себе волевий, фанатичний порив у будучність... З таким наставленням довелося йому вперше криваво зударитися з реалізмом життя.

Виходячи з засад марксівського соціалізму, комунізм поставив собі завданням створення інтернаціонально-бездержавного й безклясового (пролетарського) суспільства з со-

ціялізованими засобами господарського виробництва та комуністичним розподілом матеріальних дїбр. В протилежність соціал-демократії, що визнаючи ті самі засади в «далекій» теорії, — зрезигнувала з них у практиці й послуговувалася супроти капіталізму опортуністичною еволюційною тактикою — комунізм постановив здійснювати їх негайно, терористичними методами соціальної революції. Терен Росії, де опанував він владу, являвся для нього зпочатку лише вихідною базою дальшого розгортання класової боротьби пролетаріату, що мала знищити капіталізм і в інших державах та запровадити комуністичний устрій у цілому світі.

Та поки мова про світову революцію — комунізм (большевизм) одразу був поставлений перед невідкличним наказом ліквідувати в самій Росії всі ті ворожі сили, що загрожували вже після першого дня перемоги розсадити його з середини. Для цього створив він відповідну форму державного устрою, що з одного боку покривалася з соціалістичною теорією, а з другого — відповідала його власним інтересам. Так зродилася система рад (совітів) у межах «Союзу Совіцьких Соціалістичних Республік», оперта на режимі так зв. пролетарської диктатури. В пляні економічному запроваджено було систему так зв. воєнного комунізму, що характеризувалася не лише соціалізацією всіх засобів продукції, але й комуністичним, пляновим розподілом господарських продуктів у суспільстві.

На базі цих трьох засад — соціально-політичної диктатури, соціалізації продукційних середників і господарського виробництва та комуністичного споживання матеріальних багатств — почав московський комунізм після жовтневої революції здійснювати свої реформаторські суспільні завдання.

Часи, що при них тут згадуємо, стали для сучасного комунізму вже далекою історією!.. Об'єктивний розгляд його шістьнадцятилітньої практики вказує, що він уже основно змінив свою внутрішню суть і назверхні форми. Комунізм виявляє всі ознаки власної самодегенерації, фатально — хоч і у

відмінних формах та під впливом інших обставин — наслідуючи вже знані нам приклади саморозкладу демократії та довоєнного соціалізму. Формально ісповідуючи старі догмати, він властиво вже відмовився від теорій, що стимулювали його розгонову силу в часи революційної «весни». Сьогоднішня комуністична доктрина (коли цим почесним терміном взагалі можна назвати хаотично нагромаджене словоблудіє «комнауки»...) — це вже не марксістський соціалізм, навіть не ленінський комунізм, це «сталінізм», в якому схолястика зпримітивізованої первісної догми змішана з диктованими життям і виродженням самого комунізму спекулятивними компромісами. Те саме бачимо й у практичній політиці компартії; її «генеральна лінія», що заступила попередню пряму революційну дію, представляє з себе комплекс непримиримих внутрішніх і тактичних протиріч.

Які причини самодегенерації сучасного комунізму? Шукати їх треба насамперед у самій його концепції. Основою її є, як знаємо, суспільний безкласовий колектив, зрівняний в умовах його матеріального існування. Хоч проблема комунізму виходить із чисто матеріялістичних заłoжень, проте вона є насамперед психологічна проблема. Як вже зазначалося вище, здійснення ленінського комунізму залежало не так від механічного запровадження його соціально-економічних форм, як від глибоких змін духового змісту та психології індивідуальності й цілого суспільства. Вагу цього психологічного моменту розумів і Маркс, але просякнений історично-матеріялістичним і діалектичним світоглядом, він не міг інакше його оцінити, як у своїй, чисто механістичній, формулі: «побут означає свідомість».

Недооцінення психологічних факторів катастрофально відбилося на московському комунізмі. Бо маючи в своїх руках владу й зв'язані з нею необмежені можливості для свого доктринерського експериментаторства, він після довшої боротьби самий опинився в полоні ворожої йому психологічної стихії. Покликаний її засимілювати, він самий підпав

її асиміляції. Закони життя та впливаючі з них органічні стремління людської індивідуальности оказались сильнішими від жаху червоного терору та його уроєних цілей!.. Причини цього явища полягають не лише в консерватизмі психологічного та духового укладу суспільства, але й у його самоохоронному інстинкті, що протиставиться антисуспільному значінню комунізму. Це твердження для декого може здаватися несправедливим; мовляв — чиж можна рух, що змагає до усунення соціальної несправедливости й запровадження рівности людей, уважати антисуспільним, руїнницьким?!

Проблеми рівности й нерівности є надто складні, щоб їх розглядати на цьому місці засадничо. Вкажемо лише, що начало рівности взагалі видається нам безпідставним у самих процесах світобудови. В обмеженому ж соціальному пляні абсолютна рівність, після нашого переконання, є абсолютним злом. В соціальному житті ділають принципи кількості і якості; власне ці останні творять багатство явищ, зводячи ріжноманітність творчого світу до гармонії, що визначає корисний для цілого суспільства поступ. На самій матеріяльній базі нівелююча рівність ніколи не обмежується; вона закономірно тягне за собою нищення тих суспільних і духових первнів, що стимулюють якісний розвиток і зводить життя до панування кількісного, не продукуючого, лише споживаючого, примітиву.

Деформуючи творче існування, пропагована комунізмом матеріяльна рівність, сама по собі, є цілковитою утопією. Що це так, може краще за нас ствердити сталінський комунізм, що самий подає тепер застрашаючі зразки варварської нерівности. В своїх постулятах колективної рівности, комунізм не є навіть оригінальний. Історія суспільних ідей, устроїв, реформаторських та релігійних рухів знає чимало спроб творення такого «раю», побудованого на рівности й альтруїзмі. Моральною синтезою цих стремлінь являлося християнство. І коли високу ціль зродження над-людини — своїм змістом рівнозначну божеській непогрішимости — не довелося здійснити

Могучому Велитневі Духа — Христові, з Його оправді божеською екстазою ідеалістичної любови, то, тим менш було підстав сподіватися, що цю місію довершить обездуховлений матеріялістичний комунізм.

Так і сталося! Заповідженого «раю», з його абсолютною й матеріальною рівністю, комунізм не створив, ба навіть фактично вже відмовився від цього; натомість ставрував сучасність всіма негациями свого внутрішнього змісту. Антисуспільне значіння комунізму ховається не в його економіці і заповіджених світових революціях. Як будемо далі бачити, в цій практичній частині своєї програми він самий вже збанкрутував. Безпосередньої небезпеки цих його «реформ» не існує для світу. Тим більше, що на порядок дня прийшли в світі вже інші концепції, що відкидаючи демагогію комуністичної уст-роевої нівеляції, перебудовують суспільства на принципах творчої етики, громадського обов'язку й соціальної справедливості. Тим ідеям належить будучність!

Руїницький зміст комунізму лежить у його світогляді. Пояснюючи всі вияви життя самим діянням матеріялістичних факторів, здвигаючи на педестал дикунського обожування матерію, брутално попираючи ногами ріжноманітний світ ідей і зводячи ряд найважливіших проблем і вимог людського духа до рівня «контрреволюції» — комунізм обездуховлює, каструє й обмежує в творчих спроможностях той фактор, що в дійсності є передумовою всякого поступу: живу людину.

Помиляється той, хто гадає, що ці риси комунізму проявляються лише тимчасово, поки він остаточно не переміг, що пізніше він створить свою власну еру культури, свободи й поступу. Бо його спрощуюча, нівелююча всі внутрішні цінності, природа (таким є зрештою цілий марксизм!) є незмінною. Трактуючи людину за препарат для ножа своєї діалектики, вихолощуючи в ній усі духові первні, він неминучо мусить випускати її зо свого «операційного столу» у світ... од-нобоким примітивом, варваром. А примітив ніколи не здібний творити будуючі вартости. В кращому випадку, він їх спо-

живає; в гіршому — руйнує створене іншими. Сучасна практика московського комунізму дає багато цьому прикладів.

Комунізм — це не середник розвитку й удосконалення життя; це уроєна самоціль, що їй життя має підпорядкуватися без решти. І горе тому, хто зважиться думати, відчувати, бажати, а тим більше ділати вступереч тій самоцілі! Той у пазурах комуністичної диктатури буде знищений фізично. Коли ж і врятує себе, то лише за ціну відречення себе, перетворення в механізованого «робота» комуністичної системи, без власної душі, волі, розуму та прагнень. Всіма двигунами його внутрішнього «я» буде кермувати відповідний параграф комуністичної «політграмоти»...

Якщо б комунізм закріпився в світі, то суспільство законірно й все глибше впадало б у прірву духового примітивізування та культурного здичавіння. Складну й величаву лабораторію життя, з грою його розгонових сил, ідей і волевих пристрастей, змінила б сіра кузня комунізму, де штамповано б «стандартну» людину-робота.

Спровоковане в перших часах жовтневої революції й опановане большевизмом суспільство, скоро відчуло ці деформуючі його прикмети. Не лише національно-поневолені, але й московські народні маси — а їх напочатку так приваблювала примітивність комунізму — зрозуміли, що йти за ним, це значить стрімголов летіти в прямовісну безодню. І слідує голосові самоохоронного інстинкту, вони протиставили йому свою психологічну стихію. Зачалися епохальні в своїй грандіозности змагання. Приховані від зовнішнього світу, роками гочилися вони — конвульсивні, жорстокі, з гекатомбами людських жертв.

З одного боку барикади була — матерія, озброєна в потужні середники кривавого терору; з другого — безборонний, але сильний хотінням жити, дух. Боротьба йшла за перемогу духовости, за ідеали, за вірування, за мораль, за етику, за любов, за родину, за побут, за право індивідуальної

ініціативи й творчості, за саму можливість існування, здушеного кривавим чоботом комуністичного доктринерства.

Сьогодні дух вже перемагає. Назверх ця перемога ще не проявляється у виразних формах. Тим не менш вона є фактом. Надломлений нею в самій своїй основі — комунізм у відвороті. Претендуючи колись на ролі фактора, що покликаний безкомпромісово ломати та пристосовувати до себе життя, він тепер самий змушений пристосовуватися до накидуваних йому реальною дійсністю обставин. Урядовому комунізму наразі пощастило ще схоронити своє зовнішнє «лице», але зміст його цілком вже не той, що в часи жовтневого буревія.

Повторюємо: сталінізм — це рештки неактуальної вже комуністичної догми, що в цілості підпорядкована тактиці вимушених компромісів.

**
*

Психологічна поразка комунізму відбилася й на його політико-економічній системі. Державна організація теорстично являлася для комунізму переходовим етапом до часу дефінітивного розвитку світової революції, що мала знищити капіталістичний устрій і збудовані на ньому держави. Таким чином, створення совіцької держави було напочатку для компартії лише «прикрою необхідністю», що забезпечувала їй опорну базу для дальшої боротьби за перебудову світу на бездержавно-соціалістичних засадах.

В ідеї державний устрій СРСР мав створити особливу систему демократії продуцентів (пролетаріату). Все населення країни поділено було на дві основні категорії: «працюючих» і «непрацюючих». Перша категорія набувала всі формальні громадсько-політичні права; друга не лише позбавлялася тих прав, але й можливості одержувати продукти усупільненого господарства. Конституція признала за органи державного керування так зв. ради (совети) з виборних пред-

ставників працюючих, що формально були організованим виявом народнього суверенітету.

В дійсности ж вже напочатку всю повноту влади в державі захопила комуністична партія, цей «провідний авангард пролетаріату й світової революції». Зосереджуючи в своїх руках усі ділянки державного, господарського та суспільного кермування, тримаючи під червоним терором всі вияви життя, діяльності, ба навіть почувань народів ССРСР — компартія запровадила режим своєї диктатури, що офіційно ототожнювалася з «волею пролетаріату». Так компартія фактично перетворилася в чинник, що на його услугах стала сама держава й ціле її населення. При такому стані конституція ССРСР обернулася в фікцію.

Цей процес панування компартії все заглиблювався та дійшов тепер свого завершення в формах сталінського правління. Режим Сталіна — це вже навіть не диктатура компартії, як певного колективу; це нічим необмежувана деспотія одної людини, що спираючись на підбрану кліку, підпорядкувала собі й компартію, і державу. Інспіровані Сталіним ухвали цьогогорічного XVII партійного зїзду цілком звели нанівець основні закони ССРСР і скасували елементарні засади контролі державного управління. Так диктатура з початкового засобу досягнення поставлених цілей перетворилася у самоціль.

Сталінський режим є логічним наслідком примітивної програми комунізму, що свою ціль добачувала в механічному спрощуванню всіх ріжноманітних елементів життя й здійснювала це завдання брутальними методами терору. Хвора концепція не могла створити здорових форм суспільного існування! Всяка диктатура, оперта на перманентному політичному терорі і здушенні самодіяльності народу, стає ціллю в собі; вона водночас закономірно звужує й ту нечисленну суспільну базу, що на ній сама тримається. Так сталося й з диктатурою компартії. Опанувавши владу й звязані з нею соціальні та матеріальні користи, комуністична кліка все більш замикалася в собі. Вслід за упослідженими «нетрудовими» елементами. від

неї відривалися й ті класи, що її саму привели до влади: селянство та робітництво. В останніх часах глибока прірва вже лягає між масами компартії та її проводом, що тримається лише на інерції тимчасової пореволюційної рівноваги. Періодичні «чистки» кадрів компартії стверджуть це явище.

Стремління комунізму до ліквідації нетрудових, паразитарних верств, не могло само по собі викликати заперечень. Дійсно, в кого можуть збуджувати симпатії непродукуючі, експлоатаційні елементи, що ними просякнений соціальний устрій сучасної капіталістичної демократії? Однак у цій соціальній реконструкції, практичні методи комунізму цілком розійшлися з його теоретичними цілями. Самий розділ на «трудо-ві» і «нетрудові» верстви давно вже перестав бути актуальним у змінених суспільних і продукційних умовах совіцького Союзу. Поглиблюючи його й тепер, сталінська диктатура кермується навіть вже не соціальними міркуваннями, лише штучними, зовнішніми ознаками: «певна» чи «непевна» дана людина або колектив для пануючої кліки?.. Сучасність совіцького Союзу визначається вражаючою нерівністю. Право на існування мають лише вибранці комуністичного режиму. Цих—зникаюча меншість. Всі інші засуджені на животіння, на сліпий послух і ролю безвладного знаряддя в руках комуністичної деспотії. Цих — багато-мільонова більшість.

Переродження компартії в замкнену касту пануючих бюрократів змінило її дух і психологію. Її революційна енергія вгасла. Сучасне її наставлення — це бажання миру й безжурного уживання плодів перемоги... для самої себе. Відповідно до цього змінилися й погляди комунізму на істоту держави. Ця остання перестала бути для нього лише «прикрою необхідністю»... Автоматично ще й тепер виголошуючи святочні інтернаціональні формули, совіцька влада на ділі «деградувалася» до культу власної великодержавности. Це й не дивно! Поставивши своєю ціллю вдержання влади для самої влади, сталінська правляча кліка неминучо мусіла опертися на ту базу, що найкраще її забезпечує: на державу. Вона теоре -

тично не від того, щоб посісти й цілий світ! Але де в певність, що так буде? Хто може ручити, що в наслідку нових світових збройних заворушень, вона не втратить й те, що має тепер?!. Такі сумнівні «авантюри» вже не в стані приваблювати сучасний комунізм, з його консервативним «реалізмом». Забувши про свої колишні максимальні постуляти, він задовольняється мінімум: тими можливостями панування, що їх дає йому ССРСР. «Краще ворона в руках, ніж орел у небі» — такою є філософія сталінізму. З цього психологічного моменту самозбереження випливає, як будемо бачити, і сталінська концепція «соціалізму в одній країні».

При всьому свому теоретичному інтернаціоналізмі, компартія була та є еманациєю московського духа та московської психологічної стихії, зо всіма прикметами їх негативности, хаотичности, примітивности та самозаперечливости. Ці прикмети позначили, й створену нею державу. В ССРСР — гасла інтернаціоналізму парадоксально сполучаються з московським імперіялістичним месіянством; ідеї найбільших утопій співживють із реальним режимом терору та нищенням індивідуальности; матеріалізм — з містикою; соціалістичні поступові теорії — годяться з вражаючою соціальною нерівністю, що заіснувала на тлі комуністичного устрою, а гасла нової людини — з огидним у своїй заскорузлости міщанством. Але насамперед, ССРСР — це вияв об'явленої московської великодержавности, що їй комунізм (большевизм) намагається привернути зломану потенцію. Власне цією тенденцією слід пояснювати імперіялістичну політику комунізму у відношенні до поневолевих народів ССРСР, що її він приховує брехливо-спекулятивними формулами ленінської «національної» теорії.

Як бачимо, до існуючої державно-устроєвої концепції комунізму неможливо підходити з якими будь теоретичними критеріями. Практика московського большевизму переліцитувала навіть (самі по собі деструктивні) комуністичні теорії...

Але й у пляні економічному, що був його головною основою, комунізм не справився з поставленими теоретичними

завданнями. Його найбільш класичною та додержаною в дусі суворої доктрини епохою — був, згаданий вже, воєнний комунізм. Знищено тоді було приватну власність, особисту ініціативу, товарний обмін на засаді усталеної грошевої одиниці та всі, дотепер знані, закони господарської продукції. Замість цього, економіку опанувала однобока концепція плянового розподілу вже нагромаджених до революції багатств, без спроможности їх нового творення. Воєнний комунізм був поверненням до часів так зв. натурального господарства, з його примітивним обміном; він означав деградацію економічної системи на століття взад. Це швидко зрозумів і Ленін, скасувавши воєнний комунізм і запровадивши «Нову Економічну Політику» (НЕП), що тимчасово відновила обмежену власність і приватну ініціативу в господарському виробництві. НЕП був першою поразкою комунізму з його теоріями загальної «уравніловки». Зійшовши на манівці власної доктрини — він до неї вже не вернув! Логіка економічного розвитку та психологічна стихія має невмолимо штовхала його до реставрації так легко знищених і так важко відновлюваних засад сучасної господарської системи, з її комерційним розрахунком, законами собівартости, оплати праці згідно з ознаками кваліфікації та грошевим риночним товарооборотом.

На невдачах комунізму відбилася й та обставина, що самий марксизм, теоретично зорієнтований на саму деструктивну фазу соціальної революції, не давав конкретного пляну організації соціалістичного виробництва, а тим більше комуністичного розподілу його продуктів. Фатальний вплив мало й те, що комунізм — всупереч марксівській теорії про закономірність економічного назрівання соціальної революції — опанував владу якраз у Росії, де цих «закономірних» передпосилок не було. Цей парадокс змусив Леніна виробити... нову «теорію», що вже унезалежнювала процеси революції від її економічної дозрілости... В умовах диктатури компартії, її вождєві вільно було голосити які завгодно спекулятивні теорії. Та це справі не допомгло! Як із дерева й глини немислимо

збудувати модерну машину, так і нерозвинена економічна система Росії не могла стати базою для соціалістичної реконструкції.

Ціла історія господарських п'ятирічних плянів СРСР — це історія компромісів фантастичної доктрини комунізму з непереможними законами економіки. Економічний сталінізм — це не комунізм і не соціалізм; це особлива форма державного капіталізму, де основні принципи приватно-власницької капіталістичної системи нещасливо сполучені з урядовим пляновим бюрократизмом. Цей останній, відкинувши якраз найбільш життєві елементи капіталістичного устрою, заабсорбував у собі його негативні прикмети: монополізм, матеріальну експльоатацію, соціальну нерівність. У висліді, на тлі матеріально ожебраченої країни, заіснував економічний режим «доганяння Америки», кермований не господарською доцільністю, лише інтересами політики панування. Будучність закономірно штовхатиме совіцьку економіку на шлях ще більших суперечностей, все далі від первісної її доктрини.

Економічна еволюція комунізму переходила в умовах опозиційних потрясень внутрі компартії. Сучасна «генеральна лінія» Сталіна, з її індустріалізацією, її колективізацією — це властиво програма лівої опозиції компартії: троцкізму. Знищивши троцкізм у боротьбі за владу, Сталін позичив певні елементи його економічної програми. Але для троцкізму його економічна програма була лише частиною загального завдання; центр завдання лежав у прискішенні світової революції. Сталінізм відмовився від революційної концепції троцкізму та заступив її формулою «соціалізму в одній країні», що означала зле замаскований відворот від початкових революційних теорій. На цю нову тактику вплинули: національно-консервативне й програмове переродження московського комунізму, його внутрішня слабкість і крах міжнароднього комуністичного руху.

Сучасна тенденція сталінізму до спільного фронту з міжнародньою соціал-демократією є під оглядом дегенерації ко-

мунізму вельми характерна! Комунізм закінчує цикл свого розвитку; відорвавшись колись від поміркованого офіційного соціалізму в якості непримиримого революційного фактора, він — вичерпаний у своїй потенції — вертає на рейки спекулятивного угодовства. Теоретичні ідеали, змагання, нове життя, нова людина — де всі ті ключі, що колись захоплювали «стару гвардію» Леніна?! Сьогодні для червоних можновладців це вже не більше, як «левацкая балтавня»... Для цього вони стали надто «реалістичними». Вже нема містики первісних поривів, коли не рахувати містичного самозакохання в себе та свою азійську володарність. Їх ціль єдина: самозбереження, рятунок від наступу ворожих стихій.

Ось реальні підсумки «найбільшого в історії» комуно-соціалістичного експерименту. З великих мрій зродилась похмура, мерзотна дійсність. Комунізм вже на останньому етапі. Здержує його лише інерція колишньої енергії. Але не надовго. Бо історія не помиляється...

ІУ. ФАШИЗМ

Фашизм — це насамперед ідейна, й духова реакція на стан сучасності, що його витворили демократія, соціалізм і комунізм. Політична демократія, поступово втрачаючи духову й національну основу свого єства, просякалася раціоналізмом і космополітизмом; соціалізм і комунізм цей процес поглибили своєю матеріялістичною концепцією та неприродними інтернаціональними утопіями. В цих виявах фашизм добачував небезпеку збочення суспільства на манівці духового примітивізування та профанацію самої мети життя, і протиставив їм свою світоглядovu й устрoeву систему.

Коли демократія в основу своєї доктрини клала надмірний культ розуму (раціоналізм, позитивізм), а комуні-соціалізм — матерію (історичний і діалектичний матеріалізм), то фашизм свою філософію побудував на признанню духа, волі та ідей (спірітуалізм, волюнтаризм, ідеалізм), за рішачючих чинників історичного розвитку.

Світогляд і устрій фашизму не поривають (як це теоретично хотів зробити комунізм) всіх звязків із створеним нашою епохою укладом духового, культурного, морального, звичаєвого й суспільно-господарського існування. Вони ставлять собі завданням обновити цей уклад, пристосувати його до змінених умов життя, шляхом повернення до призабутих вже принципів ідеалізму та реконструкції перестарілих соціальних засад. Це не значить, що фашизм є мирною, еволюційною течією. Навпаки, — ціла його природа динамічна й революційна. Його внутрішня суть і реформи болючо бють кому-

но-соціалізм, закостенілий консерватизм і ліберальну демократію, прсголошуючи їм війну. Мимо того фашизм захоче звязок із минулиною; на тлі її він виступає в ролі творчого реформатора, а не руйнуючого нігіліста. Цей конструктивізм його істоти органічно непримиримий із безтрадиційною, ворохобницькою природою комуно-соціалізму. Вростаючи своїми світоглядними й політичними коріннями в позитивні надбання й традиції минулого — фашизм знаходить у них джерело свого новаторства, посилюючи та міняючи їх зміст і зовнішні форми, ослаблені чи zdeформовані часом й обставинами,

Так демократія скристалізувала сучасне поняття націо-нальності, і в порядку історичного процесу витворила політико-соціологічне явище державної нації. Пізніше поширення егоцентричного лібералізму, гуманізму та космополітизму, вкупі з матеріялістичним світоглядом послабили й розхитали початковий зміст національного ідеалу. Фашизм підхопив, вирвав із рук демократії упосліджений ідеал нації та підніс його на небувалу висоту, вкладаючи в його життєве здійснення свою волю потугу і патос молоді творчості. Демократія також була творцем капіталістичного устрою. Започаткувавши епоху величезного матеріяльного прогресу, капіталізм із бігом часу все більш перетворювався в антисоціяльний фактор. Демократія не виявила сил і здібностей, щоб своєчасно скорегувати шляхи капіталізму та узгіднити його дальший розвиток із життєвими інтересами народів, і в наслідок цього опинилася в хаосі соціяльно-клясової боротьби та економічних потрясень. Уважаючи, що капіталістичній устрії себе ще не пережив, фашизм старається використати його форми виробництва й обміну, водночас усуваючи їх шкідливі з соціяльного погляду прикмети. Цю тенденцію реформаторської тягло-сти бачимо й в інших виявах фашизму.

Весь свій ідеалізм і волюнтаризм фашизм зосереджує в одному рішаючому центрі: у власній нації. Нація для нього — це абсолютна цінність, що їй підпорядковується все інше. Всупереч демократії, що має тенденцію розглядати націю, як механічний збір відповідної кількості індивідів, звязаних між

собою насамперед реальними інтересами, фашизм приймає націю за найвищу історичну, духову, традиціональну й реальну спільноту, в рямках якої переходять процеси існування та творчості цілих поколінь — вмерлих, живих, ненароджених, — що зв'язані між собою нерозривно. На розвиток нації впливають не так матеріальні умови, як насамперед прояви її збірної волі, її духовна активність. Відношення громадянина до нації повинно обумовлятися його ідеалістичним стремлінням віддати їй максимум праці, сил і жертв, аж до самовідречення включно.

Ставлячи в основу своїх ідеалів націю, фашизм утотожнює її з державою, як тою формою, що найкраще забезпечує національний розвиток. Відношення державних націй між собою слідує не за утопіями згоди, братерства й пацифізму, лише улягає неминучим законам змагань, боротьби та конкуренції, де перемагає лише зручність і сила. Висновком цього — признання імперіялізму, як вирішального середника існування й розросту власної держави-нації, що її фашизм хоче бачити могутю та величною. Змагаючи до посилення держави назовні, фашизм об'єднує навколо спільного національного ідеалу всі соціальні прошарки нації, викладаючи гасло: нація й держава понад класи й партії. Цей його всенаціональний і надкласовий принцип в основі заперечує режим політичної демократії, з пріоритетом її часткових партійних інтересів, як також апольогетику внутрішньої соціальної боротьби та інтернаціоналізму комуністичної доктрини.

Однак, фашизм здає собі справу з того, що мету консолідації цілої нації навколо спільного ідеалу та усунення міжкласових противенств можна досягнути лише при умові унешкідливлення тих антисупільних факторів, що закладені в капіталістичному устрою. Тому кермуючись системою капіталістичного виробництва й обміну, він водночас прямує до нівеляції її шкідливих проявів через погодження інтересів праці й капіталу. Цю реформу фашизм перевів шляхом організації соціальних верств держави в спеціальні синдикати, що об'єднують відповідні категорії громадян — виробників ма-

теріальних і інтелектуальних вартостей. Синдикати, відповідно до роду своєї професії (селяни, промислові робітники, торговці, підприємці, інтелектуали і т. д.) об'єднуються в корпорації; від них бере свою назву корпоративний устрій фашизму. Що нового дає для сучасності цей устрій?

Як вже знаємо, оперта на принципах економічного лібералізму, демократія полишила розвиток господарських процесів без організованої контролю. Господарська діяльність у цілості базувалася на приватній власності, ініціативі та грі особистих інтересів. Свобідна конкуренція витворювала, після загального переконання, якусь «рівноділаючу», що «сама по собі» узгоджувала розбіжності в інтересах загалу й в ім'я поступу. Так створилося класичне «стихійне капіталістичне господарство». Коли ця система могла навіть із користю існувати в початках капіталістичного розвитку, то з бігом часу привела вона до класових антагонізмів і революційних потрясень. Опанована партійництвом, політична демократія не могла усунути загрозливих соціальних явищ. Її заходи у вигляді різних законів і норм, що регулювали питання продукції, обміну, інтересів праці і т. д., були лише фрагментами, що виходили не з суцільного, до кінця передумного плану, лише з випадкових умов і компромісів тої чи іншої парламентарної конюнктури. Як це відбилося на демократії — ми вже знаємо. Її устроєву систему скомпромітовано; демократичні держави станули тереном зажерливої внутрішньої боротьби, коли то загально-національні інтереси втрачають майже всяке значіння.

Корпоративний устрій фашизму, організуючи населення в продукційні синдикати, бере під державну контролю соціальну й господарську політику країни. Залишаючи основні елементи капіталістичної системи — приватну власність та ініціативу — він одначе не полишає господарську діяльність населення на волю «гри стихійних сил», лише намагається її погодити з загально-національними й частковими інтересами, віддаючи пріоритет першим.

Соціальні відносини, зокрема відносини праці й капіталу, фашизм розв'язує не міжпартійною, міжкласовою й парла-

ментарною боротьбою — як це робить демократія — лише методами національної солідарности, що виявляються в узгодженні цілей і співпраці підприємців і працюючих, при верховнім і обов'язковім арбітражі державної влади. Всі соціальні конфлікти й питання господарської діяльности розв'язуються радами дотичних корпорацій при співучасті держави.

Створений фашизмом корпоративний устрій (він зродився з давно вже знаних так зв. синдикалістичних теорій, що їм фашизм надав відповідного до його національних ідеалів своєрідного змісту) є предметом безнастанних провокацій із боку засадничих противників фашизму: демократів, соціалістів і комуністів, що силкуються представляти його, як замаскований «гарними словами національної солідарности» середник визиску працюючих у руках пануючої капіталістичної буржуазії... Слід признати, що власне в цей спосіб розуміють фашизм і різні його... непокликані прихильники, що в різних країнах походять із реакційних і ворожих самій ідеї соціальної справедливости верств так зв. «акул» фінансового, промислового та аграрного капіталу. Наслідуючи назверхні його форми, вони часто-густо приховують свої справжні хижацькі тенденції гаслами «нації, надклясовости й солідарности», компромітуючи в цей спосіб самий фашизм.

Думаємо, що створена фашизмом соціально-господарська система ще не є закінченим ідеалом; до певних її елементів можна підходити й з критичними увагами. Одначе помилкою було б уважати її, як засіб, що стоїть на услугах капіталу для експлуатації трудових мас. Чисельні факти показують, що фашизм з однаковою рішучістю може «вдарити по руках», як представників капіталу, так і праці, коли ті чи другі схильні виявляти пріоритет часткових, особистих інтересів над національно-державною доцільністю.

Історична заслуга фашизму полягає в тому, що в хаосі повоєнних відносин, коли перебуваючу в безчинній летаргії демократію намагався добити комуно-соціалізм для своїх «експериментів» — він спромігся не лише здусити внутрішні руйнівницькі сили, але й здійснити свою власну соціальну систе-

му, що хоче активно пристосуватися до нових вимог життя, кладучи перші основи для дальшої устросевої реконструкції нашої хворої епохи. Демократичному сонливому «непротивленню злу» і ворохобництву комунізму — фашизм протиставив чин творчої розбудови, що вже дала певні позитивні наслідки.

Корпоративна система фашизму нерозривно повязана і з його державно-політичним устроєм. Основні ідеї й форми останнього також різко протилежні демократії. Демократія, визнаючи людину, з її вродженими правами й вартостями, за самоціль, послідовно дійшла до парламентаризму. Не те фашизм. Уважаючи краєкутним камінням своєї ідеології націю-державу, він підпорядковує їй у цілості й суспільство, і окремих людей. Людині фашизм не відмавляє в її вартостях, одначе відношення громадянина до держави буде не на її «вроджених людських правах» (як це робить демократія) лише насамперед на її обовязку перед нацією-державою. Демократія видвигнула гасла: «свобода, рівність, братерство». Ім фашизм протиставить свої кличі: «обовязок, гієрархія, дисципліна».

Фашизм скептично задивляється на творчі спроможности народніх мас. Останні не є діяльним чинником поступу. Творчість нації визначає й реалізує меншість, що її він називає аристократією духа. Ця провідна меншість своїм ідейним багатством, активністю, пристрасною волею та здібностями творить життя, досягає здобутків, що ними користується цілий нарід. Цій меншості і належить керма в державі. Своєю владою вона дістає не на підставі виборчої більшості демократії. Бо більшість — каже фашизм — це насамперед юрба, механічна збіранина одиниць, що сама не знає власних хотінь і користей. Не питати в неї рішень, лише вести за собою для її ж власного добра — повинна провідна меншість. Льогічним висновком цих поглядів фашизму на творчу ролю маси був встановлений ним державно-політичний режим диктатури.

***

Диктатура не є для фашизму тимчасовою методою правління; вона заведена, як основний елемент державного устрою.

Законодавчою установою фашистівської держави є парламент, що складається з представників згаданих корпорацій і різних науково-культурних організацій. Ці установи не мають права вільних виборів, як це бачимо в демократії. Вони лише намічують у певній пропорції кандидатів до парламенту, подаючи їх реєстри на розгляд так зв. Великої Ради, що представляє найвищий політичний орган держави. Велика Фашистівська Рада управнена викреслювати небажаних їй кандидатів і заступати їх іншими. Затверджений реєстр кандидатів до парламенту ставиться на всенародне голосування. Населення може голосувати «за» чи «проти» цілого реєстру, а не окремих кандидатів.

В ідеї, фашистівський парламент має реалізувати участь об'єднаного в корпораціях населення в державному управлінні. Фактично він лише реєструє й формально ухвалює рішення Великої Фашистівської Ради. В ближчому часі можна чекати ліквідації цього парламенту, а на його місці, очевидно, стане Національна Рада Корпорацій.

Цілою політикою держави кермує Велика Фашистівська Рада; до неї входять провідники фашистівської партії та представники уряду. Таким чином, єдина й легальна в країні партія (всі інші партії заборонені) утотожнюється з державною владою й вона купчить у своїх руках все управління. Широко розгалужена партійна організація охоплює не лише центральний державний апарат, але й владу на місцях, в провінціях. Управління визначається стислим урядовим централізмом, на тлі усунення громадської самодіяльності; фашизм скасував і органи місцевої самоуправи, настановляючи замість представників самоврядування — державних урядників.

На чолі держави стоїть король. Фактично він виконує лише репрезентативні функції суверенітету, в той час, як вся повнота державної влади перебуває в руках «дуче» — Мусоліні. Ц є вожд, що його ніхто не обирав, він самий взяв до рук владу. Диктаторів не вибирають — каже фашизм — вони самі приходять.

Не важко зауважити певні подібності в державних устроях фашизму й комунізму, хоч виходять вони з цілком протилежних і ворожих до себе доктрин. Формальні позначки диктатури виступають в фашизмі ще більш підкреслено, ніж в комунізмі. Комунізм теоретично заступає принципи влади колективу — безкласового (чи вірніше однокласово-пролетарського) суспільства. Свою фактичну диктатуру він лицемірно ховає під спекулятивною маскою «тимчасовості» і опереткових «рад». Фашизм натомісць, виразно заперечує владу колективу, будуючи її на принципах монархизму, та суспільної гієрархії. Зовнішня схожість обох режимів не управнює утотожнювати їх внутрішній зміст. Диктатура фашизму базується на здорових основах суспільної культури й моралі; вона виростає з тисячолітніх творчих традицій старого Риму, та, навіть при деяких своїх внутрішніх дефектах, лишається чинником будуєчим. Диктатура комунізму заперечує й культуру, і мораль; її зродила стихія варварського московського нігілізму, що робить її фактором руїни.

Чи посідає фашизм такі ідейні, суспільні й політичні цінності, що упідставляють голошену ним місію реформатора нової доби й забезпечують його закріплення на шляхах історії? Відповідь на ці питання треба зачати з оцінки його духового змісту та ідей, що ми їх коротко окреслили. Треба зазначити, що основні ідеї фашизму не замкнулися в самій Італії, але швидко поширили свій вплив у цілому світі, посилюючи та оформлюючи той психологічний і суспільно-політичний процес, що по останній війні стихійно вибував серед різних (насамперед поневолених і покривджених) народів: це — націоналізм. Самий фашизм, це насамперед націоналізм — любов до власної батьківщини й патріотичне почування, доведені до самопосвяти й культу жертвенного фанатизму. Джерелом його народження є національний інстинкт, національний дух і національна свідомість.

Ворожа постава фашизму до демократії й комуно-соціалізму базувалася напочатку не так на запереченню їх устроєвих концепцій, як насамперед їх внутрішнього змісту, що йому

фашизм проголосив безпощадну війну. Фашизм відчув, що хворобливий лібералізм, космополітизм, матеріялізм і утилітарний примітивізм нашої епохи загрожують згангренувати духовість і суспільний організм нації, розсаджуючи її з середини. Зроджена колись сама на здоровому національному інстинкті — демократія поступово марнувала свій творчий капітал. Вкупі з соціалізмом вона позначила нашу добу безідейністю, сірою й безбарвною меркантильністю, та тупим своєкорисним анархічним міщанством. Фашизм наново відкриває забутий світ ідей, він апелює до духовости й змагає до морального переродження нації, в ім'я її зросту, блага й сили. На місці скептичного релятивізму демократії — він ставить віру й абсолютний світогляд; компромісовости — непримиримість у захисті своїх постулатів; безвідповідальному, претенсійному в домаганнях прав і скупому у виконанні обов'язків, лібералізові — він протиставить повинність дисциплінованого чину; космополітизові й інтернаціоналізові — ідеал власної нації; суспільній та ідейній анархії — внутрішній лад і мир.

Дарма й нещиро жахаються представники демократії та комуно-соціалізму простолінійної безпосередности фашистських ідей, що їх вони в опінії свого примітивно-міщанського оточення виставляють як «зоологічне» страховище й «аморальне» викривляння мети життя та людської природи... Бо оперуючи «високими» гаслами миру, справедливости, братерства, рівности й інтернаціоналізму — вони самі своєю практичною чинністю ці гасла перетворили в спекулятивні брехні, в глузування над людиною! Фашизм виявив чесність із собою, коли на місце їх підступних, брехливих фраз, що приспляють чуйність слабших, поставив на порядок дня нашої епохи всю неприховану правду життєвої концепції, що відвічно спирається на чинну мораль, на закони противенств і на право сили.

В цьому збудженню первородного інстинкту нації, в напруженні її ідей і закривізованні її творчих потенцій лежить заслуга фашизму-націоналізму не лише перед власною бать-

ківщиною, але й перед іншими — насамперед поневоленими — народами. Для цих останніх свідомство творчого духового напруження фашизму й його змагань за життєві ідеали нації, повинно бути незабутнім «мemento» і дороговказом їх власних почувань і чину. Бо ті з них, що перелякано відвертаються від імперативних заповітів фашизму в силу своєї сліпої, безкритичної привязаності до наркозу демо-соціалістичних забобів про «мир, згоду, благоденствіє» та інтернаціонали — ті з них ніколи не матимуть дійсного миру й свободи. Призначення таких народів — бути погноєм для інших!

Поруч із ідеологічними цінностями, фашизм визначає конструктивність його суспільної концепції, з її стремлінням до об'єднання цілої нації на зреформованій соціальної базі. Соціалізм і комунізм, заперечуючи націю, хотіли її розкласти на окремі антагоністичні складники; демократія, хоч і визнає теоретично націю, своїм ліберальним егоцентризмом, соціально-господарською безплянністю та всім устроєвим укладом не погамовує цього розкладу, полишаючи його «внутрішній льогіці» життя та випадковим парламентарним кон'юнктурам.

Фашизм став на правильному розумінні органічності нації, повязаності її окремих соціальних складників, як тих атрибутів, що необхідні для здорового розвитку цілого національного організму. Не обмежуючись на голошенню цієї засади в теорії, він — як ми бачили — і на практиці застосував реконструктивний соціально-господарський план, опертий на співпраці класів, позапартійності й корпоративнім устрою. І хоч цей план ще не дійшов свого остаточного завершення, хоч, можливо, зазнає він у своєму дальшому розвитку певних змін, то до його ідей і устроєвих принципів належить застосовуватися з найбільшим співчуттям і прихильною увагою. Слід сподіватися, що головні — випробовані часом, досвідом і обставинами — його елементи стануть основою для дальшої соціально-господарської реконструкції нашої епохи.

Дещо відмінне становище належить зайняти до державно-політичного устрою фашизму. Як вже згадувано, диктатура для фашизму не є переходовим етапом. Вона є стабільним

елементом устрою й впливає з певних рис фашистівської ідеології, що творить культ сильної одиниці — вождя, і провідної меншости, при одночасовому недовіррі до будуючої ролі народніх мас. Провідна еліта творить і наказує; маси виконують і повинуються — така формула фашизму.

Засадничому розглядові проблеми диктатури ми ще присвятимо окремо увагу. Тут лише зазначаємо, що відкидаючи з найбільшою неприйнятністю устрій політичної демократії, визнаючи благодіючі впливи диктаторського правління в певних обставинах, і засадничо заступаючи устійнені принципи авторитарности нормального державно-політичного режиму — ми водночас задивляємося на деякі засади диктатури фашизму з певною критичністю. Перманентна диктатура зправила схильна позначати життя надмірним урядовим етатизмом і витворювати культ своєманітної «поліційної держави», що гальмують розвиток суспільства та індивідуальности. Гадаємо, що цих прикмет не позбавлений і устрій фашизму.

Щоправда, власне цей його устрій скріпив Італію та підніс її силу та авторитет на небувалу височінь. Одначе, не слід забувати, що в сучасному наростанні потуги фашизму ми якраз обсервуємо початковий (найбільш активний і творчий) процес кристалізації диктатури, що її на чолі з сильним, високо-здібним і талановитим Мусолінім, реалізує молода еліта. Ця еліта — це ще свіжа невичерпана енергія, що перебуває в патосі, в екстазі будуючого, безкорисного, ідеалістичного чину. Але... може й для неї прийти пора самоконсервації, зо всіма впливаючими з того відємними наслідками. Десяток років існування режиму, це надто малий протяг часу, щоб на основі його можна було встановлювати «залізні закони», без ризика помилитися.

Сила фашизму в тому, що він спромігся на місце розхлябанної, обезличеної дійсности видвигнути потужну ідею. В цей спосіб створив він середники духового гарту й скріплення життєвих первнів націй, знеможених від блукань в лябіринтах шукань й сумнівів. Суспільна його заслуга в тому, що касуючи гнилий егоцентризм демократії й комуно-соціалізму, що доба-

чували в людині будь недоторкальне «табу», будь об'єкт для неприродних експериментів — він зумів цю людину поставити на службу нації, посилюючи в ній розхитаний інстинкт соціальності й ослаблене почуття обов'язку.

Слабкість фашизму в надмірному урядовому централізмі його системи, що утрудняє процес творчої індивідуалізації громадянина. Було б трагічно, коли б ця прикмета загальмувала його розгоновий поступ. Бо це могло б викликати ще більший маразм і ще глибший розклад нашої епохи.

У. ДИКТАТУРА

Політична диктатура належить тепер до найбільш спірних і актуальних суспільних проблем. Демократи вважають її за абсолютне зло, що загрожує людству культурним занепадом і повертає суспільство до часів середньовічної деспотії. Натомість прихильники диктатури добачують у ній єдиноспасенний засіб направи політичних відносин і оздоровлення розхитаних основ суспільного життя. В практиці, устрій диктатури бачимо на протилежних бігунах політичної сучасності: з одного боку в московському большевизмі, з другого — в італійському фашизмі та інших, споріднених із ним рухах.

Комуністичної диктатури ми в цим місці не беремо під увагу. І то не лише з причин засадничого заперечення її теоретичних підстав, що їх ми вважаємо за руїнницькі й неприродні, але й тому, що реальні вияви диктатури большевизму є вислідом внутрішніх суперечностей між самою соціалістичною доктриною та практикою большевизму. При таких умовах годі шукати теоретичних залогень сталінського варваризму!.. Сталінізм давно перестав рахуватися й з марксістською концепцією соціалістичної диктатури, кермуючись у своїй політиці виключно інтересами пануючої партійної кліки.

Цілком відмінно представляється внутрішній і реальний зміст диктатури фашизму та інших націоналістично - авторитарних рухів. Фашизм не маскує її брехливими твердженнями про «владу мас», або спекулятивними запевненнями в її «тимчасовості» (як це робить московський комунізм). Диктатура для фашизму — це не лише метода політичного кермування;

це синтеза його суспільного світогляду, що здатність до керівництва визнає лише за індивідуальністю й провідною меншістю. Фашизм не вірить у владу більшості, в тих її механічних формах (партії, голосовання, парламент), що їх створила політична демократія; замість демократичного культу кількості числа, він творить культ якості — творчої одиниці.

Свій політичний устрій фашизм будує на принципах суспільної гієрархії, авторитарности й монархизму, де право на кермування мають лише найліпші, себто ті громадяни, що своїми здібностями, енергією й досвідом покликані творити провідну еліту нації — її духову аристократію. Ця еліта, очолювана вождем-диктатором, веде за собою більшість нації — народні маси.

Видвигнені фашизмом ідеї авторитарности суспільної організації знайшли широкий відгомін і признання серед націоналістичних рухів інших народів. Між ними та прихильниками старих устроєвих теорій уже від літ точиться завзята боротьба за вплив й владу, що вже позначається певними наслідками: націоналістичні рухи скрізь у наступі; їх противники скрізь у відвороті. Причини цього явища ми вже зясували раніше: націоналізм — з його реформаторськими суспільними тенденціями — є діюча й корисна реакція на стан, що його витворили анархія політичної демократії та нівелююче руїництво комуно-соціалістичного колективізму. Власне в унутрішній конструктивности авторитарно-націоналістичних рухів захований «секрет», що притягає до себе розчаровані й зневірені в хаосі існуючих відносин суспільні маси.

Цей неоспоримий конструктивізм тим не менш не звільняє нас від обов'язку поставитися з критичністю до тих надмірних (і часто непокликаних...) ідеалізаторів режиму диктатури та її методів, що в своєму захопленні схильні цілком ігнорувати те органічне тло, на якому лише і мислимі здорові форми самої диктатури. Такі ілюзії часто витворюють помилкові й небезпечні погляди на більшість (народню масу), як на ту «ворохобну юрбу», або «деструктивну чернь», що до неї, мовляв, можуть бути застосовані лише два середники кермування:

сліпий послух і... погорда. Забуваючи, що самий політичний устрій — це є насамперед пристосована до вимог місця, часу та умов система доцільності — вони обертають його в самоціль, у незмінну на віки вічну догму.

Підходячи до критичного обговорення проблем диктатури, провідної меншості й народньої маси (більшості), зазначимо, що в аспекті історії вони не є новими. Зокрема питанням «правління найкращих» суспільство займалося вже з тих часів, як заіснувала державна організація й політична наука. Є величезна кількість рецептів цієї «селекції» провідної еліти. Певна частина з них находила собі примінення в практиці життя, виконуючи свою позитивну суспільну роллю до часу, поки їх перестарілий зміст не заступали нові засади й форми. Цей історичний процес є доказом, що творення суспільних устроїв завжди підпадало впливам еволюції, в даному етапі якої збігалися й знаходили собі конкретний вияв нові ідеї, нові поняття моралі й нові матеріяльні форми існування. Коли в історії розвитку державних і соціальних устроїв хочемо встановити якийсь тривалий закон, то він проявляється хіба в одному: всякі спроби творення тих чи інших устроєвих форм завжди давали відемні наслідки тоді, коли вони відривалися від народу, або полишали його лише в становищі пасивного глядача та виконавця. Існуючи певний час з допомогою насильства або інерції, вони банкрутували чи то під внутрішніми революційними ударами, чи то внаслідок власного відмирання, спричиненого ізоляцією від більшості суспільства.

Ми підчеркуємо рацію тези фашизму про величезну, конструктивну роллю творчої індивідуальності в процесах життя. Геній, воля, духовна сила, розумова вищість, моральні прикмети й активний розгон людської особистості завжди були надзвичайно важкими двигунами ідей, культури й прогресу, будуючи нові епохи. Так само правильний є погляд фашизму, що дібрана на підставі якості провідна меншість (еліта) є мозком, нервом, душею і провідництвом більшості. Ця еліта є уосібленням якісних багатств нації; вислідом її творчості користується й більшість — народня маса. Історія дає чисель-

ні приклади величезної ролі індивідуальності й провідної еліти в державно-політичному та культурно-цивілізаційному житті народів. Заперечувати ці факти можуть хіба сторонники вульгарно-демократичного культу натовпу, комуно-соціалістичного «колективу», або анархізму.

Але... чи управнюють вони до скоростілих, при тому «засадничих», висновків про брак конструктивності народньої більшості, до погорджування нею?.. Чи дійсно народні маси — це лише «юрба», що її отарна психіка, примітивність і ворохобність унеможлиблюють творчість і засуджують її лише на ролю сліпого знаряддя в руках провідної меншості?.. Такі погляди, що їх тепер доволі часто зустрічаємо в надто екзальтованих ідеалізаторів «вожлизму», є діаметральною протилежністю до теорій політичної демократії та споріднених із нею «народницьких» течій, що лише в масі добачують джерело «правди всіх правд» (класичним зразком цього є відома заява, що у конфлікті влади з масою, вина завжди на боці... влади). Порівнюючи ці відмінні погляди, ми гадаємо, що правда десь посередині...

Заперечування адінос творчих спроможностей народніх мас повинно привести до заперечення значної частини історії культури людства. Бож хто в силі заперечити, що остання твориться й збагачується не лише і не виключно зусиллями провідних еліт, але й постачається неоцінними вкладами з неоформлених глибин народніх? Досить вглянутися в етнографію, епос, мистецтво, штуку, музику, культуру і тд. даного народу, щоб переконатися в тій важливій ролі, що її відіграє будуєчий інстинкт його мас. Щобільше, історія дає також приклади, коли власне народні маси, у своєму здоровому консерватизмі й духовій устійненості, виказували у різночких подіях далеко більшу відпорність, ніж їх провідні верстви: вони зберігали здобутки національних культур і політично-державних традицій навіть тоді, коли їх еліти, під впливом асиміляції, ставали на службу ворожих історичних факторів. Це саме сталося в історії Українського Народу. Ніде правди діти!.. Коли б не ті (погороджувані деким із наших

«консервативних аристократів»...) українські маси — не існували б сьогодні підстави відродження Визвольної Ідеї, бо якраз наша стара «еліта» не лише не спричинилася до її скріплення, але станула середником її нищення в ворожих руках (ці явища бачимо ще й сьогодні!). Наша історія дає справді рідкий приклад, коли не еліта, лише власне народні низи стимулюють появу нової провідної меншости, видвигаючи її на кін життя зо своїх невичерпаних творчих глибин.

Конструктивізм мас не обмежується на ділянках народного побуту й культури. Він проявляється й в суспільно-політичному житті, коли маси стають чинником акції, джерелом нових ідей, шукань й здобутків. Коли комуно-соціалізм додачує причини політичних, господарських і соціальних процесів в історії лише в факторах матеріального порядку, то він допускається помилки, подібно як ті, що ці процеси пояснюють виключно впливами ідей і волі провідної меншости. Бо в дійсности на ці здвиги (зміни соціально-господарських систем, державні перевороти, національні революції і тд.) впливають фактори й духово-ідейного, і матеріального характеру, що — сполучаючись у певний причинний зв'язок — викликають імпульси нових прагнень і чину. Поруч із впливами ідей еліти та реальних обставин життя, стає в тих здвигах активним співчинником і народня маса. Коли цього не має, то такі процеси не в стані набути значіння переломової історичної події та змінити існуючий уклад. Зарисувавшись в обмеженому середовищу даної еліти, вони там же й ліквідуються, або консервуються до часу, поки їх змісту не зрозуміє й не піддержить маса. Треба зазначити, що в більшості випадків народні маси, ангажувавшись у певні політичні події, виявляють правильне, здорове відчуття моменту та його значіння, хоч чинність їх і має переважно стихійний, неупорядкований характер. Вияви «сліпоти» мас трапляються тоді, коли дана ідея чи історичне завдання ще не заглибилися й не оформилися в їх почуваннях і колективній свідомості.

З другого боку народня більшість — зогляду на свою

масовість і неоформленість — мало придатна до тяглої, плянкової, систематичної чинности в широкому, державному масштабі. Виявляючись у рішачих моментах у вигляді стихійних здвигів і зривів, її енергія в нормальних часах розпливається, розпорошується в тисячах дрібниць серед сірих життєвих буднів. Координація цієї енергії, уложення її в певну, постійно й правильно діючу, систему, де рішають пляк, свідомість цілей і способів їх досягнення — належить вже еліті, провідній меншості нації. Мобілізуючи всю чинність народу, висуваючи перед ним і розділюючи поміж окремими соціальними прошарками завдання, правильно вчуваючись в їх збірні стремління — провідна меншість веде наріз за собою на шляхи його загального розвитку. Як бачимо, саме життя логічно розділює ролю маси й еліти. Коли завдання останньої означаються вже самим її змістом, то маса — це те середовище, де народжується творча індивідуальність, де наростають і акумулюються збірні будуючі потенції, що без них не лише була б неможливою провідна функція еліти, але зникли б усякі життєві підстави її власного творення.

Як окрема індивідуальність, так і провідна меншість є продуктом свого оточення (народу). Своїм генієм, здібностями, силою духа й волі вони можуть у певних періодах це оточення собі в цілості підпорядкувати, але сама їх поява залежить від його розвитку та якісного змісту. Ескимоси не дали і певно не дадуть світові Бетовенів і Кантів, папуаси — Едісонів, тунгузи чи вотяки — великих політичних систем і провідників. Не видадуть вони і геніїв, бо наколи б такі в них і з'явилися, то були б змарновані без відповідних можностей свого проявлення. В цьому не має нічого випадкового... Бо творчість вибранців даного народу (провідників) обумовляється виміром багатства його духа, його культурних, соціальних і матеріяльних ресурсів, його внутрішньою свободою, його зовнішньою незалежністю та його державними традиціями. Ці власне ознаки ділять народи на аристократів і плебеїв, на сильних й слабих, пануючих і поневолених, продуцентів цінностей і їх споживачів, або... руїників.

Еліта (провідна меншість) є функцією власного народу; її внутрішній зміст і спроможности у великій мірі залежать від його зрілості й розвитку, а провідна роля — від постійного з народом контакту через втягнення найглибших його прошарків у процес активної співтворчости з нею.

Міжтим у сучасности існують тенденції легковажити ці підстави суспільного розвитку; і це доходить аж до встановлення дивовижних «законів», згідно з якими провідники й диктатори не лише не є витвором більшости, не лише не мають рахуватися з її стремліннями, але своєю власною волею і часто всупереч бажанням народу «цієї суми пасивних нулів» — мають здійснювати йому ж на користь те, чого він самий ніколи навіть собі не усвідомив би. Такі приклади дійсно бували...

Нам пригадується величня постать Богочоловіка Христа та небагатьох інших гігантів-реформаторів. Алеж такі постаті з печаттю божеського духа являються раз на століття, а то й ще рідше!. Щасливий той нарід, що йому доля судить таких вождів. Ну, а як їх не має? Чиж можливо на такій пресумції, що виходить із якогось фетишизму, будувати устрій держави — отого цілком реального витвору, складного механізму, що його складові частини вимагають безнастанного пильнування й раціонального поділу праці та керівництва?

Треба зазначити, що сама проблема диктатури (коли розуміти її не як доцільну методу, а як догму) є надзвичайно скомплікованою й в критеріях своїх суб'єктивною. Бо на практиці кожний диктатор і його провідна група глибоко переконані, що власне вони самі та їх правління є «найкращими», в той час як інші — «гірші». Як встановлювати правильні критерії в оцінках кожного окремого випадку цієї проблеми?

Історичні приклади доводять, що диктатори й авторитарні провідні меншости найкраще здібні виконувати свої суспільні функції і досягати величезних здобутків якраз на початках свого самотворення. Вираз самотворення підчеркуємо, бо справжня диктатура майже завжди приходить і опановує жит-

тя сама собою. В цьому й полягає одна з її різниць від демократичного правління, що повстає вона при найменшій «організації», (вибори, голосовання і тд.) в наслідок свого вміння правильно вчутися в завдання моменту, ба навіть епохи, і зрозуміти їх — захований від інших — зміст. В початковий період диктатури, її представники найчастіше визначаються високою ідейністю, могутнім напняттям свого духа, безкорисністю, творчоздібністю й самопосвятою. Ці взнесені прикмети провідників сугерують, захоплюють більшість народу, що в масі своїй зправила привязана до дрібниць життя й не легко від них відривається. Пирвана чинною волею й високими прикладами проводу, ця більшість вже безкритично, без всякої надуми, полонена самим чуттям й вірою, іде за провідниками, сліпо повинуючись їх наказам. Це буває переважно в рішаючих, переломових епохах життя даного народу; нещасливий той народ, що не схоче, чи не зуміє в такі моменти огорнутися цим поривом єдності під проводом найкращих!..

Одначе, пізніше стає часто так, що провідна меншість, досягнувши поставлених цілей і закріпивши в своїх руках владу, поступово виказує тенденцію в самій собі замикатися. Приходить час її самоконсервації й відриву від живих джерел народу. Її початковий духово-ідейний порив заступає «ділова» практичність і бюрократизм; свідомість понесених жертв і трудів висуває егоїстичні претенсії до особистих привілеїв, спокою й «теплих місць»; загальні цілі затушовуються пріоритетом персонального чи групового інтересу. Дальші стадії диктатури з бігом часу все посилюють вказані тенденції. На порядок дня приходять вже внутрішня боротьба за вдержання свого панування. Диктатура з чинника, що напочатку служив загальним інтересам, обертається в самоціль, витворюючи умови, що з одного боку шкодять суспільству, а з другого — підкопують її власні основи.

Процес розмінення внутрішніх вартостей диктатури та просякнення її антисупільним змістом відбувається навіть і тоді, коли її самотворення стимулювали великі, чисті ідеї. Ці останні лише до часу стримують негативні вияви, що заховані

в диктаторському режимі. Наслідком останніх бувають чи то революційні зриви, чи суспільне примітивізовання, що тягне за собою культурний і політичний занепад даного народу. Перманентна диктатура — це, власне кажучи, навіть не форма нормального державного устрою. Вся історія політики не знає прикладу, щоб диктатури — задержуючись довше, ніж того вимагає доцільність, що їх зроджує — являлися режимами будуєчими. Навпаки — вони майже завжди тягли за собою катастрофи, що надовго стримували дальший суспільний розвиток.

Лише державний устрій, де — побіч принципів авторитарності: правління, якісної суспільної гієрархії й дисципліни — збережені також елементи суспільної контролі та самодіяльності (в їх здорових формах) — лише такий устрій у стані своєчасно стримати переродження диктатури в антисуспільний чинник і забезпечити нації корисне сполучення авторитарності провладу зо збіркою, діючою волею народніх мас. При цьому сполученні відбувається постійна співчинність між творчістю провідної меншости й працею, корективами й безпосередніми почуваннями середньої «масової» людини. В цей спосіб переходить нормальний обмін функцій у національно-державному організмі, подібний до циркуляції крові в здоровій людині.

Цієї рівноваги не здібна додержати перманентна, застаріла диктатура. Ізолюючи свою провідну меншість від мас, вона не лише усуває всяку суспільну контролю, але й нищить природне джерело свого скріплення свіжими силами з ґрунту. Паралізуючи в реальному житті всі вияви народньої ініціативи, критичности й самодіяльності, зобов'язуючи всіх лише до сліпого послуху та виконання волі одиниці, чи обмеженої кількості тих одиниць, унеможлиблюючи суспільне виховання мас і привчаючи їх орієнтуватися виключно на вказівки пануючої касты — така диктатура руйнує умови, що серед них лише й може витворюватися бажаний їй самій тип сильної, активної, ініціативної людини. Замість аристократів духа, витворює вона рабів, бездушних і обмежених «апаратчиків» своєї системи.

Річ очевидна, що всяка здорова влада мусить відповідати вимогам постійности й авторитету; вона зобов'язана мати в своїх руках усі можливості твердого керівництва та суворих репресій супроти тих відосередних сил, що намагаються шкодити їй, нації й державі. Але ці обов'язкові прикмети не повинні витворювати гіпертрофованого поліційно-урядницького режиму, де найвищим і при тому безапеляційним зверхником суспільства стає навіть найменший бюрократ-чинуша... Між тим диктатуру (таку, що вже перетворилася в самоціль) якраз і характеризують такі тенденції. Самий її внутрішній зміст веде до надмірного етатизму й запровадження складної централістично-адміністративної системи навіть там, де вона не лише зайва, але й виразно шкідлива.

Сковуючи всі вияви життя примусовим регламентом, витискуючи на ньому тавро урядницької бездушности й механічності, такий централізм унеможливорює й суспільну самодіяльність, і індивідуалізацію громадянина, що без них утруднюється самий процес творення провідної еліти. Бо формовання й творчість еліти найкраще розвивається в умовах свободної (хоч і регульованої національно-державними інтересами) циркуляції суспільних цінностей і творчости. Така диктатура перетворює населення даної країни в безвладне знаряддя, штовхане інерцією послуху й дисципліни.

Дисципліна в суспільно-політичному житті необхідні взагалі, а в нашу, підкопану демолібералізмом, епоху — особливо. Однак ми переконані, що передпосилкою внутрішньої організованости й зовнішньої відборонности державної нації не є — сама урядова пресія. Зле, коли рацію даного устрою перед населенням уводнюють — лише поліційний комісаріят і його приписи... Бо справжня сила політичного устрою й тих ідей, що в ньому заложені, найкраще унагляднюється в умовах відповідної свободи, — де, при збереженні авторитету влади й її провідної зверхности, забезпечені суспільству необхідні сфери критичного думання, чинної співучасті в державному житті й самовиявлення. В цьому власне й полягає справжня, глибока ідея правової держави, що дисциплінуючи

громадянина й підпорядковуючи його загальним цілям, водночас не позбавляє його права лишатися індивідуальністю.

До яких висновків приводить нас розгляд питання диктатури, провідної меншости й маси? Завдання тривалої реконструкції розхитаних основ політичного життя вимагає тверезого, критичного підходу до всіх виявів і минувшини, і сучасності. Не безоглядний і легковажний розрив із всім попереднім — тому лише, що воно «не модне» — лише вміння доцільно узгіднити випробовані елементи старого з новими завданнями й формами — є запорукою правильного погляду на річ. Це стосується й проблеми існуючих тепер диктатур.

Фашизм та інші націоналістичні рухи відкрили забутий світ великих ідей; в основу своєї чинности вони поклали здорові принципи авторитарности проводу нації, гієрархії, обов'язку й дисципліни. На цих ідеях і принципах оперта їх велика місія лікарів хворої епохи. Одначе, не слід забувати, що вони переходять початковий етап свого оформлення, що характеризується всіми позитивними особливостями творення нової провідної еліти. В цих умовах диктатура є тим творчим, мобілізуючим і виховуючим фактором, що пориває за собою більшість і твердою рукою скермовує її до розбудови духовних і реальних цінностей. Не признавати цього можуть лише сліпці, або озлоблені прихильники старих, збанкrotованих талмудів.

Проте у фашистівській та інших диктатурах також зохорвані й певні некорисні елементи, що ми їх підкресливали. Вони ще в ембріональному стані, але прийде пора, коли їх діяння ставатиме все виразнішим. Тоді повстане потреба перегляду цих систем і певних корективів — відповідних зміненим суспільним умовам і нормальній потребі громадянина бути не лише об'єктом авторитарного обов'язку, але й суб'єктом творчого права.

Від чуйности націоналістично-авторитарних диктатур до цих органічних потреб суспільного розвитку залежатиме будь їх дальший поступ, будь закостенілість і деградація.

Іх ідеї, науку і досвід зобов'язана використати Українсь-

ка Нація в процесі своєї державницької розбудови. В застосованні цих вартостей до нашого національного будучого полягає одне з завдань українського націоналізму. Проте український націоналізм не обмежує свою творчість механічним копіюванням чужих зразків. Будуча Українська Держава не буде ні фашистівською, ні націонал-соціалістичною, ні «примо-де-ріверівською»...

Свідомий історичних традицій нашої нації, особливостей її сучасної суспільної структури та прийдешніх завдань її всебічного розвитку — український націоналізм буде устрій України на власних, оригінальних націократичних основах.

До з'ясування внутрішнього змісту й устроєвих форм української націократії ми і переходимо...

УІ. НАЦІОКРАТІЯ

І. ІДЕОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ НАЦІІ

Український націоналізм змагає до створення політичного, соціального та господарського ладу самостійної Української Держави на принципах націократії. Для з'ясування внутрішньої суті й устроєвих форм націократії та її відмінностей від інших політичних устроїв, ми переглянемо по черзі головні програмові засади українського націоналізму, з ідеологічних підстав нації та тих законів, що нею кермують, починаючи.

Ми вже в основному пізнали, як трактують націю й державу різні політичні течії. Нагадаємо коротко ці різниці. Отже політична демократія, хоч і визнає націю, своїм раціоналістичним світоглядом позбавляє її духових первнів, надміру матеріалізуючи її єство; в самій державі сучасна демократія — ставляючи в основу своєї ідеології звільгаризований лібералістичний культ особистості («ціль всього — людина!») — бачить лише технічний середник задоволення потреб суспільства й його основного атома: окремої людини. Соціалізм і комунізм, засадничо заперечуючи націю й державу, уважають їх за переходову історичну (і «сумну»...) необхідність, що в будуччому буде заступлена бездержавно-інтернаціональною організацією суспільства й космополітичною нівеляцією всього людства. Новітні націоналістичні рухи (фашизм і тд.) добачують у нації абсолютні цінности, що

приймаються за непорушні догми, а державу утотожнюють із самою нацією, як органічну форму її існування.

У своєму відчутті та розумінні нації й держави, український націоналізм споріднений з останніми рухами. Для українського націоналізму — Українська Нація є вихідним заложенням чинності та цілевим означенням усіх його прямувань. Він розглядає націю не як механічний збір певної кількості людей, пов'язаних лише спільністю території, мови й матеріальних інтересів, лише як найвищу органічну форму людського співжиття, що при всій своїй зріжничкованості має власний, неповторний внутрішній і духовий зміст, творений від віків на підставі природніх властивостей даної людської спільноти, її моральної єдності та стремління здійснювати свої власні історичні завдання. Не самі матеріальні підвалини існування, лише насамперед дух і воля нації, постійно проявлені в її творчості й змаганнях, є підставовими чинниками її життя й сили, надаючи їй питомений, відмінний від інших націй, зміст й характер. Отже націоналістичне розуміння нації (у відмінність до ідеологій демократів, соціалістів і комуністів) ґрунтується на спіритуально - волюнтаристичному світогляді, себто такому, що головними підставами й двигунами життя нації вважає її дух (ідеї) і волю до творчості та боротьби.

Противники українського націоналізму люблять його світогляд ставити в «лапки» і доводити його «ненауковість». Мовляв — він опертий на метафізичних założеннях, відриває поняття нації від реального життя й обертає її в якусь урочну містику... Так, безперечно, не є; націоналістичне розуміння нації не перетворює її в якусь абстракцію, що стоїть поза людьми, їх життям і інтересами. Навпаки, — воно надає їй значіння найголовнішої реальної підвалини духового й матеріального життя, що об'єднує й окремих людей, і їхні інтереси. Власне ідеологія націоналізму дає йому спроможність тверезими очима дивитися на світ, на всі його різноманітні явища та бачити ввесь неприхований зміст тих життєвих і мо-

ральних законів, що на них лише й може бути оперте здорове існування Української Нації.

На щож вказують ці закони, в стислих питаннях нації? Насамперед на те, що кожна нація безнастанно побільшує свої духові й фізичні сили, перебуваючи в стані невпинного зростання. Коли ці вияви не проявляються, то це є доказом, що дана нація вже перебуває на шляхах упадку та деградації. Відповідно до цього зростання, перед кожною нацією стає завдання здобуття тих загальних засобів, що для свого насичення й скріплення вимагає її організм. До певного часу ці середники здобуваються інтензивним використанням внутрішніх ресурсів, але врешті приходять пора, коли вони стають невивистачаючими. Тут проявляється своєманітний закон усякої інтензифікації, коли в певному моменті пропорція гложених зусиль не дає вже відповідного еквіваленту, бо останній все зменшується. Тоді перед нацією стає питання: або самій спинити свій розвиток, або шукати зовнішніх, екстензивних, середників виладовання своєї розгонової енергії. Ніяка здорова нація не піде на самообмеження; вона шукає поширення на зовні, і тут на своїх шляхах стрічає інші нації, штовхані однаковими, але суперечними їй, завданнями та інтересами. Так твориться явище, що його називаємо імперіялізмом.

Національно-державницький імперіялізм — це неминучий прояв історії. Він постійно ділає, без огляду на внутрішні політичні устрої державних націй, що змагаються між собою за протилежні інтереси. Демократично-пацифістичні й соціалістичні теорії, що пояснюють імперіялізм недостаткою «розуму» в людей, діянням «стихій руїни», або впливами «націоналістичної буржуазії» — не витримують ніякої критики. Бо імперіялізм, беручи його в широкому розумінні постійних суперечностей інтересів і боротьби за їх здійснення, позначає всі без виїмку історичні періоди існування людства. Життя має свої закони — зовсім протилежні туподумним, міщансько-обивательським світоглядам!.. Їх теорії, що зводять спокій до рівня ідеалу й добачують у ньому єдину можливість «по-ступу», кваліфікуючи кожне змагання за регрес і вияв «ру-

їнницьких сил» — в найменшій мірі не відповідають правді життя та його твердій філософії.

Як у фізіології життя чергується із смертю, а відпочинок організму з його активністю (накопичення й витрата енергії), так і в суспільному житті періоди рівноваги й спокою заступаються періодами порушень і боротьби. З того циклічного чергування явищ життя витворює свої «генеральні» напрямні, що, mimo ілюзорних переривань і зигзагуватості, творять загальну лінію розвитку. В цьому процесі не важко добачити чисельні приклади, коли довгі періоди спокою спричинювали занепад, тоді як війни ставали фактором поступу. Націоналізм усвідомлює собі й творче значіння миру в певних умовах, однак це не засліплює його розуміння підставових законів існування націй і їх відношень між собою, що базуються не на уроєних мріях про «згоду», «братерство» й пацифізм, лише на неминучих противенствах.

Пацифістичні демократи добачують можливість вічного миру в майбутньому морально-духовому перероджені людей, що виключатиме всяке змагання; комуно-соціалізм фальшиво твердить, що сучасний національний поділ світу належить до історичної категорії — в будучому нації зникнуть, а з ними і причини міжнаціональних противенств. Ці теорії заперечує історія й дійсність. Трансформація рас і антропосоціологія вказують, що внутрішньо мінючись, або цілком зникаючи, раси та їх етнічні вияви витворюють на своє місце нові етнічні колективи, що їх розвиток йде не по лінії нівеляції, лише навпаки — диференціяції, зріжничкування. Цей процес не лише не спинився, але ще посилився в нашу епоху у вигляді прагнення навіть найменших народів до національної еманципації. Вислідом цих прагнень і є сучасне явище націоналізму, що набирає вже світового значіння. На етнічно-національний поділ людства впливає незбалансований закон світобудови, що з безмежно великої різноманітності складових елементів життя — творить його величаву суцільну гармонію... І чи ж можна думати, щоб цей, ділаючий із глибин тисячеліть, закон був змінений приписами спекулятивних марксістських та ін-

ших теорій?!. Будучність може колись змінити конструкцію суспільства, але годі думати, щоб ці зміни здійснилися у вигляді запровадження світової однозгідної й одномовної космополітичної комуни... Одвічні побудники життя лишаться тими самими!..

Сама можливість переродження людської психіки — як це собі уявляють різні псевдогуманісти — є не лише нереальною, але й аморальною супроти цілої природи людини. Остання творить із себе складний комплекс свідомості, індивідуальних духових рис, інстинктів, побуджень, почувань і нахилів. В ній зосереджується сумарна сукупність «добра» і «зла», а в цій сукупності первні сили, почуття пристрасти, інстинкт боротьби є одними з найголовніших. Цього не можуть збагнути гуманістичні фантасти, що схильні приписувати «розумові» виключне значіння та уважають людину за вродженого носія самого «добра», що «псується» лише в наслідок побічних впливів і соціальних умов... Заперечуючи в цей спосіб фізіологічні й психологічні закони, вони нищать в людині те, що поруч розуму, надає їй життєву стійкість і імпульси до творчості — її інстинкти. Розум і суспільна організація справді повинні ставити тверду межу шкідливим виявам цих інстинктів. В цьому й полягає змісл соціальности людини. Але спроби їх цілковитого знищення є утопійні та навіть шкідливі. Бо коли б навіть таке духове «спацифікування» людей здійснилося, то від того не ушасливилося б саме життя... Бож чи справді його зміст, глузд і радість полягають в самому абсолютному спокою, з безтурботним сірим животінням із дня на день, в запровадженні якогось всесвітнього «санаторія» з мільярдами анемічних евнухів на землі?!. Рівноділаюча творчого життя складається з елементів добра й зла, з напруження й відпочинку, з поразок і перемог, з втрат і надбань, з жертвенних шукань і радісних, хоч і важких, здобутків... Основою існування є противенства, боротьба і сила.

Виходячи із спіритуально-волюнтаристичного світогляду, український націоналізм сприймає власну націю за найвищу,

абсолютну ідейну й реальну цінність, видвигаючи гасло: **Нація понад усе!** Націоналісти хочуть бачити Українську Націю великою, потужною, могутньою й щасливою. Розуміючи підстави її існування, вони змагаються за створення для неї таких реальних умов, що могли б найкраще забезпечити її стійкість у сучасних і будучих змаганнях. Для цього вони мобілізують творчий дух і діючу волю нації, означуючи на основі їх її шляхи в прийдешність.

Висновуючи свій світогляд із єдино-правильного відчуття й зрозуміння законів, що кермують долею нації, український націоналізм протиставить його всім іншим світоглядам. Ідеологія націоналізму є суцільна, неподільна, войовнича й непримирима; її немислимо узгоджувати з іншими ідеологіями. Український націоналізм знає, що із природи своєї всяка національна ідея й національний інтерес є запереченням других ідей та інтересів. Виняток із цього правила буває або тоді, коли дана національна ідея та її інтереси не можуть протиставитися іншим (тоді вони улягають чужій силі...), або коли між ними немає безпосередньої спірної стичности (тоді можлива згода, основана на обопільному егоїзмі й пошануванню сили другої сторони). Тому свою ідеологію націоналізм будує на максималізмі, здоровому егоїзмі, любови до свого, нетерпимости до ворожого й активізмі, здатному бути залізним тараном для розторощення чужої сили, що схоче стати нації на перешкоді.

В оборонні засоби визволення Української Нації, націоналізм не обмежує себе ніякими «загально-людськими» приписами «справедливости», милосердя й гуманізму, вважаючи, що вони можливі до здійснення тільки в умовах взаїмности. Натомість, прийняті абсолютно й застосовані до ворогів — вони часто стають джерелом внутрішнього розкладу й причиною національної поразки. Все те добре, що добре для блага, сили й розвитку своєї нації; все те зле, що цю силу й розвиток послаблює — це основна заповідь ідеології українського націоналізму.

Як бачимо, ідеологія націоналізму є наскрізь реальною,

вона відображує в собі накази національного існування й присвячує себе єдиній Великій Меті: — Службі Самостійній, Соборній Нації!

II. ІСТОТА І ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВИ

Розуміння нації, як найвищої в своїй внутрішній цінності її значінні основи суспільного життя, приводить націоналізм також до відповідного трактування істоти та завдань держави. У відмінність до соціалістичних протидержавних теорій, український націоналізм вчить, що передумовою забезпечення всебічного розвитку нації та її активної ролі в світовому оточенні є власна, незалежна держава. Державна організація має узгоджувати взаємочинність усіх сил нації та уможливити їм свободний розвиток. Вона — в розумінні українського націоналізму — має відображувати в собі співвідношення окремих національно-суспільних складників, об'єднуювати їх в одну суцільність і охороняти їх назовні силою й правом своєї суверенності (незалежності). Факт існування нації неконче зумовляється її державною незалежністю (бувають і недержавні нації; з таких паразитів є й Українська Нація), проте тільки через власну державу нація стає творчим чинником історії й повноправним господарем своєї власної долі. Без цього нація завжди й неминує стає предметом поневолення й визиску інших державних націй.

Тільки державне існування нації вповні здійснює і посилює чинний характер самої національної ідеї. Тому основне завдання нації полягає в поширенні її державних меж насамперед на цілий, пов'язаний із нею, етнографічний простір. За цим промовляє не тільки духовна й фізична неподільність нації, але й усі підстави її власної будуччини. Неможливість чи невміння досягнути свого державного об'єднання, позбавляє націю передполюк дальшого належного росту, а навіть спроможності правильно виконувати свої життєві функції. Тоді нації унеможлиблюється не лише заспокоєння евентуальних потреб екстензивного (зовнішнього) поширення, але й інтензивне (внутрішнє) використання її власних ресурсів.

Життя з його духовими двигунами й протилежними інтересами накидає нації свій залізний закон; згідно з ним передумовою її здоров'я, сили й поступу є державна соборність. Без цього загрожує нації розшматовання й руїна. Ось причини, чому український націоналізм із такою непримиримістю поборює — поруч історичних ворогів — також москофільство наших комуно-соціалістів та гетьманців і польонофільство ундо-уенерівщини. Свідомий величезного значіння об'єднання всіх земель Української Нації, як головної підстави її здорового існування — він протиставить цим групам концепцію власних сил нації й національної революції, змагаючись за здобуття Самостійної, Соборної Держави, що є центральним пунктом його політичної програми.

Засаду великодержавности ми підчеркуємо нарочито, щоб показати на ті принципові розбіжності, що заходять між українським революційним націоналізмом і ріжними так зв. «національними» партіями в оцінках завдань і значіння нашої будучої держави. Протисоборницька (а тим самим і противеликодержавницька) постава партій, пов'язана з їх фактичним відмовленням від всякої чинної боротьби за державність (легалізм і опортунізм) не є випадком! Тут ділає їх збірна психологія, оперта на старому раціоналістичному світогляді, з його скептицизмом, вірою в пацифістичну конструкцію життя, де правда, мовляв, «сама перемагає» («бо чейже життя кермується розумом, а не сліпими стихіями»...). Цим раціоналізмом оперували наші партії в найбільш рішачі й критичні для Української Нації моменти. Що з того вийшло — всі знаємо! Проте й після пережитого трагічного досвіду їх психологічне наставлення ніяк не змінилося... І тепер супроти боротьби, змагання, жертв, заборчого натиску — взагалі супроти всякої акції, що вимагає напняття волі та зусиль — протестує увесь їх внутрішній зміст.

Стан боевого поготівля й чинности вражає їх незвичним напруженням; він лякає їх примусом жертв, необхідністю поставити все на одну карту й поступитися егоцентризмом «особистого інтересу». Тому відкидають вони тактику прямого

**революційного наступу — з її непримиримістю й принципі-
ялізмом — послуговуючись кон'юнктурничтвом, спекуляціями,
легалізмом, опортунізмом і філософією: «якось то буде»...
Самостійності вони справді хотіли б, коли б хтось їм її «дав»;
однак нічого самі не роблячи для здійснення цього завдання,
вони вже згори спішать самодемобілізуватися в очікуванні то-
го «спокою», що чекає їх у власній державі. Для того власне
вони з такою завзятістю (справді гідною кращого примінен-
ня!) виступають супроти націоналістичної концепції націо-
нальних і міжнаціональних відносин, що вимагає постійного
зосередження сил, витривалості й чуйної пильності. Уважаю-
чи націоналістичне гасло — **Україна понад усе** — за «нездо-
ровий» або «смішний» шовінізм, а націоналістичну теорію пер-
манентної (постійної) міжнаціональної боротьби й суперниц-
тва — де встояти може лише сильна, ініціативна нація — за
«шкідливий імперіалізм», вони вже наперед присягаються, що,
здобувши державу (навіть лише у межах Винницького пові-
ту!..) нізачо не вестимуть супроти інших націй активної по-
літики. Наївні в своєму доктринерстві та непоправно хворі на
нігілістичне ставлення до всякої вищої мети, що не уклада-
ється в вульгарні, обивательські поняття спокою й «добробу-
ту одиниці» — вони годяться лише на вимушену іншими
«оборону»... Забувають при тому, що навіть оборона успішна
лише в наступі!**

**Український націоналізм хоче спричинитися до створен-
ня потужної й великої держави, що в стані була б кожноча-
сно — через свою внутрішню скріпленість і зовнішню актив-
ність — найкраще здійснювати завдання Української Нації
та захищати її інтереси перед іншими націями. Як вказувало-
ся, у цьому стремлінні він послуговується насамперед засада-
ми здорової, егоїстичної національної моралі, необмежуваної
ніякими «принципіальними» умовами, і виключністю націо-
нального інтересу, що стає для нього превище всіх «загально-
людських» доктрин.**

**Заперечити життєву рацію цих прагнень і принципів на-
ціоналізму ніхто не в силі; не можуть цього зробити й про-**

тивні йому партії. Тому в боротьбі з націоналізмом послуговуються вони провокаційними брехнями, свідомо викривлюючи його ідеологію й програмові завдання. Вони твердять, що націоналізм хоче поневолити власне ж суспільство й перетворити його в сліпе, безчинне знаряддя послууху «кліці диктаторщиків», що каже: «держава — це я!».

Утотожуючи український націоналізм із фашизмом (і при цьому в кривім зеркалі, брехливо, представляючи самий фашизм у спекулятивній надії, що ширшому громадянству недоступні його джерельні студії, крім безграмотних і демагогічних брошурок) — вони тенденційно представляють його в суспільній opinіi за «протинародній» рух і «пужало» громадської свободи. Міжтим український націоналізм, признаючи за фашизмом велику історичну заслугу і дійсно наближуючись до нього своїм ідеологічним змістом, є водночас рухом наскрізь оригінальним і від нікого незалежним. Він орієнтується лише на завдання власної нації, чого якраз ніяк не можна сказати про наші партії, що в своїй привязаності до чужих неорганічних ідеологій цілком забувають умови та вимоги власного національного оточення.

Націоналізм вчить, що коли нація уявляє собою підставу людської спільноти й джерело її духової та матеріальної творчості, то держава — це життєве здійснення нації, це засіб, що забезпечує, удосконалює й збагачує її існування, як рівнож означає її історичну ролю між іншими націями. В націоналістичному світогляді нація й держава виступають як одноціла та найвища в її ідейній і реальній вартості мета, що означається поняттям державної нації. Для націоналізму держава не є відірваною від життя й людей самоціллю. Натомісць вона стає, поруч із нацією, найвищою ціллю, що їй націоналізм підпорядковує всі інші цілі та інтереси: класові, партійні, групові й особисті.

Таке розуміння істоти держави далеко відбігає від поглядів на її природу політичної демократії, а зокрема — «демократії» української... Остання й тепер перебуває під про-

кляттям примітивної та безтрадиційної ідеології, що з особливою силою проявляється серед бездержавних національних суспільств. Зводячи (здоровий у своїй річевій основі) постулат індивідуальної свободи до абсурдного анархізму в думках і діланню, а поняття особистого інтересу до отупілої міщанської своєкорисности — наша радикальна й соціалістична демократія являє собою застрашаюче видовище ідейного й політичного нігілізму, що стає запереченням усякої системи, гієрархії й громадського ладу. Вищі неумні вартости держави — це для неї не більше, як... «реакція», або й «контрреволюція»... Персякнена й тепер забобонністю нігілістично-драгоманівської «науки», вона до всякої державної організації ставиться з засадничою підозрілістю... Всякий державний устрій (крім її власних програм, де є все, крім... елементів державництва!) їй взагалі представляється не інакше, як «поліційний комісаріят», де когось обов'язково мають «дусити» і «поневолювати». Вона взагалі найкраще почувається в умовах дезорганізованости, а як і в організації, то найрадше під чужонаціональною рукою... Одначе коли б таки прийшло до створення власної держави, то ундо-уенерівські й радикал-соціалістичні «демократи» інакше собі її не мислять, як в ролі тої «кооперативи», де кожний мігби вільно ходити за «добробутом», при тому з якнайменшим тягарем державних обов'язків і жертв. В цей спосіб розуміють вони «ідеї» громадської свободи й людських прав...

Міжтим так не є й не сміє бути! Здорова й альтруїстична супроти власної нації, ідеологія українського націоналізму не може погодитися на трактування держави лише за технічний середник задоволення громадських і особистих інтересів. Держава — це не крамничка, що до неї ходять тільки «за потребою»... Стоячи на службі національно-громадських інтересів, допомагаючи в їх здійсненню цілому суспільству й поодиноким громадянам — держава водночас має свій власний, незалежний зміст і характер, впливаючий із зверхности її мети та загальности її значіння. Сама її природа й національно-історична суть обдаровують її вищими вартостями, що перед ни-

ми мусить коритися частковий і дочасний інтерес. Держава — це не лише організована доцільність; це насамперед святе святих нації, що зобов'язує кожного громадянина до служення, жертв і високих духових поривів.

Не внутрішня боротьба часткових інтересів, тільки солідарні, узгіднені зусилля цілого суспільства, спрямовані на забезпечення сили й ладу держави, можуть гарантувати в лоні нації всім її прошарованням внутрішній мир, охорону, працю, законність, соціальну справедливість і розвиток. Це конструктивне завдання націоналізм озачує в гаслі: —

— Держава вижче кляс і партій! —

Державний устрій націоналізм будує на авторитеті влади й організованій на органічному принципі участі в державному керовництві працюючих верств Української Нації. Підкреслюємо — працюючих верств, бо націоналістична ідеологія (цілком далека як від соціалістичної демагогії, так і від протисуспільної реакційности клерикально - гетьманського «консерватизму») зумовляє рівність у громадських правах й участь у державній кермі насамперед обов'язком громадянина та його працею на користь нації та держави. Тільки творчі, продукуючі соціальні складники нації — вважає націоналізм управненими й гідними до керми державою. З цих власне складників творитиметься справжня провідна верства. Натоміць соціальним хижакам, суспільним неробам, шкідникам і політичним «отаманам» — націоналізм відмовляє не тільки права на керовництво, але й самої рації існування.

На цих принципах будується устроєва концепція українського націоналізму, що її називаємо націократією. Політичні, соціальні й господарські форми націократії ми переглянемо нижче. Тепер подаємо її загальну дефініцію. Отже націократією називаємо режим панування нації у власній державі, що здійснюється владою всіх соціально-корисних верств, об'єднаних — відповідно до їх суспільно-продукційної функції — в представницьких органах державного управління.

III. СУСПІЛЬНО - ВИРОБНИЧА СТРУКТУРА НАЦІЇ.

Нація, це вічність — вчить український націоналізм. Коріння її виростають із глибини віків, а розвоєвий гін прямує в незбагнену прийдешність. Являючись підставою існування даної людської спільноти, нація єднає в своїй тяглій незмінності її окремі складники. Органічна, у своїй духовій і фізичній істоті, як цілість, вона й цим складникам надає в кожному пору історичного розвитку органічний характер. Внутрішній поділ нації на окремі складники мінявся, щодо їх суспільних форм і функцій, в процесі історії. Н нашої епосі цей поділ у середині нації означається існуванням окремих соціальних груп населення.

Проблеми соціальних груп, їх взаємочинности та відношення до нації й держави належать під цю пору до найбільш спірних й актуальних. Власне тут лежить вузол боротьби ідей і суспільних антагонізмів, що стрясають сучасність, зроджуючи соціальні конфлікти й революційні зриви. Щоб зрозуміти причини цих явищ, треба розглянути ті процеси й побудники, що приводять до згаданого поділу. Кожна національна спільнота має дві сторони свого буття: духову й матеріальну. Коли перша є джерелом її творчости, то друга — це те реальне тло, що на ньому ця творчість конкретизується в певних матеріальних надбаннях. Як духова творчість улягає законам якісної, індивідуальної градації (спираючись на ній, націоналізм заперечує комуністичний психоз «колективу», що не творить, лише «делає» культуру...) так і матеріальна чинність суспільства базується на виробничій градації, що диктується життєвою доцільністю й називається суспільно-господарським поділом праці.

Принцип господарського поділу праці обсервуємо вже в примітивних суспільствах старовини. В міру культурно-матеріального їх розвитку та поширення товарового обміну, цей розподіл все поглиблювався, витворюючи окремі суспільні групи (цехи, виробничі корпорації, стани) людей, зайятих виробництвом конкретних господарських продуктів, що їх обмін забезпечував їм існування. В цій історичній добі знахо -

димо початки теперішнього суспільного розгалуження націй. Протягом останнього століття, при капіталістичній системі продукції й обміну, господарський поділ праці пішов прискішеними темпами й оформився в сучасній технічно-виробничій спеціалізації й соціально-клясовій диференціації супільства. Як бачимо, розвиток суспільно-виробничої структури націй прямував органічними шляхами, відображаючи в собі більш ускладнені вимоги життя й господарської продукції.

Слід зазначити, що розподіл суспільних функцій не обмежився на самій господарській ділянці; він впливав також на нерівномірну концентрацію багатств, запроваджував протилежність матеріальних інтересів, і спричинявся до витворення відповідних політико-устроєвих систем в історії, де право на владу й панування здобували упривілейовані, економічно сильніші групи, що накидали обов'язок послууху й господарську залежність матеріально-слабшим. Ціла історія позначається цим змаганням багатства з бідністю за перерозподіл матеріальних дібр і за політичні впливи, змаганням, що узмiстовлюється в сучасному широкому понятті соціальної боротьби та експльоатації. На фоні цих процесів виринає ряд питань. Коли суспільно-виробничий розподіл нації є явище органічне, то чи справді стають неминучі й антагонізми її окремих складників? Чи дійсно соціальний гнет і експльоатація економічно слабших — сильнішими, мають характер закономірности? А коли так, то чи не означає це, що сама концепція суспільного життя є несправедливою й аморальною?..

До розв'язки цих питань, демократія й комуно-соціалізм підійшли ріжними шляхами. Визнаючи факт соціальної нерівности, політична демократія шукала способів її направи головню в площині етичній. Їй здавалося, що досить проголосити свободу індивіда, виховати його на гаслах «рівности й братерства», як цей індивід, а за ним і всі інші, виявляючи свої прагнення у «волі більшости», запровадять корисний, відповідний «справедливій льогісії» життя, суспільний лад. Міжтим демократичні теорії привели до несподіваних і протилежних

практичних наслідків: в епоху демократії й капіталізму, соціальна нерівність, матеріальний визиск праці й політичне панування фінансово-партійної олігархічної меншости над більшістю набрали особливо виразних і антисуспільних форм.

Комуно-соціалізм не вірив у направляючу силу етики, особливо — «буржуазної» етики. Конструктивний вплив може мати лише «соціалістична» етика, що буде наслідком соціально-політичної й економічної перебудови суспільства, а не її причиною — казав він. Заперечуючи органічність нації й її окремих складників — клас (крім пролетарської) комуно-соціалізм видвигнув програму соціальної революції, що має скасувати приватну власність (як головну причину соціальної нерівності й експльоатації) і створити безкласове (однокласове) суспільство з соціалістичними засобами господарського виробництва. Комуно-соціалістична концепція грішить не меншими помилками, що й демократична... Бо коли демократія, покладаючись на логіку «гри стихійних сил», недоцінила значіння організованого втручання суспільства в соціально-виробничі процеси, то комуно-соціалізм переоцінив можливості пляново-регулюючого принципу в суспільнім житті, зводячи останнє до шкідливого схематизму й духово-матеріальної нівеляції. Комуно-соціалістичний теоретичний плян створення однотипного, унітарного (однокласового) пролетарського суспільства — що, мовляв, єдине може усунути визиск і нерівність — заперечував органічний суспільний розподіл і тому завів у практиці. Це підтверджує й дійсність ССРСР. В совіцькій «реторті» відбувається нова суспільна диференціяція, а з нею кристалізується й стара соціальна нерівність, дарма, що означається вона тепер іншими назвами (раніше були «їх благородія» і «патомствєние дворяне» — тепер «партсекретарі» і «знатніє люди комунізму»...). На тлі цього процесу стає все більш виразним і матеріальний визиск дійсно-працюючих псевдо-працюючими; цей визиск переходить в особливо жорстоких і характерних для нуворішей-конвістадорів, що несподівано для самих себе вийшли на кін історії — формах...

З інших заłoженень виходить при розгляді порушуваних проблем націократична концепція. В розвиткові внутрішніх відносин нації вона добачає органічний процес сполучення духа й матерії, що витворює в кожную тяглу історичну добу питоменні їй суспільно-виробничі й устроєві форми. Конструктивне чи деструктивне значіння цих форм в даному історичному періоді залежить від їх своєчасности й пристосованости до збірних потреб суспільного організму, що невпинно розвивається. Тут спостерігаємо еволюцію, що має свою логіку й розставляє історію в певні послідовні етапи. Та обставина, що, наприклад, в добі меркантилізму Кольбера не існували літаки, сучасні банківські концерни, або не було «наукового» соціалізму, не є випадковою... При розгляді суспільних форм цієї еволюції з перспективи часу, годі встановлювати їх «соціальність», чи «антисоціальність», «справедливість» чи «несправедливість» на критеріях сучасних політичних теорій і етичних понять. Цієї власне помилки допускаються комуністи, коли в усіх, навіть прадавних, періодах історії знаходять чудесне «підтвердження» партійних «законів» Маркса-Леніна-Сталіна, і таки наші соціалістичні «соціологи», що описуючи добу Князя Володимира, або Богдана Хмельницького, підходять до неї з критерієм темпераментного ес-ерівського агітатора й обурено картають цих мерців за те, що були вони «буржуями-поміщиками» і «ворогами працюючого люду»... (коли не помиляємося, таку «науку» розвивав у своїх писаннях Микита Шаповал). Бо коли соціальну справедливість розуміти не тільки під кутом сьогоднішньої можливости для всіх людей добре їсти, одягатися й відпочивати, але у широкому пляні історичної рації, то покажется, що всі витворювані нею соціальні, господарські, політичні й правні інститути були потрібні, як складові елементи загального прогресу, а тим самим для свого часу і справедливі, і етичні.

Соціально-несправедливі й неетичні ставали вони тоді, коли дальші завдання суспільного розвитку переростали їх зміст і призначення, перетворюючи їх із факторів будуючих — в гальмуючі, або й руйнуючі. Зправила одначе ці старіючі

інститути (політичні устрої, господарські системи, суспільні стани і тд.) набираючи вже виразних паразитарно-шкідливих форм, всеж ще силкувалися вдержатися при житті й творили серед своїх прихильників в суспільстві своєрідні («консервативні» або реакційні) течії, аж поки цілковито не щезали, збагачуючи досвід і «архів» історії... Ці зміни найчастіше переходили в умовах боротьби, противенства інтересів і соціальних антагонізмів, поки нові фактори не привертали порушену рівновагу. В цикло цих історичних явищ, помічаємо, що коли еволюція стабілізує певний уклад суспільного існування в матеріальному пляні, то революція виступає в ролі його коректора, черпаючи своє новаторство в площині ідей і духа.

В істоті своїй націократія також є й еволюційна і революційна. Ця перша її прикмета виявляється в стремлінні зберегти актуальні й животворчі сили суспільного укладу та забезпечити для них найкращі умови розвитку, тоді, як друга — в організованій здатності своєчасно усувати перешкоди, що стають на дорозі прямувань суспільного організму. Тому у відмінність до інших політично-устроевих концепцій, націократія не має прикмет схолястичного доктринерства... Оперта на усталеному світогляді — вона в розбудові суспільно-виробничих і політичних відносин внутрі нації кермується не мертвими чи там паперовими програмами, лише безпосереднім вчуванням в потреби нації та її окремих елементів.

Націократія визнає, що нерівність іманентна (істотна) суспільству. Хай цей закон заперечують демократичні ілюзії й комуно-соціалістична демагогія, проте він відповідає різноманітності й градації самого життя, що ніколи не укладається в однотипні схеми. Справді конструктивні завдання суспільства полягають не в безнадійних утопіях «уравніловки» (якраз тут клясично збанкрутував комунізм!..) лише в організованому стремлінні до радикальної напрари сучасної виробничої анархії, до знищення паразитарної експльоатації інтелектуального й фізичного труду, олігархічної безвідповідальності і станово-клясових (буржуазних і комуністичних!..) абсурдів, що творять хворобу нашої епохи. Як будемо бачити,

в цій власне площині шукає націократія направи соціальних відносин. Виходячи з принципів якості, творчого обов'язку та національної етики — вона буде лад, здібний забезпечити кожному продукуючому членові суспільства всебічний розвиток, правове положення й справедливий еквівалент (оплату) його праці.

В середині нації дійсно проявляються певні розбіжності інтересів окремих суспільних груп та це в найменшій мірі не виправдує комуно-соціалістичних теорій заперечення самої нації й класової війни. Як у фізиці або фізіології, так і в нації переходить процес взаємного притягнення різнородних по своєму змісту елементів; вона зазнає невпинного обміну суспільних річовин, що забезпечують її загальне здоров'я. Основою цієї внутрішньої гармонії є насамперед духо-волеві фактори; але крім їх впливають і фактори матеріальні. Бо мимо певної стичности, ці матеріальні завдання та інтереси найкраще здійснюються й забезпечуються в організуючих і контролюючих рямцях нації-держави. Гармонійне співробітництво соціальних груп порушується й зазнає внутрішніх зривів в умовах застарілості суспільно-виробничої структури нації, коли — поруч актуальних груп для даної історичної доби — задержуються ще при житті, а то й пануванні ті складники, що вже пережили свою соціальну місію і, відмираючи в клітинах націй, стають паразитарними. Власне тому націократія — заперечуючи «пролетарську» фікцію комуно-соціалізму — з неменшою нетерпимістю ставиться до українських таки реакційних, або так зв. «консервативних», течій, що під спекулятивною покришкою «трудова монархія», намагаються штучно віджити паразитарні й антисуспільні (поміщицькі й «протофісовські») сили.

За фундамент своєї суспільно-виробничої й політичної будови націократія бере животворчі — характерні для нашої доби й інтересів Української Нації — основні групи селянства, робітництва й провідної, продукуючої інтелігенції, що є еманациєю (втіленням) цих перших двох соціальних груп, ведучи їх у творчу, бадьору будучність не шляхами антаго-

нізмів і війни «всіх проти всіх» — лише соціального миру й солідарности (співробітництва).

IV. СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНІ ПІДСТАВИ НАЦІОКРАТІЇ

Націократія — як режим панування нації у власній державі, здійснюваний владою всіх її соціально-корисних верств — лишилася б утопією, коли б націоналізм не спромігся оперти її на здорових соціально-економічних підставах. Націократичні принципи надклясовости й національної солідарности перетворилися б на практиці в пусті слова, коли б український націоналізм не мав усталеного погляду на сучасну соціально-економічну проблематику та не знав практичних середників її конструктивної розв'язки на Україні.

Треба ствердити, що до проблеми надклясової держави й до самої можливості узгодження інтересів окремих соціальних груп — частина суспільної opinio ще й тепер ставиться зо скептичним застереженням. Причини цього явища не можна пояснювати лише самими провокаціями московського комунізму й його інтернаціонально-соціалістичних (у нас радикал-соціалістичних, ес-ерівських і ес-деківських) підголосків.

Бо поруч із націоналістичними рухами різних народів і їх боротьбою за творчу, справедливу, відповідну сучасному розумінні суспільної етики, внутрішню солідаризацію націй, на уламках капіталістично-буржуазної демократії жирують різні групи, що використовують гасла націоналізму для своїх антисоціальних цілей. Ці непокликані й підозрілі «націоналісти» виходять переважно з середовища спекулянтів фінансового капіталу, інтернаціональних біржевих пройдисвітів типу Ставицького, власників земельних лятифундій, що використовують найбільш хижацьку ренту орендарського капіталізму, безжурних «стригунів» дивідендних купонів на цінності, витворювані інтелектуальною й фізичною працею інших людей і тд. Свідомо ігноруючи те, що націоналізм — це революція, спрямована не лише до оновлення національного життя, але й до радикальної зміни перестарілих і паразитарних соціально-економічних відносин, ці легалізовані гангстери капіталізм

му часто підшиваються під націоналізм, проголошують себе за його «союзників» і маніпулюють його конструктивними принципами в деструктивних завданнях соціальної реакції.

В українській дійсності роля згаданих соціальних паразитів, на щастя, вже неактуальна, бо вони з корінням вирвані в часах революції. Що найвище їх останні рештки гніздяться лише на еміграції, здобуваючи, щоправда, в останніх часах співчуття серед частини найбільш назадницьких галицьких парафій... Безуспішно вичерпавши всі свої аргументи про «трудоу монархію й консерватизм», завівшись на концепціях «божих влад» та інших гетьмансько-клерикальних «енцикліках», вони й собі проповідують націоналістичні теорії надклясовості й національної солідарності, стараючись цим словесним жонглюванням замаскувати протинародні наміри «гаспод памещікоф» з берегів Ванзее.

Міжтим справжня солідаризація й пріоритет збірних інтересів нації, можливі до здійснення лише в умовах такої політичної й суспільно-виробничої реконструкції держави, що — спираючись на надклясову суть націократії — не тільки забезпечувала б регулювання соціально-економічних розбіжностей, але — і це найголовніше — звела б саму їх можливість і причини до мінімуму (вище ми вже згадували, що цілковите усунення цих розбіжностей немислимо й для націократії; цьому суперечить закон суспільно-виробничої диференціації нації).

На бігунах нашої епохи бачимо дві соціально-економічні системи: приватно-власницький капіталізм демократії та державний (або псевдо-соціалістичний) капіталізм московського комунізму. Зроджений вимогами технічного розвитку й ускладненням суспільної структури, клясичний капіталізм сперся на потрійній формулі, що її конкретизували в своїх теоріях Адам Сміт та інші економісти минулого століття: «недо-торкальній, священій приватній власности», господарській свободі й приватній ініціативі, стимульованій прагненням капіталістичного зиску. Як бачили ми при розгляді проблеми: політичної демократії, зпочатку капіталізм справді був соціаль-

но-корисною, дієвою силою технічного й цивілізаційно-культурного прогресу. Пізніше ускладнення господарського виробництва й розподілу перетворили значну частину капіталістичних принципів в анахронізми, що фатально штовхали самий капіталізм на антисоціальні манівці. Знесилена в своєму поступі й закостеніла на «високих» («льоґічних»...) безчинних кличах, політична демократія не спромоглася вчасно ці анархонізми скорегувати й лишила події котитися до... цілком нелльоґічного кінця, що супроти нього не може тепер не буритися конструктивний суспільний інтерес, мораль і етика.

Сучасне положення капіталізму замало пояснювати кризою товарової перепродукції, дефектами обміну й грошової циркуляції. Існуючий на перестарілих, гниючих соціальних підпорках, капіталізм переживає справжню й глибоку революцію, що з господарської площини переходить у суспільно-політичну війну всіх проти всіх. Доба продукуючого, соціально-корисного, капіталу, з творчим розмахом його колишніх «капітанів», що одушевляла теорії Сміта, скомпромітована анонімним — позбавленим всяких творчих стимулів — фінансовим капіталом, що ціль свою добачує в спекуляції штучними символами реальних цінностей на шкоду суспільним інтересам. Приватна власність — з засобу добробуту й господарського скріплення суспільних мас — перетворилася в середник застрашаючої соціальної нерівності; приватна ініціатива — з побудника господарської діяльності — обернулася в анархію виробництва і монополі хижачьких клік; природне стремління людини до зиску — вилялося в легалізовані форми експльоатації праці, а сама праця — обернена в «звичайний товар» — втратила свій колишній духовий зміст, свою мораль і творчу філософію. Нелльоґічно змагати до направи певних наслідків без усунення причин, що їх зроджують. Так само нелльоґічні спроби поєднання націократичних принципів надклясовості й соціального миру з силами капіталістичної реакції, що зроджують суспільний паразитизм і перманентні соціальні антагонізми. Ті, що ігнорують цю льогіку, ведуть нечесну гру!

Соціалізм — коли відкинути його неприродний матеріялістичний світогляд — до певної міри правильно викрив анти-соціальні дефекти капіталістичного устрою, але самий помилився в своїх висновках. Його спрощена, механічна схема могла дати лише такі наслідки, що їх бачимо на практиці московського комунізму. Комунізм створив у площині суспільно-політичній нову форму, але стару змістом, соціальну нерівність, сполучену з тиранією узурпаторської кліки, а в господарській — неповоротливу, хаотичну (дарма що «плянову»!) машину державного капіталізму, що — вбивши всі здорові стимули праці й приватного інтересу — дусить країну смертельним пресом визиску, безглуздного експериментаторства та марнотравства народних сил.

Українська націократія своєю соціально-економічну політику будує на критичному досвіді й поєднанні старих доцільних елементів із новими формами та завданнями суспільного життя. Внутрішні суперечності капіталізму очевидні; вони з усе більшою силою позначатимуться на занархізованні внутрішніх відносин демократії. Проте помилкою думати, що всі його засади втратили свою актуальність. Життєздатні принципи капіталізму націократія використовує в зреформованих суспільно-виробничих умовах.

Так вона не заперечує приватну власність, економічну свободу й прагнення господарського зиску. Власність, приватна ініціатива й право на зиск — це проблеми не лише економічні, але й психологічні. Вони є основними, рушійними силами господарського розвитку. Де ці сили паралізовані — там вбивається само суспільне життя, а з ним і творчу відповідальність громадянина; на їх місце приходять бюрократична мертвеччина й лицемірне «ханжество», що ховає під брехливою маскою штучно погамовану людську натуру (приклад комунізму). Але водночас націократія повертає цим рушійними силами їх втрачений (при капіталізмі властивий) зміст. Інститут приватної власності, господарську свободу й стимули зиску — що в умовах капіталізму перетворилися в легалізований спекулятивними формулами «святих» і

«економічного лібералізму» засіб хижацького визиску, в монополі панування клік і в аморальне право паразитарного споживання плодів праці інших людей, нічого взамін не продукуючи — вона обмежує твердими рямками творчого обов'язку, встановлюючи рівновагу між авторитетом держави, інтересами цілого суспільства й приватними стимулами господарюючого індивіда. Твердження соціалізму, що приватно-власницькі елементи капіталізму мають тенденцію переростати в антисоціальні вияви, підставне в умовах нерегульованого, стихійного характеру соціальних відносин і господарської продукції. Для збереження згаданої рівноваги, націократія надає своїй соціально-економічній системі комбінований характер, де приватна власність і економічна свобода сполучатимуться з здійснюваними державою принципами господарської планової контролю й з певними родами колективної (націоналізованої, муніципалізованої та кооперативної) власності там, де вона обумовляється самим характером господарства.

При розбудові держави, націократія стане перед наслідками, що їх створила на більшій частині наших земель соціальна революція. Абстрагуючи від факту сучасної окупації України ворогами — ці наслідки в ніякому випадку не можна ігнорувати. Вони виявилися в двох позитивних напрямках: в знищенні чужого приватного фінансового, промислового й аграрного капіталу та в створенні нової суспільно-виробничої структури нашої нації, що характеризується наявністю трьох вирішальних соціальних груп: продукуючої інтелігенції, селянства й робітництва.

Націократія заперечує реставрацію капіталістично-поміщицького ладу в його колишніх формах. Засаднича шкідливість такої реставрації поглиблювалася б на Україні ще й відсутністю національних капіталів. Вона означала б насамперед повернення ворожих нації (московсько-польських і тд.), визискувачів, уводячи, таким чином, у національний організм не лише елементи соціального, але й державно-політичного розкладу. (Тут, між іншими, ховається одна з причин, чому

український націоналізм ставиться з непримиримістю до «орієнтацій» наших угодовських партій на «союзників» і різних підозрілих інтернаціональних спекулянтів...).

Зберігаючи комбінований принцип колективного й приватного інтересу, націократія індустріальний розвиток країни будуватиме на мішаних засадах націоналізованої (себто удержавленої), муніципалізованої, кооперативної і приватно-капіталістичної промисловости. Націоналізації підлягатимуть насамперед такі вирішальні для господарського розвитку країни та її оборони галузі, як здобуваюча, важка, хемічна промисловість, транспорт і тд. Удержавлення всіх цих родів промисловости — крім їх основного значіння — обумовляється низкою важких причин, що їх тут детально не розглядаємо, а зокрема тим фактом, що якраз тут, в умовах приватно-капіталістичної ініціативи, неминучо виявляються найбільш антисоціальні прояви капіталоконцентрації й монополізму, що шкодять суспільним інтересам.

Муніципалізація поширюватиметься на підприємства, що обслуговують певні ділянки комунальних потреб (електричні стації, водотяги, місцева комунікація і тд.). Натомісць більшість ділянок так зв. легкої й споживчої промисловости, що продукує готові фабрикати та вироби масового попиту, творитиме, при виробничій і соціальній контролі держави, поле примінення кооперативної й приватно-капіталістичної ініціативи. Досвід комунізму показав, до яких карикатурних, ба навіть трагічних наслідків доводять спроби заступити тут творчу ролю приватного почину бюрократичним етатизмом!

Слідуючою з черги базою господарської самодіяльности буде торгівля. Зосереджуючи в своїх руках монополь у деяких сферах зовнішньої й внутрішньої торгівлі, як також і політику регуляції товарових цін — держава сприятиме розвиткові кооперативної й приватно-власницької ініціативи при обслуговуванні цієї важкої функції суспільного обміну. Власне тут, в сполученні з промисловою діяльністю, найде собі основу для розвитку конструктивний у своїй соціальній місії кооперативно - приватний національний капітал. Поруч

із цим, держава протегуватиме розвиток ремісництва там, де воно не втратило свою суспільно-господарську актуальність. Принцип приватної власності поширюватиметься й на міські нерухомості, в сполученні з муніципальною й кооперативною власністю. Ангажуючи приватний капітал у обмежені сфери господарської діяльності, націократія не забуває його антисоціальної тенденції переростати своє конструктивне призначення й вилитися в паразитарні форми. Для унеможливлення цього, держава координуватиме в своїх руках усі ділянки соціальної й фінансової політики (охорона праці, колективні договори, нормовання прибуткового відсотку, емісії, біржа, девізи, чековий і вексельний обіг, податкова система і тд.) регулюючи зріст і перерозподіл національних багатств в інтересах цілого суспільства.

Аграрну політику націократія буде на ствердженні позитивного факту експропріації капіталістично-поміщицьких господарств на Україні й застосує цей принцип на всі інші терени держави, де ця експропріація ще не відбулася. Поруч з цим підлягатимуть вивласненню й посілості протегованих окупаційними владами чужо-національних кольтоністів. Вивласнення поміщицьких і кольтонізаторських посілостей не підлягатиме викупові; саму таку можливість націократія вважає абсурдною під оглядом національно-політичним (поміщики й кольтоністи в масі своїй є чужонаціональним — московсько-польським, румунським і тд. — елементом) і шкідливою під оглядом соціально-економічним. Знесилене окупаціями, українське селянство вимагатиме від держави особливо сприятливих умов для свого розвитку; в цих умовах викупні платежі лягали б на нього неоправданим тягарем, являючись водночас захованою формою фінансування ворожих Україні паразитарних елементів. Найбільше відповідною інтересам нації й завданням сучасного сільсько-господарського виробництва формою, націократія визнає приватно-власницьке трудове середнє селянське господарство. Розбудовуючи цю аграрну систему й регулюючи мобільність землі в цілях унеможливлення її нової нетрудової концентрації, держава допускати-

ме й колективні форми землеволодіння та землекористування (трудові спілки, продукційні кооперативи і тд.) там, де це виправдуватиметься умовами продукції і виробничими звичками селянства.

Так представляються основні соціально-економічні підстави націократії. Їх внутршній зміст йде по лінії пріоритету збірних інтересів нації й національної солідарности, що найдуть своє здійснення в своєманій формі організації суспільства. Цею формою є — державний синдикалізм.

V. ДЕРЖАВНИЙ СИНДИКАЛІЗМ

Соціяльний поділ внутрі нації — це конечність, створювана розвитком суспільно-виробничих відносин. Соціяльні групи (або як їх називають — класи) нації — це органічні спільноти, що в кожному даному історичному періоді надають структурі суспільства конкретних форм і означають її завдання.

Проблема соціяльного поділу нації є надзвичайно складною й многогранною. Її неможливо розрішувати ані методами класової реакції, що намагається здержати розвиток суспільно-політичних і господарських відносин (як це робить сучасний капіталізм), ані вузькоглядними догмами перманентної класової війни (як це робить комуно-соціялізм). Дійсність свідчить, що капіталізм і комуно-соціялізм проявляються в соціяльній площині в однакових по суті, хоч і відмінних у формах, негативних наслідках якраз тому, що оба вони є насамперед класовими концепціями. Надміру протегуючи одну соціяльну групу (в першому випадку — буржуазію; в другому — штучно сфабрикований «пролетаріят») коштом життєвих інтересів, а то й існування інших груп — вони унеможливають усебічний розвиток суспільного організму, а саму державу й владу обертають у знаряддя своїх класових цілей.

Націократія заперечує принцип класової боротьби та право окремих соціяльних груп на монопольне панування в дер-

жаві й на експлоатацію суспільства. Розглядаючи націю, як живе, суцільне—хоч і ріжноманітне в своїх складових частинах — єство, вона розв'язку соціальних проблем переносить у площину національної солідарності, що—визначаючи пріоритет інтересів нації-держави над інтересами окремих груп — видвигає принцип надклясовості. Здійснення надклясової солідарності можливе лише на базі пристосованої до неї господарської системи. Стверджуючи, що ні капіталістичний, ні комуно-соціалістичний устрої не посідають необхідних для цього прикмет, націократія — як бачили ми вище — розбудовує власну господарську систему, де ріжноманітність стимулів економічної діяльності та інтересів поодиноких соціальних груп узгоджується й зрівноважується пляновим втрученням держави, що паралізує переростання господарських засобів в антисоціальні фактори та регулює справедливий розподіл національного доходу між всіма продукуючими верствами нації.

Однак цього замало. Бо економічна політика, а з нею й зверхницька роль держави можуть давати корисні наслідки лише тоді, коли саму державу й її владу персоніфікують не класові й узурпаторські кліки (як це бачимо в умовах капіталістичної «демократії» і комуністичної диктатури), а ціле національне суспільство, зорганізоване в формах, що — беручи його за неподільну єдність — водночас рахуються з його органічним, функціональним розподілом на окремі частини (соціальні групи). Цєю формою суспільної організації є для націократії — державний синдикалізм.

В своїй практичній суті синдикалізм — це насамперед зумовлене розвитком господарської спеціалізації об'єднання людей, зайятих виробництвом у певній господарській галузі, для охорони їхніх професійних інтересів. Вияви професійної організації бачимо зже в середньовічних корпораціях, що в свій час відіграли велику економічну роль в феодалному суспільстві. Капіталізм і нові ідеї економічного лібералізму спричинилися до зникнення корпорацій; вузько-становий, монополістичний характер старого корпоративного устрою вже не міг узгоднитися з вимогою «вільної гри» капіталістичних

сил. Та згодом антисоціальні тенденції капіталізму — що все загострювалися з розвитком нової класи промислового пролетаріату, зроджуючи класову боротьбу — викликали появу нових форм професійних об'єднань: так зв. синдикати (звідси й назва — синдикалізм).

Синдикалістичний рух проявився в кількох формах, але найбільш характерним для передвоєнної доби був революційний (або як його ще називають — сорелівський) синдикалізм. В основу своєї програми він поставив солідарність інтересів представників окремих виробничих фахів, змагаючи до об'єднання їх у замкнені від сторонніх елементів, професійні робітничі організації (синдикати), відповідно до їхньої господарської діяльності. Ці спілки мали стати основою професійно-виробничого розподілу суспільства в будучому синдикалістичному устрою. Можливість боротьби з капіталізмом і буржуазно-демократичним устроєм, революційний синдикалізм бачив у безкомпромісній революційній акції. Відріжняючись від соціалізму своїм світоглядом і тактикою (соціалізм — матеріалістичний і опортуністичний; синдикалізм — волюнтаристичний і революційний), він тим не менше залишився насамперед інтернаціонально-класовою концепцією.

Від революційного синдикалізму, державний синдикалізм української націократії відрізняється відмінністю світогляду й завдань суспільної реконструкції. Державний синдикалізм заступає інтернаціонально-класову суть революційного синдикалізму культом власної нації - держави. Ідеологічні підстави й гіркий досвід пережитих Українською Нацією «соціалістичних» експериментів вказують йому, що розв'язка соціальних проблем лежить не в класовій боротьбі і не в урочених (а у свому реалізмі — хижих і спекулятивних) інтернаціональних догмах, лише в духовій, моральній і виробничій єдності всіх соціальних груп нації та їх збірній відповідальності за її розвиток і будучність. Революційний синдикалізм бачить своє завдання в об'єднанні й захисті інтересів окремих професійних груп, що мають творити автономні господарські організми у вигляді синдикатів — розпорошуючи в цей спос-

сіб державу й розкладаючи її на ряд атомів. Натомість синдикалізм націократії — уважаючи державу основою політичного й економічного розвитку національного суспільства—своїм устроєм ще більше злютовує її монолітність, бо перетворює окремі, об'єднані в синдикатах, соціальні групи в організми, що стають нерозривними, функціональними частинами самої держави, кермуючи нею та контролюючи її чинність в інтересах цілої нації.

Державний синдикалізм розглядає всіх членів суспільства як виробників певних цінностей. Не класові й маєткові привілеї, не абсурдні пережитки старого правного й морального укладу, лише виробнича функція індивіда й груп стає вирішальною в означенні їх ролі в суспільстві. Обумовлена сучасною структурою суспільства соціальна мораль не може толерувати, щоб на його організмі продовжували жирувати відмираючі, безчинно-споживаючі, паразитарні клітини, коштом використання й розвитку молодих, творчоздібних сил... Відкидаючи спекулятивну мораль капіталістичної демократії, що демагогічними гаслами маскує визиск, нерівність і стихії ненависти, як також і примітивний «споживчий» варваризм комуно-соціалізму — державний синдикалізм будує свій устрій на здоровій ґрунті, конкретизованій в засаді: «продукт праці належить працюючим», на принципі органічності суспільства й на продукуючому обов'язку всіх його груп, що єдино зумовляє їх права на матеріальний еквівалент і суспільно-політичне значіння в державі.

В умовах капіталістичної демократії безпосереднім, кермуючим чинником державного й економічного життя є не організовані згідно з професійним принципом соціальні групи, лише партії. Претендуючи на заступництво інтересів цих груп — партії є на ділі найбільш парадоксальним виявом викривленої структури капіталістичного, zdeформованого суперечностями й виробничою анархією, суспільства. Творячи собою його дивовижну надбудову — зорганізовану не на органічному принципі виробничого розподілу, лише на підставі «політичних переконань» — ці партії найчастіше стають деструк-

тивним знаряддям «вільної гри» капіталістичних відносин і «закомфльованих» теоріями «свободи-рівності» егоїстичних групових інтересів.

Націократія «вільну гру» виробничої анархії заступає — господарським пляном; хаос своєкорисних «політичних переконань» — суворою повинністю служби нації-державі та визнання її зверхнього авторитету, а галапасництво надмірних аматорів «свободи-рівності» — зрівноважує примусом обов'язку. Соціальний зміст нації визначають в дійсності не монархісти, консерватисти, республіканці, клерикали, демократи, ліберали, радикали, соціалісти, комуністи і тд., і тд. лише її продукційні групи; ці останні бере синдикалізм націократії за основу свого суспільно-політичного й економічного устрою, перетворюючи саму державу в спілку працюючих, де кожний громадянин і соціальні колективи співпрацюють на означених їхньою функцією місцях для досягнення загального — духового й матеріального — розвитку цілої нації-держави.

Впливаюча з сучасної суспільно-виробничої структури нашої нації економічна система націократії, базована на комбінованій співчинності державного, муніципального, кооперативного й приватного капіталу під пляновим господарським кермуванням і соціальною контролею держави — обумовлятиме й організаційні форми синдикалістичного устрою. Всі органічні клітини суспільства (виробничі групи) будуть зорганізовані в синдикати (спілки) відповідно до своєї праці, професій і господарських функцій. Основними групами, що репрезентуватимуть у синдикатах інтелектуальну й фізичну працю нації, є: продукуюча інтелігенція — поділена на різні фахові підгрупи (вчені, техніки, педагоги, літератори, лікарі, службовці і тд.); робітництво всіх родів промисловости й транспорту, різних виробничих категорій; селянство та сільськогосподарське робітництво; ремісництво; власники промислових і торгівельних приватних підприємств, тощо.

Організуючи представників конкретних фахів і професій на місцях (в містах, промислових і сільських осередках), син-

дикати окремої виробничої категорії сполучатимуться згідно з адміністративно - територіальним поділом держави і принципом вертикальної централізації у вищі об'єднання; синдикалістичні союзи. (Так, для прикладу, професія лікарів матиме місцеві синдикати, що об'єднуюватимуться далі в повітові й краєві союзи, аж до загально-державного «Центрального Союзу Синдикатів Лікарів»; подібно творитиметься «Центральний Союз Синдикатів Робітників Гірної Промисловости» і тд.). Синдикати та їх союзи в своєму внутрішньому устрою користуватимуться відповідними автономними правами (вибір кермуючих органів, членська ініціатива, тощо); ця автономність має забезпечити об'єднаним у них виробничим групам суспільства спроможність здорової самодіяльності, а самі синдикати перетворювати в школу національно-політичного, громадського й професійного виховання членських мас. Але опікуючись самодіяльним розвитком синдикатів, націократія водночас вводить їх як складові елементи в державний організм і підпорядковує їх кермуючій контролі держави. Власне цей правно-публичний зміст синдикатів надає їм державного характеру (звідси й назва — державний синдикалізм у відмінність до неорганізованих, вузько-класових синдикатів капіталістичного правопорядку).

В умовах капіталістичної демократії, праця — це лише визискуваний «товар», що улягає бездушним законам «попиту-пропозиції»... Цим своїм вихолощеним змістом вона стає для мільйонів людей прикрою, а то й зненавидженою необхідністю, що обумовляє фізичне, безцілеве животіння. Синдикалізм націократії повертає праці людини її втрачений духовий і цільовий зміст. Всіх виробників-громадян він ставить у положення співтворців, співгосподарів витворюваних цінностей, що перейняті патосом свого конструктивного обов'язку, переконанням важливості своєї суспільної функції та гордою свідомістю: «державна — це я!».

Саме, зорганізоване в синдикатах, суспільство стане вирішальним, кермуючим чинником соціально - економічного життя держави. Узгіднення інтересів окремих суспільних груп,

захист інтересів праці, колективні договори, свідома керму-юча участь і матеріальна зацікавленість робітників у виробництві підприємств, соціальне законодавство, справедливий перерозподіл національного доходу, нарешті — плянове ви-значення чергових завдань народнього господарства в цілому і в окремих його частинах — отже всі ті проблеми, що в умо-вах капіталістичної анархії й комуністичної диктатури викли-кають чи отверту клясову боротьбу, чи стихію здушеної те-рором соціальної ненависти — всі ці проблеми солідарно ви-рішуватиме саме, об'єднане в синдикатах, суспільство. Синди-калістичний устрій стане лабораторією соціально-економіч-ного життя нації.

Ці завдання виконуватимуть утворені на паритетних під-ставах із представників різних категорій синдикатів Госпо-дарські Ради. Функціонуючи в різних ступенях адміністратив-но-територіяльного поділу держави, вони матимуть своє за-вершення у Всеукраїнській Господарській Раді, що в харак-тері державної установи буде дорадчим органом при законо-давчій і виконавчій владі держави. Мало цього. Забезпечую-чи свою надклясову суть — націократія відкидає участь по-літичних партій у державному управлінні. Свій державний уст-рій вона будує на поєднанні збірної волі національного сус-пільства та його конструктивної самодіяльності зо зверхни-цьким авторитетом нації-держави. Як побачимо далі, держав-ний синдикалізм являтиметься важливим політичним чинником цього устрою.

З повищого нарису державного синдикалізму виявляєть-ся гармонізуюча суть націократії, що — виходячи з неподіль-ної єдності нації — водночас рахується з органічністю її поділу на окремі складники та пов'язує ці останні функціо-нальною залежністю знову в єдність, реалізуючи в цей спосіб свій зміст режиму панування цілої нації у власній державі.

VI. НАЦІОНАЛЬНА ДИКТАТУРА

Свою визвольну акцію український націоналізм базує на національній революції. Її зміст, методи й завдання він виво-

дить із сучасного стану розшматованої поміж кількома окупантами Української Нації. Для українського націоналізму є аксіомою, що доки не буде змінене сучасне положення нашої нації, доти вона все буде загрожена в своєму розвитку та існуванні. Ніякі угодовські автономістичні й федералістичні компроміси, ніякі легкодухі «орієнтаційні» лявірування перед тим чи іншим окупантом — не врятують Україну перед імперіалістичною навалою її історичних ворогів; закон її буття лежить тепер тільки в непримиримій боротьбі за свою державну самостійність і соборність. Це історичне завдання — через послідовні етапи підготовки визвольної боротьби, збройного здобуття й впорядкування самостійної держави — здійснить національна революція.

Національна революція — це не одностороння революційна «техніка», що в своєму «негуванні всіх і всього» не має ніякої програмово-конструктивної концепції (такі власне твердження про революційний націоналізм поширює наша партійницька угодовщина). Пряма революційна дія для організованого націоналізму є лише одним із засобів сучасної фази визвольних змагань, що створить політичні й психологічні передумови для розгортання революції в усій її внутрішній глибині й програмовій ширині. Зміст національної революції не обмежується до безпосередньої бойової акції; її завдання не кінчаються й на рішучому, збройному зриві нації до здобуття державності. Бо й після усамостійнення, на Україні певний період проявлятимуться в різних сферах духового й суспільного життя негативні наслідки вікового поневолення, що вимагатимуть застосування відповідних оздоровлюючих середників. Для цього націоналізм включає в програму національної революції далекойдучі державотворчі почини, що в стані були б всебічно скріплювати, розхитаний окупаціями, організм нації, невпинно побільшувати її будуючі сили й здібність змагатися за право свого розвитку й тоді, коли Українська Держава вже існуватиме. Універсальна суть, динамізм і мораль українського націоналізму не лише покликають його до ролі чинного борця за волю нації, але й управнюють до монопольної місії кон-

структивного реформатора цілого її змісту та існування. Ця його реформаторська місія — владно сягаючи в усі ділянки духового й матеріального життя нації — узмістовлюється в національній революції. Отже ця остання реалізуватиме свої програмові завдання й в умовах існуючої державности, хоч, очевидно, їх характер і методи здійснювання будуть відмінні в переходових і завершуючих етапах.

Таким чином, національна революція — це є внутрішній, тяглий у часі та ріжноманітний у своїх виявах, ідейний, духово-волевий, визвольно-політичний і державно-творчий процес Української Нації, спрямований до її звільнення, скріплення, впорядкування та забезпечення для неї гідного існування.

Вирішальною фазою революції, що обумовить її даліше конструктивне завершення, буде, пристосований до відповідних обставин, збройний виступ Української Нації проти окупантів. Його наслідки залежать насамперед від всебічної підготовки власних сил нації, що їх націоналізм уважає головним джерелом діючого й організуючого розгортання революції. Серед нашої легкодухої, спекулятивної партійщини, націоналістичне гасло власних сил не тішиться популярністю... Його вона уважає «фантастичною орієнтацією на вісімнадцятий туман», і горда з свого «реалізму» — що розгублено панталачиться по кожночасній зміні чужих політичних барометрів — сторча головою летить в орієнтації на... ворожі сили, що загрожують Україні новою катастрофою. Міжтим український націоналізм у свому наставленні на власні сили нації є наскрізь реалістичний. Поборюючи катастрофальні орієнтації на історичних ворогів, він не відкидає сприятливої чужої помочі у визвольних змаганнях, памятаючи однак, що навіть і така допомога приносить користь лише тому, хто має й власну силу її зужиткувати відповідно до своїх інтересів.

Серед яких зовнішніх і внутрішніх кон'юктуральних обставин не відбуватиметься збройна боротьба з окупантами — одне є безсумнівне: ця боротьба буде важка, кривава й жорстока. Своєю тактикою полохливого струся, легально-партійна угодовщина сподіється виспекулювати перемгу, з наймен-

шою затратою власних зусиль і «безглуздих жертв». Марні надії! В тій грізній труднощі й небезпеках добі, перемогу здобудеться лише ціною надзвичайного — надхненого жертвенним поривом — напруження всіх сил нації, зорганізованої при цьому на такій **устроево-політичній системі**, що — мимо своєї революційної провізоричности — була б здатна пірвати маси до боротьби, вдержати їх потрібний час у мобілізаційному напруженні та забезпечити нації побідні наслідки всенароднього зриву. Цю **устроеву систему** в переходовому етапі революції націоналізм будує на принципах національної диктатури.

Режим національної диктатури відкидає провідну участь політичних партій із їхніми вузькими інтересами у процесах революції. Таке становище організованого націоналізму до партій, груп і центрів, або інакше кажучи — до цілого орієнтаційно-угодовського табору, обумовляють тактичні й засадничі причини. Розгляд ідейного змісту, психології, моралі й політики цього табору стверджує його шкідливість для плано-мірного розгортання революції. Схильний лише пасивно пристосовуватися до створюваних окупантами умовин, нездатний до активності й провідної місії, поглинений суперечностями й груповим егоїзмом — він ніколи не прийме націоналістичної концепції визвольної боротьби та її не піддержить. Після вже здобутої перемоги, певні елементи угодовського табору заангажуються в національну роботу й зможуть навіть бути корисними в її різнородних ділянках. Але не тепер і не тоді, коли боротьба відбуватиметься серед «непевних» обставин...

Свідомість цього опрокидує наївно-обивательські мудрування на тему створення спільного фронту революційного націоналізму з легалістичними партіями на засадах національної солідарности й у вигляді «всеукраїнських конгресів» для боротьби з зовнішніми ворогами. Идеологічна істота, націократична концепція й визвольне наставлення націоналізму є тими факторами, що солідаризують на національному ідеалі всі органічні складники нації в одну духово-політичну цілість. Національна солідарність стає натомісць абсурдом, коли в іс-

нуючих умовах хочемо її застосувати до наших партій, що самою своєю природою й політичною чинністю творять джерело партикулярного розкладу й негуючого заперечення національної єдності. Поміляються ті, хто від «обеднання» націоналістів із уснерівцями, гетьманцями, ундівцями, соціялістами і тд. сподіються побільшення нашої зовнішньої відборонності. На ділі така неприродна спільність загрожувала б лише послабити визвольний рух, розпоруючи силу й моральну потугу самого націоналізму. Його ідейний, безкомпромісовий, боевий порив міг би бути тоді обезкровлений отрутою угодовської псевдо-льоґіки й спекулянтства.

Рішаючим є те, що націоналізм — це не плитка партійна теорійка; це універсальний і непримиримий у своїй внутрішній рації світогляд. «Погоджувати» його з кимсь методами «конгресових дискусій» і гандлю немислимо. Сила націоналізму в його фанатичній вірі у власну правду, в тій послідовності, що нерозривно вяже його принципи й теорії з методами чинного застосовання їх до життя. Поеднання ідеологічного й визвольного наставлення націоналізму з політичною тактикою «всеукраїнських конгресів» — було б для нього рівнозначне з самогубством і перетворенням його твердих, високих постулятів в теорії — в жалюгідну та лукаву опортуністичну комедію в практиці.

Коли партії взагалі є неорганічним для націй плодом хворобливих соціально-політичних відносин, що їх створили капіталізм і демократія, то в наших умовах їх штучний характер виявляється ще з більшою виразністю. Українські партії не відображують ані збірних національних інтересів, ані процесів соціальної диференціяції нації навіть у тій мінімальній мірі, як це бачимо в умовах європейської парламентарної демократії. Ми часто забуваємо, що всі вони (і на укр. землях, і на еміграції) — це лише кілька соток ізольованих від народніх мас інтелігенських «політфахманів»; власне ця цілковита відірваність наших партійних гуртків і «центрів» від народу й його змагань, обумовляє всю шкідливість і безпринципність їх політикування. Хто в цих умовах говорить

про «солідаризування» націоналізму з цими рештками нашого болючого «вчорашнього дня» — той виявляє цілковите незрозуміння й завдань націоналізму, і обставин визвольної боротьби!

Концепцію національної диктатури весь партійницький табор стрічає гістеричним криком і провокаціями, ніби українські націоналісти («фашисти») хочуть «поневолити нарід». Це й зрозуміло! Він знає, що національна диктатура — це сигналя його безславної смерти. Борючись за своє існування, він ладиться в мент — коли на терези долі буде кинене життя нації — знову відновити страхіття партійної анархії в сумному стилі кам'янецько-тарнівських «демократичних» і «соціалістичних» міністерств. Між тим спротив історичних ворогів, їх небезпечні впливи серед певних, вже здеморалізованих і засимільованих окупаціями, прошарків українського населення, неминучі вияви внутрішньої анархії, що намагатиметься розкладати зрушені до чину маси — все це вимагатиме твердого режиму національної диктатури, що, відкидаючи мягкотілі групові «коаліції» й спекулятивні, несвоєчасні «голосовання», мав би авторитет, спроможність і силу вхопити в залізні руки керму подіями, здушуючи всі відосередні процеси революції.

В цих подіях рішатимуть не партійні сектярі й спекулятивні «очковтирателі». Опорою диктатури буде ударний, боєвий легіон революції — організований націоналізм, що черпатиме свої сили з безпосереднього джерела: з народу й його нової провідної верстви — еліти. Приналежність до цієї провідної верстви обумовлятиметься не класовими й становими ознаками (як це бачимо в комунізмі й капіталістичній буржуазії) і не «партійними переконаннями» (як цього бажали б наші політикуючі інтелігенти) — лише національною посвятою, здоровим духом, твердими характерами, активністю й якісними, творчими властивостями її представників. Наші «радикальні» та інші соціялісти на процес творення цієї нової провідної верстви задивляються з підозрінням. По старому привязані до демагогічного ес-ерівського «культу» замурза-

них пик, немитих лап, освіти «не вище фельдшерської», нарочитої хамської розперезаности й загального капцанства, що мають, мовляв, характеризувати «справжнього сина народу» — вони в тій верстві добачують нове «панство». На ділі націократія хоче бачити Українську Націю великою, культурною, передовою. Вона не знижується до примітивизму маси — лише підносить її в духовому, культурному, цивілізаційному і матеріальному поступі. Без здорового, конструктивного проводу, нормального існування нації немислиме. Солідаризуючи на принципах надклясової соціальної справедливости й у формах націократії всі, корисні під суспільно-виробничим оглядом, складники нації — націоналізм найде в них активний фермент для творення провідної верстви, в цей спосіб органічно вростаючи в найглибші прошаровання народу.

Зпочатку диктатура матиме революційно-військовий характер зо всіма, впливаючими з нього, висновками. Її опорою буде створювана в процесі революції мілітарна сила нації й національно-революційні організації, що опанують під керівництвом загального проводу місцеві органи державного управління, громадські установи, професійні союзи й спілки, господарські підприємства і тд. Згодом, після закінчення збройної фази національної революції, диктатура повільно переключатиметься на громадську базу. В цьому етапі її завдання полягатимуть в дефінітивному скріпленні наслідків здобутої перемоги й підготованні загальних умов переходу нації до нормального націократичного устрою, що заступить собою провізоричний режим диктатури.

Покладаючи на диктатуру надзвичайні історичні завдання в переконнанні, що лише вона зможе їх виконати, націоналізм водночас усвідомлює собі небезпеку її самоконсервації й застарілости, коли вона стає ціллю для самої себе... У відмінність до інших авторитарних концепцій, він визнає диктатуру не за незмінний принцип, лише за виправдану доцільністю тимчасову методу. Зберігаючи потрібні елементи авторитарности й монократизму й в умовах постійного державного ладу націократії — націоналізм водночас еднає їх із здоро-

вимі формами громадської самодіяльності й участі самого суспільства в державному кермуванні.

УП. ПОСТІЙНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛАД

Постійний державний лад націократії буде вислідом визвольних і підготовчо - реконструктивних зусиль національної диктатури та означатиме перехід нації до кінцевих, завершуючих етапів національної революції.

Нас можуть спитати: на кого «орієнтуються» націоналісти — на монархію, чи республіку?.. Гадаємо, що весь попередній виклад підготував вже читача до відповіді на це питання. В сучасности монархічні й республіканські устрої взагалі в значній мірі втратили ті риси й прикмети, що раніше суттєво різнили їх між собою. Вибір між монархією й республікою можна хіба розглядати під таким, доволі спрощеним, кутом: чи хочемо володаря, що стає сувереном нації на підставі дідичного права й спирається на упривілейовану верству родової аристократії (бо принцип дідичности влади нерозривно пов'язаний із культом «блакитної крові» і становими привілеями, хоч би як не старалися наші гетьманці маскувати цей закон дивовижними й нещирими «трудо-во-монархічними» теоріями..), чи національного проводу, видвигненого до керми на підставі його власних кваліфікацій і опертого на цілу суверенну націю.

Націократія обирає останнє. Вже самий її — впливаючий із ідеології націоналізму — суспільно-філософський зміст, що визнає волю, творчість і якісні прикмети людської індивідуальности за вирішальні фактори громадсько - політичного життя, не годиться з принципом механічного права даної людини на зверхність, обумовленого лише самим випадковим фактом її народження (дідичність влади). Соціальної моралі націократії чужа також родова кастовість і упривілейованість; її критерієм є конструктивна, продукуюча цінність громадянина, що єдина зумовляє його провідну роль в суспільстві, без огляду на «вище» чи «нижче» фамілійне походження...

Самий монархізм для українських історичних умов завжди був чужий і неорганічний; в нашій же сучасності й будучности він просто стає абсурдом. Монархічні теорії наших гетьманців лишилися наскрізь штучним компільованням чужих, західно-європейських роялістичних ідей, густо приправлених сосом московсько-польських «консервативних» анахронізмів. Це перетворило гетьманську течію в звичайну соціяльну реакцію, що — всуперед льогіці та інтересам Української Нації і в згоді з московсько-польськими реакційними елементами — змагає до реставрації капіталістично-поміщицького ладу на базі федеративного «Союзу Трьох Русей».

Націократія є республіканська. Але її конституційна структура суттєво різниться від класичних зразків політичної демократії, що існує на виборчій фікції «влади більшості» — репрезентованої в парляменті одною чи кількома партіями... Центр демократії лежить у партійному парляменті, що поглинює в собі й дезорганізує розбіжністю своїх класових й політичних стремлінь основу всякої державної системи — владу. В нарисі про демократію ми зазначали, до яких фатальних наслідків приводять ці властивости парляментаризму навіть ті країни, де він має за собою велику історичну традицію. Тим більш згубними й безнадійними є спроби насадження режиму партійно-парляментарної демократії на Україні. Самі по собі негати́вні прикмети парляментаризму тут посилювалися б додатковими причинами: цілковитим браком парляментарних традицій, фіктивністю наших партій і, витвореними революцією, особливостями суспільно-виробничої структури України.

Московський півфевдальний і абсолютистичний царат гальмував соціяльно-політичну диференціяцію суспільства (як це було в умовах західного демолібералізму) і через те партії перетворювались у відірвані від мас гурти інтелігентів-сектярів. Ці риси характеризували й партії на Україні. Штучно зроджені в обмеженому середовищу західно-європейськими доктринами — всі вони водночас носили на собі тав-

ро «общероссійських» політичних й культурних ідей. Партії на Західній Україні в свою чергу були об'єктом польських і німецьких впливів. Певну національно-культурну роботу наших партій у минулому році заперечити. Але ні одна з них по своєму ідеологічному змісту й політичним впливам не була й не могла бути конструктивним чинником державного незалежнення й суспільної організації Української Нації. Це наочно доказали події 1917-20 р. р. коли всі без винятку українські партії зазнали банкруцтва й компромітації. В сучасності комунізм знищив в совіцькому Союзі всі партійні угруповання. На Західній Україні партії, що правда, існують, але ні одна з них не має всеукраїнського значіння. Годі сподіватися, щоб ці локальні й здеморалізовані в умовах окупації ундо-клерикало-радикальні гурти, навіть підсилені (у вигляді «всеукраїнських конгресів») партійними рештками з еміграції, могли в будучності стати здоровою основою державно-політичної організації України! Витворюється парадокс: режим політичної демократії базується на партіях, але їх у нас фактично нема; для цього довелося б хіба ці партії штучно творити, інсценізуючи в цей спосіб... парламентаризм.

Устрій парламентарної демократії пов'язаний із приватно-капіталістичними відносинами її політично-економічним лібералізмом. Міжтим на більшій частині України державний капіталізм большевизму значно змінив продукційну систему українського господарства й спричинив диференціацію суспільства на виробничо-професійній основі. Хоч загальна спадщина комунізму буде направлена, проте соціально-економічний розвиток України матиме відмінний від Заходу характер і спиратиметься на комбінованій системі державного, суспільного (муніципально-кооперативного) й приватного капіталізму, при пляновому кермуванні й контролі держави. Цей регулятивний характер національного господарства виключатиме класичний лібералізм, а з ним й партії, як фактори господарсько-політичного кермування держави. Місце партій у державних органах займуть орга-

нізовані на професійному принципі соціально-виробничі групи (синдикалізм). В цьому власне й полягає ідея державного синдикалізму, що посереднє заступництво інтересів окремих груп населення через штучні й антагоністичні партії та партійки — він замінює безпосередньою й солідарною репрезентацією загальних і часткових інтересів нації через її органічні складники (соціально-виробничі групи).

Отже націократія негує партійно-парляментарну організацію демократії. Як у періоді національної диктатури, так і в умовах постійного державного ладу — партії не існуватимуть. Це становище наші партії називають замахом на... «народню свободу»(?!). На ділі націократія заступає здорові (вигорені самою такою демократією, хоч і уневажнені її ж політичною практикою) принципи рівності громадян перед законом, особистих і суспільних прав та співпраці влади й народу в кермі державою. Але в протилежність демократичному хаосові та його культові «прав без обов'язків» — вона ці необхідні елементи правової держави розставляє в точно означені інтересами нації місця й межі. Про це свідчить її система, що її тут подаємо в схематичному нарисі.

Ця система не є так зв. «поліційною державою», що послуговується гнетючою пресією урядницького централізму та звязуючи всяку громадсько-політичну творчість — залишає населенню лише послух і механічне виконання адміністративних приписів. Сильна своїм авторитетом і стабільністю націократична влада, зосереджуючи в своїх руках керму, оборону й лад держави, водночас забезпечуватиме під своєю зверхністю широкі можливості самодіяльності населення в найбільш питоменних для історичних українських умов формах громадської самоуправи. Не в партіях і не в політичних сектярських гуртках, а власне тут — в органах місцевої самоуправи (як і в синдикалістичних організаціях) народні маси найдуть для себе школу громадської творчості й національно-політичного виховання, виділюючи з себе нову провідну й органічно звязану з ними верству

досвідчених суспільників, організаторів, господарників і державних діячів.

Українська Держава за адміністративним розподілом, що узгляднить природні, історичні, політичні, економічні і стратегічні властивості окремих районів нашої обширної території, поділятиметься на краї, повіти й громади (міські, містечкові, сільські), що матимуть свої органи самоуправи та у межах встановлених законами компетенцій керуватимуть місцевими публичними справами. Система самоуправи в повітах і громадах найде своє завершення в краях. Краї посідатимуть власні представницькі органи — Краєві Ради й уряди. Краєві Ради складатимуться з послів, обраних на певний термін у відповідній кількості від кожного повіту. Вибори до органів самоуправи відбуватимуться на засадах прямого, загального, рівного й таємного голосування. Кожна виборча округа обиратиме означене число кандидатів релятивною більшістю голосів.

У всіх ступнях адміністративного поділу, держави (в краях, повітах і громадах) існуватимуть також загальнодержавні адміністративні, господарські та ін. установи, що — не витворюючи шкідливого паралелізму в функціях та компетенціях із місцевою самоуправою — виконуватимуть своє призначення під безпосереднім кермуванням державного уряду. Представниками державного уряду в окремих краях та їх повноважними зверхниками будуть краєві начальники, що стоятимуть на чолі місцевої державної адміністрації, й автоматично являтимуться головами Краєвих Рад, пов'язуючи собою три елементи державного управління: уряд, контроль й громадську самодіяльність.

Загально-державною законодавчою установою буде Державна Рада. Як і в органах самоуправи, посли до Державної Ради обиратимуться прямим, загальним, рівним і таємним голосуванням в означеній кількості від кожної виборчої округи. Кандидатів до Державної Ради визначатимуть у виборчих округах синдикати та їх Господарські Ради. Зложені ними реєстри передаватимуться під голосування населен-

ня виборчої округи. Вибори кандидатів рішатимуться релятивною більшістю голосів.

Як бачимо, ця система суттєво різниться від зразків і демократії — з її анархічною виборчою боротьбою, і італійського фашизму, що є надто централістичним у формуванні законодавчих установ. Усуваючи боротьбу виборчопартійних клік і запроваджуючи контроль, націократична система ставить водночас Державну Раду в безпосередній зв'язок із народом, передаючи її формування його, об'єднаним у синдикатах, соціальним групам. Ці державно-політичні компетенції синдикатів, вкупі з їх соціально-економічними функціями (місцеві й Всеукраїнська Господарська Рада) перетворюватимуть державний синдикалізм у становий хребет і головний нерв цілого націократичного устрою.

На чолі Нації й державної організації стоятиме Голова Держави. Це не буде ані диктатор, що тримається силою прибічних клік, ані лялькуватий, «репрезентативний» президент демократичної республіки... Це буде Вождь Нації, найкращий із найкращих її синів, що силою загального довіря нації та правом своїх внутрішніх властивостей триматиме в своїх руках владу Держави. В ньому концентруватиметься авторитативна суть націократичної держави, що сполучає в собі здорові елементи монархізму й відповідальності.

Голову Держави обиратиме на 7 років Національний Збір, скликуваний для цієї мети, що складатиметься з Державної Ради, Всеукраїнської Господарської Ради, представників синдикатів і Краєвих Рад. Голова Держави кермуватиме країною, репрезентуватиме її назовні, являтиметься Верховним Вождем її збройних сил, матиме право законодавчої ініціативи, розв'язання Державної Ради і «вета» її ухвал на означених конституцією підставах. Він являтиметься водночас Головою Державного Уряду і своєю владою призначатиме Державних Секретарів (міністрів) як із складу Державної Ради, так і з поза неї. Державні Секретарі відповідатимуть за свої уряди не перед Державною Радою, а перед Головою Держави, і уступатимуть із своїх постів на

його наказ. Державна Рада матиме лише право, в обсягу доручених їй конституцією справ, ставити Державних Секретарів за переступ законів перед Найвищий Державний Суд, що обиратиметься разом із Головою Держави Національним Збором.

Таким чином Голова Держави своїми компетенціями усуватиме розбіжності, що їх створює політична демократія своєю «священною» засадою розподілу законодавчих і виконавчих влад, та забезпечуватиме цим владам правильну взаємочинність. Найвищому Судові належатиме контролю непорушності конституції, конституційної правильності видаваних законодавчими й виконавчими органами ухвал, і касаційний перегляд усіх інших судових справ. Відповідно зорганізовані краєві, повітові й міські Суди забезпечуватимуть правозаконність у державі.

Так в основному виглядатиме постійний державний лад націократії. Україна буде авторитарною й унітарною, але в належній мірі й децентралізованою республікою, що всіма елементами свого устрою відповідатиме істоті націократії, як режиму панування цілої нації у власній державі.

Лишається ще одно питання: яке місце в цій державі займе організований націоналізм? Чи не перетвориться він — скасувавши всі партії — самий у партію, що «захопить усі посади» (обставина, що нею особливо журяться наші партійні «народолюбці»...). Ні — не перетвориться! Суцільне, інтегруюче світоглядове й політичне єство націоналізму не покривається з поняттям партії — явища неминучо часткового й диференціюючого цілість. Не панування над нацією, лише панування самої нації — ось місія, що перед нею стоїть і стоятиме організований націоналізм. Виростаючи з глибин народу, покриваючи своїм генералізуючим змістом ціле його життя — націоналізм стане вартівничим і будівничим нації, її провідним авангардом, що виховуватиме маси і двигатиме їх до творчості на підставі гасла націократії:

Праця, самодіяльність, дисципліна!

ПОХИБКИ ДРУКУ

СТОР.	РЯДОК З ГОРИ:	Є:	МАЄ БУТИ:
5.	16.	прівілея	привілей
6.	2.	прегляду	перегляду
7.	10-11.	заявилися	з'явилися
8.	15.	матеряльного	матеріального
9.	3.	прівілеї	привілеї
9.	28.	втручення	втручання
10.	9.	уневажила	уневажнила
14.	30.	епохі	епохи
20.	10.	масштабі	масштабі
20.	10.	соціяльні	соціяльні
20.	23.	масштабі	масштабі
22.	14.	каменем	каменем
23.	29-30.	марксівська со - прихильників ха - рактеру догми-ре- лігії.	марксівська соці- ялістична кон - цепція та її сві- тогляд набрали серед своїх при - хильників харак- теру догми - ре- лігії.
25.	9.	супільних	суспільних
26.	2.	зубоження	зубожіння

28.	30.	примітивізує	примітивізує
29.	3.	поєднані	поєднанні
33.	33.	патальогії	патольогії
34.	9.	московському	московському
37.	31.	що при них	що про них
42.	17.	політико - еконо- мічної	політико - еконо- мічній
43.	5.	стверджуть	стверджують
53.	27.	експльотації	експльоатації
55.	34.	Ц є вожд	Це є вожд
67.	2.	великий мірі	великій мірі
67.	31-32	супільни функції	суспільні функції
70.	24-25.	необхідні взагалі	необхідна взагалі
74.	24.	українського	українського
76.	9.	ліній	ліній
76.	34.	суцільну гармонію	суцільну гармонію
89.	67.	москвофільство	москвофільство
82.	8.	кривім зеркалі	кривім зеркалі
83.	27.	українського	українського
84.	10.	означує в гаслі	означує в гаслі
85.	5-6.	і фізичній істоті	і фізичній істоті
85.	9.	Н нашій епосі	В нашій епосі
86.	23.	експльоатація	експльоатація
92.	24.	супільно - вироб - ничої	супільно - вироб - ничої
94.	33.	рушійними силами	рушійним силам
98.	6.	Їх внутршній зміст йде по лінії пріо- ритету	Їх внутрішній зміст йде по лі - нії пріоритету
98.	8.	здійснення в своє - маній формі	здійснення в сво- єманітній формі.
106.	26.	націоналізм	націоналізм
106.	32.	Серед яких внут - рішніх	Серед яких внут- рішніх
106.	36.	перемгу	перемогу

107.	6.	провізоричности	провізоричности
107.	21.	суперечностями.	суперечностями
107.	30.	-ціоалізму з легалістичними.	-ціоалізму з легалістичними.
107.	33.	наставлення націоналізму	наставлення націоналізму
110.	6.	до примітивізму	до примітивізму.
110.	29.	в переконанні	в переконанні

З М І С Т

I. ДЕМОКРАТІЯ	5 стор.
II. СОЦІЯЛІЗМ	17 стор.
III. КОМУНІЗМ	30 стор.
IV. ФАШИЗМ	49 стор.
V. ДИКТАТУРА	61 стор.
VI. НАЦІОКРАТІЯ	73 стор.

